

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Klassiõpetaja õppekava

Tiia Heintalu

ABIMATERJALID RAHVAKUNSTI ALUSTE
ÕPETAMISEKS II-III KOOLIASTME
KÄSITÖÖTUNDIDES E. LAIGNA ERAKOGU JA
EESTI KIRIVÖÖDE AJALOOLISE ÜLEVAATE
NÄITEL

Magistritöö

Juhendaja: Irja Vaas

Läbiv pealkiri: Abimaterjal käsitöötundides

Tartu 2011

Summary

The headline of the thesis is *Additional material for teaching basics of folklore in the second and third school level in handicraft lessons based on the private collection of E. Laigna and on the overview of history of Estonian figured belt patterns*. The aim of this thesis is to compile additional materials for handicraft teachers to teach basics of folklore in the second and third school level. Compiled additional material includes the collection of class outlines that helps to teach in forms 5, 6, and 7 using figured belt patterns in two different techniques – embroidering and knitting – in handicraft lessons. In addition was shown the opportunity how to use the private collection and historical overviews in handicraft lessons. It was offered E. Laigna's private collection with 75 figured belt patterns that was arranged and systematised and texts were collected about the history and making of figured belts.

Research paper was graded by experts. Five handicraft and art teachers answered the questions about additional materials to get estimation. It was found out that this additional material is possible to use teaching the basics of folklore in the second and the third school level and it gives an opportunity to use the private collection based on handicraft and associate historical material in handicraft lessons in forms 5, 6, and 7.

Kokkuvõte

Magistritöö pealkirjaks on „Abimaterjalid rahvakunsti aluste õpetamiseks II-III kooliastme käsitöötundides E. Laigna erakogu ja Eesti kirivööde ajaloolise ülevaate näitel“.

Magistritöö eesmärgiks on koostada käsitöö - ja kodunduse õpetajatele abimaterjalid rahvakunsti aluste õpetamiseks II ja III kooliastmes. Koostatud abimaterjal koosneb tunnikonspektide kogust, mis võimaldab tunde läbi viia 5., 6. ja 7. klassis, rakendades kirivöö mustreid käsitöö tundides kahel erineval tehnikal – tikkimine ja silmuskudumine. Lisaks näidati võimalust, kuidas kasutada erakogu ning ajaloolisi ülevaateid käsitöötundides. Pakuti välja E. Laigna erakogu 75 muustriga kirivööde kohta, mis korrastati ja süstematiseeriti ning koguti tekstimaterjalid kirivööde ajaloolise ülevaate ja nende valmistamise kohta.

Uurimuslikus osas viidi läbi eksperthinnang. Hinnangute saamiseks vastas viis käsitöö, kodunduse ja kunsti tegevõpetajat küsimustele abimaterjali kohta.

Tulemustest selgus, et abimaterjali saab kasutada rahvakunsti aluste õpetamiseks II ja III kooliastmes ning võimaldab käsitööteemalise erakogu kasutamist ning ajaloolise materjali seostamist käsitöötundides 5., 6. ja 7. klassis.

Sisukord

Summary	2
Kokkuvõte	2
Sissejuhatus	4
1. Elve Laigna erakogu uuendamine ja süstematiseerimine ning selle kasutamise võimalused II-III kooliastme käsitöötundides	5
2. Ülevaade koostatud tekstimaterjalidest ja nende kasutamisest käsitöötundides	7
2.1 Vestlus tekstimaterjale kasutades	9
3. Kirivöömustrite kasutamine põhikooli käsitöötundides	11
3.1 Kirivöömustrite kasutusvõimalustest	11
3.2 Käsitöötund ja selle planeerimine	11
3.3 Varasemad uurimused rahvakunsti alustest	18
3.4 Käesoleva magistritöö uurimuse eesmärk	18
4. Uurimuse metoodika	19
4.1 Uurimuses osalejad	19
4.2 Mõõtevahendid ja protseduur	20
5. Tulemused ja arutelu	21
5.1 Hinnangud küsimustiku I osa kohta. Tekstid eesti kirivööde ajaloolise ülevaate ja nende valmistamise kohta.	21
5.2 Hinnangud küsimustiku II osa kohta. Korrastatud erakogu Eesti kirivöömustritega ja selle kasutamine käsitöötundides	23
5.3 Hinnangud küsimustiku III osa kohta. Koostatud tunnikonspektide kogud.	25
5.4 Kokkuvõtteks	35
Kasutatud kirjandus	37
Lisad	
Lisa 1. Tekstid kirivööde kohta.	
Lisa 2. Kirivööde mustriskeemid.	
Lisa 3. Tunnikonspektide kogud.	
Lisa 4. Fotod näidistöödest.	
Lisa 5. Küsimustik ekspertidele.	

Sissejuhatus

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on koostada tunnikonspektide kogud praktiliseks kasutamiseks käsitöötundides, kaasates tekste kirivööde ajaloolise ülevaate kohta ja korrastatud kirivöö mustriskeme. Kogud on mõeldud kasutamiseks II-III kooliastme käsitöötundideks. Eesmärgi täitmiseks on seatud kolm ülesannet:

1. Esimeseks ülesandeks on korrastada E. Laigna kirivöömustrite erakogu ning näidata selle kasutusvõimalusi tänapäeval käsitööõpetuse tundides.
2. Teiseks ülesandeks on saada ülevaade Eesti Rahva Muuseumi fondide ja teiste kirjalike ülestähenduste põhjal Eesti kirivööde kohta: nende ornamentikast, kandmise kombestikust; vööde tähtsusest rahvakalendri ja muudel tähtpäevadel, erinevate tööde tegemisel ning pulmakombestikust; saada ülevaade kirivööde kudumise tehnika ja lõngade värvimise kohta nii vanemal ajal kui tänapäeval.
3. Kolmandaks ülesandeks on koostada tunnikonspektide kogud 5., 6. ja 7. klassi käsitöötundideks, näidates ära võimalusi, kuidas kasutada ajaloolise väärtusega erakogu, muuseumide fonde ja raamatuid tänapäeva käsitöötunnis.

Kõigest sellest lähtuvalt kujuneb abimaterjal õpetajatele, mida saab kasutada põhikooli käsitöötundides rahvakunstialuste õpetamiseks.

Antud teema on aktuaalne, kuna Eesti põhikooli riikliku õppekava käsitöö ainekavas on põhisuunana ära toodud käsitööõpetuses eesti rahvakultuuri ja paikkondlike traditsioonide ning tähtpäevadega seostamine (Põhikooli riiklik õppekava, 2010). Töös on välja pakutud uudne võimalus rahvuslike ja paikkondlike traditsioonide tutvustamiseks, kasutades Eesti kirivööde mustreid muuseumi fondidest ja vanematest raamatutest aastatest 1927, 1932 ja 1938, kuna uuem kirjandus puudub ning näidatakse võimalust erakogu kasutamiseks rahvakunsti aluste õpetamiseks. Viimasel ajal on tõusnud suurem huvi rahvusliku ornamentika vastu ja antud töö oleks kindlasti uudseid võimalusi pakkuv. Ka uus riiklik õppekava eeldab, et selle toimima hakkamiseks on vajadus toetava õppekirjanduse ja abimaterjalide koostamise järele (Toomela, 2004).

Õpetajad vajavad oma tööks abistavaid materjale, eriti mis puudutab rahvakunsti väärtustamist. Riiklikus õppekavas II kooliastmele on eraldi välja toodud õpitulemused, mida õpilane peaks omandama: märkab rahvuslikke kujunduselemente tänapäevastel esemetel ja kirjeldab muuseumis olevaid rahvuslikke esemeid. Õppesisus on nimetatud teemad, mis kõik

haakuvad ka koostatud tööga: rahvakultuur ja selle tähtsus; esemeline rahvakunst; tavad ja kombed; rahvuslikud mustrid ehk kirjad ajaloolistel ja tänapäevastel esemetel; muuseumite roll rahvakunsti säilitajana; rahvuslike detailide kasutamine tänapäevast tarbeeset kavandades (Põhikooli riiklik õppekava, 2010). Riiklikus õppekavas III kooliastmele on välja toodud õpitulemused, mida õpilane peab omandama seoses rahvakunstialuste õppimisega: tunneb peamisi eesti rahvuslikke käsitöötavasid, kasutab inspiratsiooniallikana etnograafilisi esemeid, näeb rahvaste kultuuripärandit kui väärtust. Samuti on õppesisus nimetatud teemasid, mis haakuvad koostatud magistritööga: sümbolid ja märgid rahvakunsti; rahvarõivad; eesti etnograafiline ornament tänapäevase rõivastuses ja esemelise keskkonna kujundamisel (Põhikooli riiklik õppekava, 2010).

Idee teostamiseks valiti II kooliastmest kaks ja III kooliastmest üks klass. Leiti, et väljapakutud erakogu ja kogutud materjal võimaldab neid enim kasutada just 5., 6. klassis seoses ainekavade teemadega. 5. klassis tikkimine ja 6. klassis silmuskudumine kus õpilane märkab rahvuslikke mustreid ehk kirjasid ajaloolistel ja tänapäevastel esemetel ning oskab neid kasutada tänapäevast tarbeeset kavandades. 7. klassi valikul sai määravaks, et III kooliastmes on üheks õpitulemuseks õpilase oskus kasutada inspiratsiooniallikana etnograafilisi esemeid, mille alla kuuluvad ka mustrid. E. Laigna erakogu puhul on tegemist etnograafiliste mutritega, mida saab kasutada ideede leidmiseks käsitöös. Teiste klasside jaoks, lähtudes väljapakutust, võiks õpetaja ise ideid leida ning võimalusel kasutada, kas enda erakogu või ka muid erakogusid.

Järgnevalt ülevaade Elve Laigna erakogu uuendamise ja süstematiseerimise kohta ning selle kasutamise võimalused II-III kooliastme käsitöötundides.

1. Elve Laigna erakogu uuendamine ja süstematiseerimine ning selle kasutamise võimalused II-III kooliastme käsitöötundides

E. Laigna kirivöö mustrite erakogu olemasolu andiski tõe antud töö planeerimiseks. On hea, kui sellised materjalid ei jää unustuse hõlma vaid leiavad uue rakendusvõimaluse. Vananenud ja tuhmunud värvidega kogu vajab uuendamist ja korrastamist.

Kõige iseloomustavamaks ja tõenäoliselt ka kõige algupärasemaks tekstiilkirja näiteks on vööd, milles lihtsate geomeetriliste kudumiskirjade seadmise oskus on arenenud äärmiste piirideni.

Eesti rahvakunsti uurides on Vaike Reemann välja toonud mustrite tähtsuse kultuuridevahelisel suhtlemisel, märkidel on olnud tähtsus just võõra ja kurja tõrjumisel või õnne ligimanamisel (Reemann, 2009). Mustriga kaunistamist nimetatakse Eesti rahvakunsti kirjamiseks. Eesti mustrid on olnud muutuva iseloomuga. Oluline on kirjade loomise sisuline tähendus neile, kes märkide tähendust tundsid ja kelle jaoks kirjamine ei olnud lihtsalt kaunistamise eesmärk (Reemann, 2009). Märke, nagu rist, svastika, silmusnelinurk ja võrel, on kasutanud Eesti aladel elanud inimesed oma esemetel ka muinasajal. Geomeetrilist ornamendi on rahvapärases tarbekunsti sisse kootud ka tekstiilidesse nii telgedel, silmkoos, erinevates vöö- ja pitsivalmistamistehnikates, samuti on mustreid peale tikitud kangastele (Reemann, 2009).

Korrastamist vajavas kogus oli kokku 81 kirivöö mustriskeemi, neist korrastati 75 kirivöö mustriskeemi. Korrastamata jäi 6 mustriskeemi, sest need olid osaliselt muutunud loetamatuteks või ei olnud võimalik neile kontrollimiseks täpseid andmeid muuseumidest ega kirjandusest leida. Lähtutud on põhimõttest, et igast 19. sajandi Eesti rahvarõivaste rühmast (Pink & Teder, 2005) oleks vöökirju:

1. Põhja-Eesti – 20 mustriskeemi;
2. Lääne-Eesti – 17 mustriskeemi;
3. Lõuna-Eesti – 28 mustriskeemi;
4. Saared – 10 mustriskeemi.

Rahvarõiva rühmade vöökirjade arvu erinevus sõltus erakogus olemasolevast arvust. Kõige väiksemamahulisem oli saarte rühma kuuluvate kirivööde hulk erakogus. Sellega seoses on igal tegevõpetajal hea võimalus lisada oma erakogust või muudest allikatest juurde kirivöö mustriskeeme ja sellega olemasolevat kogu täiendada.

Kogus on näidiseks ka üks leinavöö, mis kuulub saarte kirivööde rühma. Kasutades tunnis referatiivset materjali kirivööde kohta (lisa 1), on võimalik sellega tundi näitlikustada.

Mustriskeemid taastati Excel tabelisüsteemis, kasutades arvutis olemasolevaid värve. Et kirjad oleks täpsemad on igale vöökirjale alla kirjutatud soovitatavad värvilahendused.

Skeemide taastamisel otsiti erinevatest allikatest – raamatutest, muuseumikogudest, mustrilehtedelt – olemasolevaid mustreid, et saada võimalikult õiged lahendused. Oluline oli leida võimalikult autentseid variante. Paljudele vöödele saab anda mitmeid erinevaid värvilahendusi. See tulenes sellest, et kirivöö kooti samadest lõngadest, millest valmistati seelikuriie, sellest ka erinevused värvustes või värvitoonides.

Mustriskeemide korrastamiseks otsiti vajaminevat abimaterjali Sindi Muuseumist, kust leiti abi viie vöökirja korrastamiseks (lisa 2). Abimaterjali kasutati värvilahenduste

täpsustamiseks ja kontrolliti vöökirja õiget ornamentikat. Eesti Rahva Muuseumi kirivööde kogu abil sai korrastatud 27 vöökirja (lisa 2). Parandati viie vöökirja ornamentikat ja 22 vöökirja värvilahendusi. Suureks abiks olid Sindi linna Raamatukogu ja Pärnu Keskraamatukogu fondid vanemate käsitööajakirjade ja muustrilehtedega. Näiteks ajakirjade Nõukogude Naine ja Kanadas välja antud väliseestlaste ajakirjade Triinu erinevad numbrid. Ajakirjade muustrilehed andisid kinnitust, et enamike kirivööde korrastamisel valitud värvid muustrites on õiged. Värvilahenduste parandusi tehti kümne vöökirja puhul.

Olemasolevad muustrid on mõeldud tundides oma töö planeerimisel sobiva valiku tegemiseks. Konspektikogude esimeste temade juurde sobivad need näitlikustamiseks, võrdlemiseks, analüüsimiseks, erinevuste ja sarnasuste leidmiseks. Edaspidi, kasutades tundides referatiivset materjali (lisa 1), on võimalik seda näitlikustada olemasolevate kirivöö muustritega (lisa 2). Leinavöö tutvustamine sobiks esimese tunnikonspektikogu neljandasse tundi, kuhu on sisse viidud veimevaka mõiste, et näidata ära ka elu teine pool – matused. Samuti sobib see teise ja kolmanda tunnikonspektikogu teise tundi näidismustrite tutvustamise juurde (lisa 3). Järgnevates tööd planeerivates tundides teeb iga õpilane juba valiku millise muustriskeemiga ta tööle soovib hakata. Võib valida tervikmusteri või väiksema töö puhul tervikmusteri vöösüdamiku.

Töö liigset mahukust vältides, ei tehtud etnograafilisi uurimusi vaid korrastati erakogu õppematerjaliks käsitöötundide tarbeks.

Järgmine peatükk annab ülevaate ajalooliste tekstimaterjalide koostamisest ja nende kasutamisest käsitöötundides.

2. Ülevaade koostatud tekstimaterjalidest ja nende kasutamisest käsitöötundides

Ingrid Rüütel (2003) on öelnud, et oma juurte tundmine annab tänapäeva maailmas kindlustunde, aitab eristuda muust massist ning jääda eestlaseks, ühtlasi austades teisi rahvaid ja kultuure (Rüütel, 2003).

Selle üle, milline on vanu traditsioone austav tuleviku rahvarõivas, võiks mõelda iga õpetaja. Käsitöötund on tund kus on võimalik tundma õppida rahvariiete kui rahvuskultuuri osa, rahvarõivamustrite kasutamist ja selleks pakkuda uudseid võimalusi. Põlvest põlve edasi antud oskus, kogemus, teadmine, komme, harjumus või elulaad loob igale lokaalsele

kultuurile eripära. Folkloori kaudu säilib side põlvkondade vahel ning seeläbi ka ajaloomälu, mis on nii rahvale kui üksikindiviidile enesemääratlemisel oluline (Hagu & Jaago, 2005).

Referatiivne materjal kirivööde kohta annab õpetajale võimaluse kasutada seda tundides vaiksetel töötegemise pausidel, et viia õpilasi kurssi meie pärimusega. Selline tegevus rikastab tundi ja võimaldab mõista meie kultuuri tausta.

Õpetajal on olemas oma sisemised ressursid – tema loomingulisus, väljaõpe, võimekus ja armastus oma elukutse vastu – ükskõik kui suured need ka poleks, ilma toeta igavesti ei saa (Senge, 2009). Lisatekstide olemasolu on abiks kõikide õppeainete õpetamisel.

Et õpilast aktiveerida, kasutatakse õpetamisel ammu vestlusmeetodit, kus õpilane saab osaleda uue aine mõtestamisel. Sageli on mõistmiseks vaja eelnevalt vaadelda ja näitlikustada. Käesolevas töös on selleks kirivööde mustri skeemid ja valmistatud näitvahendid.

Antud töö tarbeks on koostatud tekstid, mis puudutavad Eesti kirivööd läbi erinevate vaatekohtade. Teemasid on kokku seitse. Valiku neist oma tunni jaoks saab õpetaja teha ise oma äranägemise järgi. Tekste võib lasta ka ette lugeda, et neid siis üheskoos analüüsida. Kõige motiveerivamaks on aga õpetaja jutustamisoskus. Teema mõistmiseks ja arusaamiseks on olulised ka näitmaterjalid ja õpetaja enda huvi teema vastu. Õpetaja kultuurihuvide ning hobide eksponeerimine ja kasutamine arengukeskkonna rikastamiseks oleks väärtuslik lisa õppetegevusele koolis (Senge, 2009).

Teemad, mida lisatekstide osas käsitletakse, on järgmised:

1. Vööd Eesti rahvatraditsioonis. Selles peatükis antakse ülevaade kirivööde ajaloost alates muinasajast, nende kasutamisest erinevatel tähtpäevadel ja vööde kandmise olulisusest nii igapäevase kui ka piduliku rõivastuse juures. Saab lühikese ülevaate vööde sidumisest ja selle paikkondlikest erinevustest.
2. Eesti kirivööde üldiseloomustus kirjeldab korjatud kirjaga ehk kirivöö tunnuseid, geomeetriat ja teisi eripärasid. Iseloomustatakse erineva vöösüdame või äärekirjaga ning nopsilisi vöösid.
3. Vööd rahvakombestikust annab ülevaate vööde kasutamisest seoses rahvakalendri tähtpäevadega nagu suvistepüha, maarjapäev. Siia on sisse toodud ka ohverdamisega seotud kombestik.
4. Kirivööd pulmadega seotud kombestikust. Rohkesti oli kirivöödega seotud kirjalikke materjale pulmadega seonduvates ülestähendustes. Antud teema on jaotatud alateemadeks: kirivööd kosjakombestikust, kirivööd pulmaettevalmistustest ja kirivööd

pulmakombestikus. Nende peatükkide abil saab teada, millises pulmaetapis ja kuidas kirivöösid kasutati.

5. Kirivööde tähtsus argipäeval. Siin antakse ülevaade kirivööde kasutamise kohta igapäevastes tegemistes. On toodud näiteid erinevate kihelkondade eripärast ja ilmetatud teksti murdekeelsete vanasõnadega.
6. Värviliste lõngade saamine kirivööde tarbeks. Selles peatükis on lühiülevaade lõngade värvimise kohta alates 17. sajandist tänapäevani. Millised looduslikud materjalid millise värvi annavad ja mida tõi endaga kaasa aniliinvärvide kasutuselevõtmine.
7. Kirivööde valmistamise tehnoloogia. Antakse ülevaade kirivööde valmistamise kohta – erinevad kudumise vahendid ja kuduja tehnika.

Tekstid kirivööde kohta on lisas 1.

Uurimustöös koostatud tunnikonspekte kasutades sobiksid esimestesse tundidesse kaks esimest teemat, et motiveerida ja luua järgnevakstööks vastav meeleolu, viia õpilasi mõttes sellesse keskkonda, kust on pärit antud aineestik. Järgnevad teemad 3-6 sobivad tunnikonspektidesse, kus on juba praktiliselt asutud tegevusse ning õpetajal on võimalus jutustada või lugeda nendes olevat sisu, et alal hoida huvi ja anda lisateadmisi meie kirivöödega seotud kultuuripärandist. Kõige viimane peatükk on sobilik kasutamiseks teema lõpetamisel, seega viimasel tunnil. Huvi ja töövahendite olemasolul võib koos proovida kirivöö valmistamist. Otseselt 7. teemat tunnikonspektides käsitleda ei saa ning töö eesmärgiks ei olnud ka näidata seda vöökirjade üldise teema õpetamisel. Samas ideede tekkimisel on seda hea kasutada 8. ja 9. klassis, kus õpilased on juba vanemad ning selleks valmis ja saavad raskemate tehnikatega hakkama. 5., 6. ja 7. klassi õpilaste jaoks on kirivöö kudumine tehniliselt raske. Selline järjestus sobib kõigi kolme koostatud tunnikonspekti kogu juurde.

Õpetaja, kes õpilastega räägib elust üldse, kellega koos arutatakse asjade üle ja üsnagi filosoofiliselt, on noortele oluline. See kujundab nende väärtushinnanguid ja elustiili (Õunapuu, 2003). Antud õppevara abil on võimalik aidata õpilastel mõista selle ainevaldkonna sisemist loogikat ja aru saada mõistetest ning seostest nähtuste vahel.

2.1 Vestlus tekstimaterjale kasutades

Tekstide kasutamisel oma töös võiks õpetaja teadvustada, et kuulamise puhul on tegemist kaheksaguse info vastuvõtuga:

- a) hääle intonatsioon, tämber, valjus – parema ajupoolkera funktsioon
- b) puhtsemantiline (mõisteline) osa, mida kannab artikuleerimine – vasaku ajupoolkera funktsioon (Leppik, 2009).

Hääl on õpetaja olulisim töövahend, millega saab nii mõndagi korda saata (Uusen, 2007). Kuna häält on võimalik koolitada, siis peaks õpetaja teadma mitmeid nüansse, millele tähelepanu pöörata, kui ta tegeleb tekstide lugemise või jutustamisega. Nasaalne ja kõrge hääletoon on häiriv, madalatooniline rahustav. Üksluine kõnemaneeer võib olla „uinitav“, nüansirikas ja elav maneeer suudab kauem õpilaste tähelepanu köita. Oluline on ka diktsioon ja et rääkimise ajal ei hoitaks midagi suu ees. Jutustamise ajal tuleks varieerida oma hääle tugevust ja teha pause, see kõik soodustab tähelepanu säilimist (Uusen, 2007).

Meie esivanemad kasutasid jutuvestmist ühistöö ja harrastuste juures. Nemad teadsid, et jutuvestmine aitab inimesel end siduda teda ümbritseva maailmaga ja oma kogukonnaga. Lugusid pajatades anti edasi elu edasikestvuseks vajalikud kogemused, teadmised ja väärtushinnangud (Päär, 2009). Käsitöötund on nagu väike mudel sellest meie esivanemate tegevusest ja sobivaid tekste kasutades sobib jutustamine töötegemise juurde.

Piret Päär näeb suurepäraselt võimalust kasutada lugude jutustamist ka koolis. Ainet on võimalik õpetada just lugude kaudu. Ka teadlased on tõestanud, et lugudele rajatud faktiinfo omastab inimene hoopis edukamalt ja ka kiiremini (Päär, 2009). Vana traditsioonilise ühiskonna jutuvestja või laulik täitis nii kunsti, uudiste, teadmiste ja uute kogemuste vahendaja kui psühholoogi ja psühhoterapeudi rolli (Hagu & Jaago, 2005).

Töö referatiivse (lisa 1) osa peatükid sisaldavad ka murdekeelseid sõnu, väljendeid, ütlemisi ja luuletusi. Eesmärk on mitte unustada meie murrete kõla ja omapära. Me ei peaks leppima sellega, et murdekeel sureb vähehaaval välja.

Õpetaja, kasutades oma töös koostatud tekste, näitmaterjale ja juhendeid, saab lähtuda L. Vögotski seisukohast, et inimese arengu allikaks on ajalooliselt kujunenud kultuurikeskkond, eriti tööriistade valmistamine ja kasutamine, koostegevus, suhtlemine koostegevuses ning märkide (kõne, välised sümbolid) kasutamine (Karlep, 2005). Antud peatükk on autori nägemus teksti kasutamisest, kindlasti on ka teisi võimalusi.

3. Kirivöömuustrite kasutamine põhikooli käsitöötundides

3.1 Kirivöömuustrite kasutusvõimalustest

Kirivöömuustrid on suurepärane võimalus rikastada põhikooli käsitöötunde uute ideedega, arendada muustriloomist, kompositsiooni ja loovust.

Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava käsitöö ainekavas on 4.-9. klassile õppeaine kirjelduses välja toodud käsitöö seos tarbekunstiga, mis loob loomingulise eneseteostuse eeldused. Õpitakse nägema ja leidma huvitavaid ning uudseid lahendusi esemete ja toodete disainimisel. Oluline osa on säilitada ja arendada rahvuslikke kultuuritraditsioone käsitöös (Põhikooli riiklik õppekava, 2010).

Kirivöömuustreid saab kasutada erinevates käsitööliikides. Silmuskudumine annab võimaluse kasutada vöömuustreid. Neid saab sisse kududa sokkidesse, kinnastesse, mütsidesse, kampsunitesse ja sallidesse. Samuti sobivad nad suurepäraselt tikandite kavandamise lähtematerjaliks. Kirivöömuustreid saab kasutada ristpistetehnikas, madal- ja mähkpistetehnikas esemete kaunistamisel. Hea kasutamisvaldkond on fileekirjaliste heegelkirjade kavandamine, kus on võimalik kasutada geomeetrilist ornamenti.

Lisaks eelpoolnimetatud käsitööliikidele on vöömuustreid võimalik paberist, puidust ja tekstiilist alustele kanda kaasaegsete käsitöömaterjalidega – tekstiilivärvid, klaasivärvid, lakid jne.

8. ja 9. klassis saab valiktööna välja pakkuda ka juba kirivöö kudumist, kui on olemas vajaminevad töövahendid – niied ja kudumispulk, tihv või peeled, piirits ja puust vöömõõk ehk rabaja ning materjalid – põhilõimeks ja koeks pleekimata linane niit, kirilõimeks vastavalt jämedam korrutatud villane lõng.

3.2 Käsitöötund ja selle planeerimine

Käsitöötundi peetakse heas mõttes konservatiivseks õppeaineaks. Seal hinnatakse käsitööalaseid oskusi ja vilumusi. Kindel koht on rahvusliku kultuuri säilimisel ja arendamisel ning samas on selle aine sisu seotud ka teaduse ja tehnika hetkesaavutustega. See seab õpetamisele omad nõuded. Õpilasele ei piisa töövõtete perfektsest omandamisest ja jälgendamise teel mingi eseme valmistamise oskusest, vaid seostuma peavad rahvuslik kogemus, innovaatika, kaasaegne tehnoloogia ja õpilase mõtestatud loov tegevus. Enese väljendamine käsitöö ja tarbekunsti kaudu on üks ürgsemaid ja loomulikumaid

eneseväljendamise viise (Lind, 2007). Õpilasel on võimalus käsitöötunnis realiseerida oma huvitavaid originaalseid ideid. Saadud tulemuse põhjal on tal võimalik kogeda, õppida ja tunnetada teda ümbritsevat maailma ning nautida selle korrastamist või mingi uue asja loomist.

Käsitöötunni kaudu on võimalik kooli tuua koostegemise rõõmu, meie – tunnet, võimaldab iga õppija arenemist teistega arvestamise ja abistamise ning kollektiivse kehtestamise oskuse kaudu (Lind, 2007). Käsitöös pakutakse õpilastele tegevusi, mis haaravad neid kaasa, toidavad emotsioone ja loovust.

Üheks läbivaks mõisteks meie pedagoogikas on ka väärtuskasvatus ja käsitöötund väärtuste kujundajana on olulisel kohal. Kui prioriteetseks väärtuseks seada rahvuslikkus, eeldab see tööesemete ja nendega kaasneva teabe seostamist rahvakalendri tähtpäevade, rahvussümboolika ja rahvakunstiga (Malmstein & Rihvk, 2007).

Õppetunni eelnev planeerimine on vältimatu ja tunni kavandamise oskus seega fundamentaalne oskus, mida iga õpetaja peab valdama.

Tunnikava kujutab endast täpset kirjalikku materjali, mille õpetaja vormistab iga tunni ettevalmistamise käigus, et läbi viia eesmärgi saavutamisele orienteeritud õppetund. Eelnev tunni planeerimine:

1. annab õpetajale võimaluse ette näha võimalikke probleeme ja seega ka nende lahendusi;
2. kindlustab, et tund on tasakaalustatud, otstarbekas ja antud õpilastele sobilik;
3. annab õpetajale kindlustunde;
4. on märk professionaalsusest

(Uusen, 2007).

Tunnikavas kajastub kogu tunni tegevus nii õpilase kui õpetaja seisukohalt võetuna. Konspektide koostamine on vajalik õpetajatele kõigis ainetundides, kuna ainetunni õnnestumine ei sõltu ainult õpetaja oskustest ja pädevustest ainet õpetada ja tundi organiseerida, vaid väga palju õpilaste eelteadmistest ja võimetest. Tunnikavadel on kindel vorm, et vajadusel saaks teha muudatusi. Vorm on ülevaatlik ja selgesti haaratav, et õpetajal oleks sellest tunni andmisel abi. Konspektides on kindlasti ka viited õppematerjali sisule õpikus, töövihikus ja näitmaterjalidele. Piisavalt detailne ja põhjalik eelnev kavandamine on üheks oluliseks tingimuseks töörahu saavutamisele klassis. Silmas tuleks pidada, et iga õpilane oleks kaasatud ja motiveeritud.

Tunni ülesehitamisel lähtuti Rober M.Gagné õppetunnimudelist. Gagné mudel käsitleb ainekeskse teema õpetamist ühest või enamast tunnist koosneva järgnevusena ja toob välja õpetamistegevuses olulised etapid toimingutena, mis on vajalikud tähelepanu-, motivatsiooni-

ning õppimisprotsesside esilekutsumiseks ja alalhoidmiseks õpilastes (Gagné, 1985). Gagné mudelit saab vaadelda kui õppetöö organiseerimist teema õpetamise ühikuna. Selline mudel sobibki just väga hästi käsitöö tundideks, kus ühikuna saab võtta nii ühte tundi kui ka kogu mingi eseme valmimist tervikuna ehk siis teema õpetamise ühikuna. Õppetunnimudel esitab põhietapid, mis õppeühiku käigus tuleb läbida. Õppimise seaduspärasustest tulenevalt on need etapid omavahel seostatud.

Uurimusliku osa tunnikonspekte puudutavas küsimustikus on lähtutud küsimuste koostamisel alljärgnevatest Gagné (1985) õppetunnimudeli põhietappidest.

- Õpilaste tähelepanu haaramine – vajalik tähelepanu koondamiseks ja õppetöö õnnestumiseks.
- Õppetunnieesmärkidest informeerimine ja õpilaste motiveerimine - paneb õpetajat eelnevalt oma tundi läbiplaneerima ja aitab kujundada õpilastel oma õppimisoskust korraldada.
- Varem õpitu meeldetuletamine - on oluline uue osa paremaks mõistmiseks ja varasema kinnistumiseks. Seda etappi ei esine kõigis tundides või selle osades.
- Uue materjali esitamine - hõlmab endas erinevate õppemeetodite kasutamist õppetunnis.
- Õppimise suunamine - õpilaste probleemide mõistmine, tajumine ja vajadusel nende abistamine.
- Õpitu kontrollimine - hinnangu andmine õpilasele töö piisavuse või ebapiisavuse kohta. Käsitöötunnis võib kontrollimine toimuda mitu korda tunnis.
- Õpitust tagasiside kindlustamine - käsitöötunni eripärast, antakse õpilastele tagasisidet igas tunnis võimalikult sageli.
- Õppimisele hinnangu andmine - on seotud tagasisidega ning võib olla nii hinnanguline kui numbriline hindamine. Käsitöötunnis esineb sagedamini suulise hinnangu andmist.
- Õpitu kinnistamine ja üldistamine - õpitu põhiseisukohtade kordamine.

Kui vaadelda õpetamist teema õpetamise ühikuna, siis igas väiksemas ühikus st tunnis eraldi ei olegi kindlasti vajadust läbida kõiki etappe eraldi. Mõne tegevuse jaoks võib aga tunni jooksul tekkida korduv vajadus (Krull, 2000; Uusen, 2007).

Arvestades käsitöötunni planeerimise eripära ja õpptunni planeerimise vajalikkust on koostatud tunnikonspektide kogud, millega on seotud tekstimaterjal kirivööde ajaloolise ülevaatega ja mustriskeemide kogu Rõhuasetus on konspektides kirivöömuustritega erakogu

looval kasutamisel ja rahvuslike traditsioonide säilitamisel. Lisaks valmistati erinevaid näitmaterjale, tikitud pinaleid ja prillitoose, erinevate vöökirjadega kootud sokke ja kindaid, et illustreerida ja muuta arusaadavamaks antud teemat.

Valmistati tunnikavad ühel veerandil kasutamiseks, mille alusel on koostatud tunnikonspektide kogud. Tunnikonspektide koostamisel võeti aluseks põhikooli riiklik õppekava (2010). Konspektide ülesehitusel lähtuti R. Gagné õppetunnimudelist. Koostamise esimeses etapis määrati ära iga teema ajaline maht sõltuvalt antud teemast ja selles käsitlevatest etappidest. Õppeveerandi valib õpetaja endale arvestades klassi suurust ja õppimisetaset, kuigi pakutakse välja ka soovituslikud veerandid. Koostatud teemad on järgmised:

- 5. kl – Tikkimine: ristpistes tikand, kas pinalina, prillitoosina, koti kaunistusena, padjana või pildikesena;
- 6. kl – Silmuskudumine: soki sääre kudumine vöökirjalise mustriga;
- 7. kl – Silmuskudumine: kinda randme või laba kudumine vöökirjalise mustriga (või kootud kott rahvariide komplekti juurde).

5. klassi teemade jaotus nädalate lõikes on planeeritud järgnevalt:

- 1. nädal: Teema - Vöökirja tutvustav tund. Vajalike töövahendite valimine. Materjalide valimine – riie ja lõng;
- 2. nädal: Teema - Vastavalt niitide arvule mustri valik või selle moodustamine;
- 3. nädal: Teema - Tikkimise alustamine;
- 4. nädal: Teema - Tikkimise jätkamine;
- 5. nädal: Teema - Tikkimise lõpetamine ja viimistlemine;
- 6. nädal: Teema - Esemekokkuõmblemine;
- 7. nädal: Teema - Esemekokkuõmblemine ja viimistlemine.

Valminud tööd leiavad rakendust õpilaste igapäevaelus. Joonisel 1 lk.15 on pinal erakogust valitud vöökirjalise mustriga.

Joonis 1. Pinal Lüganuse kirivöömuustriga (Autor Tiia Heintalu)

Esimese teema käsitlemiseks koostati seitse tunnikonspekti. Jälgiti, et igas tunnis oleks rakendatud järgnevaid Gagné õppetunnimudeli osi: õpilaste tähelepanu haaramine ning tunni eesmärkidest informeerimine, uue materjali esitamine, õppimise suunamine ja tagasiside kindlustamine. Uue materjali esitamise ja omandamise juures jälgiti, et oleks rakendatud erinevaid õppemeetodeid – selgituste kuulamist, vaatlust, demonstratsiooni, rühmatööd, iseseisvat tööd, arutelu. Õpilaste motiveerimiseks on antud kogu juures välja pakutud oma vanemate ja vanavanemate tikanditega esemete vaatlus viiendas konspektis. Lisaks on pakutud võimalusel igas tunnis kasutamiseks koostatud tekste kirivööde ajaloolise ülevaate kohta. Varemõpitu meeldetuletamine toimub kolmandas tunnis ristpiste mõiste meeldetuletamise ja selgitamise juures.

6. klassi teemade jaotus nädalate lõikes on järgmine:

- 1. nädal: Teema - Vöökirja tutvustav tund. Vajalike materjalide ja mustri valimine ringseks kudumiseks;
- 2. nädal: Teema - Ettevalmistav töö – tööproovi tegemine. Silmuste arvu arvutamine tööproovi abil. Vastavalt silmuste arvule vöökirjalise mustri koostamine 2 varda silmuste arvuga;
- 3. nädal: Teema - Sokiääre silmuste loomine ja kudumise alustamine;
- 4. nädal: Teema - Vöökirjalise mustri sissekudumise alustamine vastavalt omaloodud muustrile;
- 5. nädal: Teema - Kannalaka kudumine. Edasi-tagasi kudumise kordamine, et jääks silmuseline äär;
- 6. nädal: Teema - Kannapõhja kudumine;

- 7. nädal: Teema - Kannakiilu kudumine;
- 8. nädal: Teema - Sokipöia kudumine;
- 9. nädal: Teema - Sokilaba lõpetamine ja viimistlustööd.

Soki sobiva suuruse ja materjali valib õpilane endale ise. Joonisel 2 lk. 16 on erakogust valitud kirivöö mustritega sokid.

Joonis 2. Sokid Põlva ja Tõstamaa kirivöömustriga (Autor Tiia Heintalu)

Teise teema käsitlemiseks koostati üheksa tunnikonspekti, arvestusega, et selle teema käsitlemise võiks planeerida kolmandasse õppeveerandisse, kuna on piisavalt mahukas. Ka selle kogu koostamisel arvestati, et kõikidesse konspektidesse oleks sisse kirjutatud õpilaste tähelepanu haaramine ning tunni eesmärkidest informeerimine, uue materjali esitamine, õppimise suunamine ja tagasiside kindlustamine. Õpimotivatsiooni kujundamiseks pakuti välja kasutada võimalusel koostatud tekste kirivööde kohta ning neljandas konspektis etnograafiamuusemi sokkide kogu vaatlust K. Konsini raamatust „*Silmuskoeline kudumine*“. Varemõpitu toetumine antud tunnikonspektikogus kajastub ühe teema juures – kannalaka kudumine edasi-tagasi ridadena. Teistesse konspektidesse ei ole otseselt varemõpitu meeldetuletamist sisse kirjutatud. Õppimise suunamiseks pakuti kogus välja erinevaid võtteid – suunamist, abistamist, vaatlust ja demonstratsiooni.

7. klassi teemade jaotus nädalate lõikes:

- 1. nädal: Teema - Vöökirju tutvustav tund. Sobivate materjalide ja vahendite valik;
- 2. nädal - Ettevalmistustööd – tööproovi kudumine, silmuste arvu saamine. Valida vöökirjaline muster;
- 3. nädal: Teema - Oma mustri moodustamine vastavalt tööproovile 2 varda silmuste arvu ulatuses. Mustri viimistlemine ja silmuste arvu loomine. Kudumise alustamine;
- 4. nädal: Teema – Kinda randme kudumine vöökirjalise mustriaga;

- 5. nädal: Teema - Kindalaba alaosa kudumine kuni põidla avani;
- 6. nädal: Teema - Põidlaava jätmine ja kindalaba ülaosa kudumine kuni laba lõpetamiseni;
- 7. nädal: Teema - Kindalaba lõpetamine;
- 8. nädal: Teema - Põidla kudumine. Viimistlustööd.

Kinda kudumisel saab valida, kas kududa kirivöömuster kinda randmeosale või kindalabale. Allpool ära toodud joonisel 3 lk. 17 on kasutatud kindalaba kirjamist kasutades erakogus olevaid vöökirju.

Joonis 3. Kindad Põlva neiu ja Põlva naise kirivöömustriga (Autor Tiia Heintalu)

Kolmanda teema käsitlemiseks koostati kaheksa konspekti, arvestades töö suhteliselt suurt mahtu. Ka selle teema käsitlemiseks võiks valida kolmanda või neljanda veerandi. Jälgiti, et kõikidesse konspektidesse oleks sisse kirjutatud jägmised tunniosad – tähelepanu haaramine ning tunnieesmärkidest informeerimine, uue materjali esitamine, õppimise suunamine ning tagasiside ja hinnangu saamine oma tööle. Õpilaste motiveerimiseks pakuti välja teises konspektis vestlust erinevate kirikinnaste tutvustamiseks meie rahvakunstis – nõeltehnika, kahevärvilised, roositud ja koekirjalised kindad. Lisaks kasutada võimalusel koostatud tekste kirivööde kohta ja korrastatud kirivöö mustreid. Varemõpitule toetumine toimub antud kogus ringselt kudumise kordamise juurde ning kinda kirjamise alustamise juurde.

Teemadega seonduvaid näitmaterjale vaata lisa 4.

Koostatud tunnikavasid vaata lisa 3.

Tekstid kirivööde kohta, kirivööde muustriskeemid ja koostatud tunnikonspektide kogud moodustavad tervikliku õppevara käsitöö tundides kasutamiseks.

Õpetajatöö tõeline looming ongi seotud sellega, kuidas antud aines, antud õpilaste puhul, antud töövahendeid kasutades, antud teema käsitlusel saavutab eesmärgid ja liigub ühelt eesmärgilt teisele (Leppik, 2009).

3.3 Varasemad uurimused rahvakunsti alustest

Kuigi käsitöö ja kodundus on kohustusliku õppeainena mitmete riikide üldhariduskoolide õppekavades ja läbi aegade uurimisobjektiks olnud, on antud töös tähelepanu pööratud Eestis läbiviidud uurimustele rahvakunsti teemadel. Samuti vaadeldakse, kuidas on neid teemasid seostatud kirivöödega – mida on uuritud ja teada saadud. Siinkohal on nimetatud teemadel koostatud uurimustest tehtud valik ja välja toodud käesoleva magistr töö valguses olulisemad.

Piret Vaas viis 2008. aastal läbi uurimuse teemal „Veebipõhine abimaterjal rahvakunsti teemade õpetamiseks II ja III kooliastmes“. Töö annab ülevaate erinevate artiklite kaudu eesti rahvakunstist. Artiklid puudutava järgmisi teemasid: tikandid, sümbolid ja ornamentika, tavad ja kombed, kultuuride vahelised seosed, heegeldamine, silmuskoelised esemed, meeste ja naiste käsitöö, kihelkondade paiknevus ja talupoja maailma. Uurimusest selgub, et õpetajad vajavad abimaterjale oma igapäevases töös praktiliseks kasutamiseks. Artiklites kajastatakse küll kirivöö kasutamist, kuid ei pakuta välja kirivöömustrite kasutamise võimalusi.

Tiia Artla (2005) väidab oma uurimuses „Rahvakunsti väärtustamine põhikoolis“, et puudub kaasaegne etnograafia (Artla, 2005), mida antud magistr töö õpetajatele pakub: kasutada kirivöö mustreid tikkimisel ja silmuskudumisel.

3.4 Käesoleva magistr töö uurimuse eesmärk

Käesoleva magistr töö eesmärgiks on koostada abimaterjalide kogud praktiliseks kasutamiseks käsitöötundides, kaasates tekste kirivööde ajaloolise ülevaate kohta ja korrastatud kirivöö mustriskeeme. Kogud on mõeldud kasutamiseks II-III kooliastme käsitöötundideks.

Varasemate uurimuste tulemused näitavad, et õpetajad vajavad abimaterjale rahvakunstialuste õpetamiseks (Vaas, 2008). Uue õppekava toimimahakkamine eeldab aga just abimaterjalide koostamist (lisad 1-4).

Käesoleva töö uurimuse eesmärgiks on ekspertide hinnangule toetudes välja selgitada, abimaterjali sobilikkust rahvakunstialust õpetamiseks II-III kooliastme käsitöötundides.

Tuginedes teoreetilise osa käsitlele ning lähtudes eesmärkidest soovitakse saada kinnitust järgmistele väidetele:

- ekspertide hinnangul koostatud tunnikonspektide kogu võimaldab õpetada rahvakunsti aluseid II ja III kooliastmes;
- ekspertide hinnangud võimaldavad kasutada käsitöötundides käsitööteemalisi erakogusid ja ajaloolisi ülevaateid.

4. Uurimuse metoodika

Koostatud tunnikonspektide, korrastatud kirivöömustrite ja vööde ajaloolise ülevaate sobivuse ja otstarbekuse hindamiseks viidi läbi kvalitatiivne uurimus – eksperthinnang. Experthinnangute meetod on hinnangute kogumine vastava ala spetsialistidelt, millele järgneb saadud hinnangute analüüs ning üldistus (Kalle, 2005).

4.1 Uurimuses osalejad

Ekspertanalüüsi kasutades viidi 2011. aasata talvel ja kevadel läbi kvalitatiivne uurimus. Analüüsi viis läbi 5 eksperti, kes kõik on erinevate Eesti koolide tütarlaste käsitööõpetajad. Neli eksperti olid ka vanemõpetaja staatusega. Õpetajad, keda valiti ekspertideks, töötavad nii maa- kui linnakoolides ning on tegevõpetajad nii II kui III kooliastmes ja saavad seega anda adekvaatse tagasiside konspektide eakohasuse ja vajaduse kohta. Määravad olid ka muud asjaolud: kaks eksperti on käsitöö ja kodunduse õpetajad, kes ühtlasi on ka tegevad kunstiõpetajad, mis võimaldab neil adekvaatsemalt hinnata tunnikonspektide ja ka mustri skeemide visuaalset ja vormistuslikku ülesehitust; kaks eksperti on käsitöö ja kodunduse õpetajad, kes on koostanud tunnikonspekte ja loovülesandeid käsitöö õpetamiseks, mis võimaldab parema tagasiside andmist tunnikonspektide metoodilisele poolele; üks ekspert on lisaks käsitöö ja kodunduse õpetamisele tegev rahvarõivaste valmistajana väljaspool tööd ja annab seega hinnangu kirivöömustrite kasutamise raskusastmest õpilastele koostatud tunnikonspektides.

Ekspertide vanus jäi vahemikku 41 kuni 60 aastat. Kõikidel ekspertidel oli omandatud kõrgharidus Tallinna Pedagoogilises Ülikoolis. Õpetajate tööstaaž jäi ajavahemikku 20 kuni 42 aastat.

4.2 Mõõtevahendid ja protseduur

Andmete kogumise eesmärgil kasutati küsimustikku (Lisa 5). Küsimustike täitmiseks oli ekspertidel aega kaks kuud, mille jooksul nad said tutvuda põhjalikult olemasoleva materjaliga, et siis sellele hinnang anda. Materjali hulka kuulusid tekstid kirivööde kohta, kirivööde mustriskeemid, mis olid korrastatud erakogu põhjal, ja kolm tunnikonspektide kogu.

Kõikide ekspertide poole pöörduiti personaalselt, et saada nende nõusolekut eksperthinnangu andmiseks. Kokkuleppe sõlmimiseks sõideti kohale vestlemiseks või saadi kokkuleppe sõlmitud telefoni teel. Kui kokkuleppe oli saavutatud, anti lühiülevaade kogu tööst ja selles sisalduvast materjalist. Selgitati küsimustiku täitmist ja selleks antava aja pikkust.

Kõik eksperdid said küsimustiku ja hinnatava materjali paberkandjal.

Iga tunnikonspektikogu kohta tuli eksperdil täita eraldi küsimustik (ühel eksperdil tuli täita 3 küsitluslehte), eraldi küsimustikud olid Eesti kirivööde ajaloolise ülevaate ja valmistamise kohta ning korrastatud erakogu ja selle kasutusvõimaluste kohta. Kokku vastas iga ekspert viiele küsimustikule. Samuti tuli ekspertidel vastata nende isikut puudutavatele küsimustele (vanus, haridus, ametijärk, tööstaaž). Küsitluslehega anti kaasa instruktsioonid küsimustele vastamiseks (Lisa 5).

Küsimustikus olevad küsimused olid esitatud valikvastustega. Küsimuste koostamisel on mindud üldisemast konkreetsemaks ning on jälgitud, et sisu oleks arusaadav, konkreetne ja ühest vastust nõudev. Kõikide küsimuste juures on pakutud varianti „ei oska öelda“, et vältida seisukoha puudumisel positiivse või negatiivse valiku vahel otsustamist (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2005). Ekspertidele anti ka võimalus oma hinnanguid kommenteerida või põhjendada ja küsimustiku lõppu lisada omapoolseid ettepanekuid ja soovitusi konspektide või lisamaterjali täiustamiseks.

Küsimustiku I osas vastati küsimustele, mis puudutasid tekste eesti kirivööde ajaloolise ülevaate ja nende valmistamise kohta. II osa hõlmas küsimusi korrastatud erakogu ja selle kasutusvõimaluste kohta käsitöötundides. Küsimused konspektikogude kohta puudutasid konspektide rakendamise võimalikkust, koostatud lisamaterjalide olulisust ja vajalikkust, eakohasust, õpilaste eesmärkidest informeerimist, varemõpitule toetumist, õpimotivatsiooni ja väärtushinnangute kujunemist, õpitava kontrollimist vastavalt eesmärkidele, õpilastele hinnangu ja tagasiside andmist, planeeritud aja piisavust.

5. Tulemused ja arutelu

Käesoleva magistritöö uurimuslikust osast lähtudes on tulemused ja arutelu esitatud ühes peatükis. Järgnevalt on välja toodud ekspertide hinnangud ja nende põhjal tehtud järeldused iga küsimustiku osa kohta eraldi ja on tehtud üldistusi ning ettepanekuid uurimuse kohta terviklikult.

5.1 Hinnangud küsimustiku I osa kohta. Tekstid eesti kirivööde ajaloolise ülevaate ja nende valmistamise kohta.

Küsimus nr 1. Kas koostatud tekstid kirivööde ajaloolise kasutamise ja nende valmistamise kohta aitavad Teid tundide läbiviimisel?

Esimest küsimust hinnates leidsid kõik eksperdid, et koostatud tekstide kogu aitab neid tundide läbiviimisel. Kaks eksperti avaldasid arvamust, et selliseid temaatilisi tekstikogusid võiks olla teistegi teemade juures nagu – rahvuslik tikand, rahvariiete seelikukangad, tanud jt. Järeldus – selliseid töid oodatakse ning järgmistele anti ka teemaga seotud ideed. See annab ka kinnitust oletusele, et ajaloolisi ülevaateid saab kasutada käsitöötundides.

Küsimus nr 2. Kas koostatud tekstid kirivööde ajaloolise ülevaate kohta aitavad kaasa õpilaste väärtushinnangute kujunemisele?

Antud küsimusele vastasid neli eksperti, et toimub õpilaste kaasaaitamine väärtushinnangute kujunemisele, üks ekspert ei osanud öelda. Järeldus – kuna viiest eksperdist neli olid arvamusel, et väärtushinnangute kujunemisele aidatakse kaasa ja üks ekspert ei osanud oma valikut põhjendada, ei tehtud töösse parandusi. Väärtushinnangud kujunevad töö käigus, teatud teemaga kokku puutudes ja seda kogedes.

Küsimus nr 3. Kas kirivööde ajaloolise ülevaate põhjalikkus.

Kõik eksperdid leidsid, et tekstid kirivööde ajaloolise ülevaate ja nende valmistamise kohta on nende töö jaoks piisavad ja põhjalikud, seega täiendusi sisse ei viidud.

Küsimus nr 4. Koostatud tekstid kirivööde ajaloo, kasutamise ja nende valmistamise kohta on õpilasele keeleliselt lihtsad ja arusaadavad?

Neli eksperti viiest leidsid, et tekstid on õpilaste jaoks keeleliselt lihtsad ja arusaadavad. Seda arvestades ei tehtud tekstidesse keelelisi parandusi. Üks ekspert oli arvamusel, et tekstid on kohati rasked ja nõuavad õpetaja poolt lahtiseletamist ja selgitamist. Samas oli ta

arvamusel, et töö nende tekstidega suurendab õpilaste sõnavara ja laiendab silmaringi. Seega aitavad koostatud tekstid kaasa kirivööga seotud uute mõistete tundmisele – kirilõim, põhilõim, niied, kudumispulk, tihv ja peeled, piirits ja puust vöömõõk jt. Osa tekste on ka murdekeelsed, mis aitavad veelgi kaasa õpilaste silmaringi laiendamisele.

Küsimus nr 5. Kas tekstides on arvestatud õpilaste eakohasusega?

Hinnangud näitasid, et tekste peeti õpilaste jaoks eakohaseks. Üks ekspert ei osanud vastata, leides, et antud tekstid on vaja enne praktikas järele proovida. Ekspert võis seda arvata põhjusel, et sajanditetagune sõnakasutus on tänastele lastele jäänud elukaugeks. Võib järeldada, et koostatud tekstid on õpilaste sõnavara suurendamiseks head.

Küsimus nr 6. Kas kõik koostatud tekstid aitavad kaasa õpilaste rahvakunstialaste teadmiste täiendamisele?

Kõik viis eksperti avaldasid arvamust, et sellisel kujul koostatud tekstid aitavad kaasa rahvakunsti teadmiste täiendamisele. Leiti, et taolisi materjale peaks koondama kokku ka teiste rahvakunsti puudutavate teemade juures, mida loetleti juba esimese küsimuse juures.

Esimene küsimustik näitas, et õpetajad on huvitatud temati koondatud rahvakunstialaste materjalide olemasolust. Siiani on leitud vastavat materjali erinevatest raamatutest lõike otsides, mis on väga aeganõudev. Antud kujul materjal lihtsustab tööd ja tunniks ettevalmistust. Et saada paremat ülevaadet tekstide eakohasuse, keelelise lihtsuse ja arusaadavuse ning tekstide põhjalikkuse kohta tuleb need praktikas läbi proovida. Praktilise töö käigus selgub, milliseid teksti osasid kasutamata jätta, milliseid teemasid juurde otsida, kuhu teha keelelisi parandusi või muuta tekste lihtsamateks ja arusaadavamateks õpilastele.

Üldiselt võib öelda, et enamusele küsimustele vastasid eksperdid homogeenselt. Ekspertarvamuste omavahelisi kokkulangevusi näitab tabel 1. Ristide arv tabelis näitab hinnangute kokkulangevust positiivses suunas.

Tabel 1. Ekspertide vastuste kokkulangevus küsimustiku esimese osa kohta

	E1	E2	E3	E4	E5
K1	+	+	+	+	+
K2	+	+	-	+	+
K3	+	+	+	+	+
K4	+	+	+	-	+
K5	+	+	+	-	+
K6	+	+	+	+	+

Märkused: K – küsimus; E – ekspert; + kokkulangevus; - erinevus arvamuses

5.2 Hinnangud küsimustiku II osa kohta. Korrastatud erakogu Eesti kirivöömuustritega ja selle kasutamine käsitöötundides.

Küsimus nr 1. Kas näete võimalusi erinevate erakogude kasutamiseks oma igapäevatoos?

Neli eksperti viiest leidsid, et taoline võimalus on olemas, aga selleks tuleb sarnaseid kogusid ise leida ja neid korrastada. Kasutusvõimaluse leiab nende olemasolul kindlasti.

Üks ekspert oli arvamusel, et sellist võimalust ei ole. Selgitusse lisas ta, et ta sooviks küll sellise materjaliga tööd teha, kuid ei oma võimalusi – võib järeldada, et korrastatud kirivöö muustriskeemide kogu on õpetajate poolt oodatud. See annab ka kinnitust oletusele, et käsitööteemalisi erkogusid saab kasutada käsitöötundides.

Küsimus nr 2. Kas näete võimalusi, et rakendada erakogu muustriskeeme ka teiste käsitöötundide teemade juures?

Hinnangud näitasid, et koostatud erakogu kasutamiseks on mitmeid erinevaid võimalusi lisaks tunnikonspektides sisalduvatele teemade. Pakuti välja fileeheegeldust, paberiribatööd punutistena, tööd arvutis omaloomingulise vöökirja kujundamiseks, tikkimist riideesemetele jm. See annab veelkord kinnitust oletusele, et käsitööteemalisi erakogusid oodatakse ka teiste teemade käsitlemiseks käsitöötundides.

Küsimus nr 3. Kas korrastatud muustriskeemid on tööde teostamiseks jõukohased?

Kõik eksperdid olid seisukohal, et olemasolevad muustriskeemid on tööde teostamiseks õpilastele jõukohased, sest tervikmustri asemel võib kasutada tunnitöös motiivi kirivöö mustrist.

Küsimus nr 4. Kas korrastatud muustriskeemide kogu on Teie tööks piisavalt mahukas?

Mustriskeemide kogu peeti piisavalt mahukaks kõigi viie eksperti poolt. Kaks eksperti lisasid, et alati on võimalus juba olemasolevat täiendada ja juurde otsida enda tööks olulisi vöökirju.

Küsimus nr 5. Kas muustriskeemide värvilahendused ja nende selgitused on arusaadavad?

Kolme eksperti arvamus oli, et vöökirjamustrite värvilahendused on arusaadavad, kuna muustriskeemide alla on ära toodud värvide selgitused.

Kaks eksperti jäid arvamuse juurde, et esineb ebakõlasid tegelikkusega ja põhjuseks on arvutil pakutavate värvide vähene võimalus. Kuigi vöömuustrite all on selgitused, haarab

õpilase silm siiski vaid seda, mida ta konkreetselt näeb ja vastavalt sellele otsitakse ka värvid oma töö teostamiseks. Üks ekspertidest lisas ka selgitusse, et sellel ei ole tema igapäeva töö jaoks midagi häirivat, kuna õpilased tahavadki valida erksamaid värve. Seoses sellega on võimalik kasutada tekstimaterjali osast lõngade värvimise ja kasutamise peatükki, selgitamaks, kuidas värvusi saadi.

Küsimus nr 6. Kas mustriskeemid on õpilastele hästi loetavad ja selged?

Ekspertide hinnang mustriskeemide selguse ja loetavuse kohta oli üheselt väga hea. Kõik hindasid neid hästiloetavateks ja selgeteks. Seega ei tehtud mustriskeemide värvilahendustesse ja suurustesse muudatusi.

Tabelis 2 on ära toodud ekspertide arvamuste positiivsed kokkulangevused küsimustiku II osa kohta.

Tabel 2. Ekspertide vastuste kokkulangevus küsimustiku teise osa kohta

	E1	E2	E3	E4	E5
K1	+	-	+	+	+
K2	+	+	+	-	+
K3	+	+	+	+	+
K4	+	+	+	+	+
K5	+	-	+	+	+
K6	+	+	+	+	+

Märkused: K – küsimus; E – ekspert; + kokkulangevus; - erinevus arvamuses

Lisaks esitati II osa lõpus üks lisaküsimus, saamaks teada ekspertide arvamusi ja ettepanekuid koostatud erakogu täiustamiseks.

Küsimus nr 7. Teie ettepanekud korrastatud erakogu täiustamise kohta.

Ettepanekuid tegi kaks eksperti ja nende arvamus langes kokku. Mõlemad eksperdid pakkusid välja, et iga õpetaja saaks ise täiustada antud kogu oma kodukoha vöökirja mustrite otsimise ja lisamisega kogusse. See annab võimaluse täiendada materjali nii teiste erakogude kui ka üksikute mustritega.

Hinnangud küsimustiku II osale näitasid, et korrastatud kirivöömustrite kogu on kasutamiseks sobilik ja töö mitmekülgsemaks muutmiseks vajalik. Probleemiks on õpetajatele erakogude leidmise võimalus, et seda oma töös kasutada. Vastustest tuleb välja, et eksperdid teeksid sellise materjaliga tööd, kui see oleks neile kättesaadav. Seega tuleks iga sellist võimalust rakendada tundide sisukamaks muutmiseks. Kui taoline materjal on juba olemas,

saab seda alati täiustada, mitmekesistada ja muuta kasutamiskõlblikuks. Koostatud kirivöö mustriskeemide kogu pakub sellist lahendust ja innustab taolise materjaliga edasi tegutsema.

5.3 Hinnangud küsimustiku III osa kohta. Koostatud tunnikonspektide kogud.

1. tunnikonspektide kogu. Teema: Tikitud pinal. 5. klass.

Küsimus nr 1. Kas koostatud tunnikonspekte on võimalik antud kujul kasutada?

Antud küsimusele vastasid kõik eksperdid, et sellisel kujul on võimalik koostatud tunnikonspekte kasutada.

Küsimus nr 2. Kas koostatud konspektid on eakohased?

Kõik viis eksperti hindasid konspekte eakohaseks, sest need vastavad ka käsitöö ainekavale. Üks ekspert lisas ettepaneku täiustada konspekti nr 2 – pakkuda nõrgematele õpilastele väiksemamahulisi töid nagu väike peenrahakotike, kott mobiiltelefoni jaoks või väike raamitud pilt. Kuna õpilaste erinevate tasemetega ei oldud arvestatud, lisati ettepanek konspekti. Leiti, et eksperdi tähelepanek oli asjakohane ja sellega pöörati tähelepanu olulisele puudusele konspektis.

Küsimus nr 3. Kas konspektides informeeritakse õpilasi tunni eesmärkidest?

Oma hinnangutes kinnitasid eksperdid, et kõikides konspektides on õpilasi informeeritud tunni eesmärkidest.

Küsimus nr 4. Kas koostatud konspektides toimub varemõpitu meeldetuletamine?

Hinnangu tulemusena selgus, et otsene meeldetuletamine toimub antud teema juures konspektis nr 3. Samas lisati selgitusse, et meeldetuletamist ei saagi toimuda igas tunnis, nt kui toimub töö jätkamine. Seega oli tulemuseks, et kolm eksperti lugesid meeldetuletamise toimunuks ja kaks eksperti vastasid, et meeldetuletamist ei toimu. Kuna ei nähtud, kuhu ja millisesse konspekti meeldetuletamist sisse kirjutada, ei tehtud ka muudatusi selles osas konspektidesse.

Küsimus nr 5. Kas tunnikonspektide sisu aitab kaasa õpilaste õpimotivatsiooni kujunemisele?

Ekspertide arvamuse kohaselt on õpimotivatsiooni kujundamist raske konspektidesse sisse kirjutada. Antud teema juures on see olemas konspektides nr 1 ja 5. Kolme eksperdi arvamuse kohaselt on oma vanemate ja vanavanemate töödega tutvumine õpilasi

motiveerivaks allikaks nende edaspidises tegevuses. Eriti heaks loeti seda, et iga käsitööseme juurde jutustab õpilane loo. Ühe eksperdi arvamuse kohaselt võiks taolist tegevust rakendada juba esimestes tundides. Kokkuvõttes olid kolm eksperti seisukohal, et toimub õpilaste motiveerimine, kaks eksperti ei osanud öelda.

Arvestades seda, et ekspertide arvamuse kohaselt on õpimotivatsiooni raske konspektidesse sisse kirjutada, ei tehtud neisse parandusi. Igal võimalusel saab aga tundides teema ülevälhoidmiseks kasutada juba koostatud tekste, võttes arvesse töös välja pakutud hääle kasutamise võtteid, piltlikku näitmaterjali jt. õpetaja enda valikul võimalikke vahendeid.

Küsimus nr 6. Kas uue materjali esitamine on konspektides piisav ja arusaadav?

Selles küsimuses langes kõikide ekspertide aramus ühte. Kõik leidsid, et uue materjali esitus konspektides on piisav ja arusaadav.

Küsimus nr 7. Kas konspektides kontrollitakse õpitut vastavalt tunni eesmärkidele?

Kõik viis eksperti leidsid, et on tagatud pidev õpitu kontroll ja see vastab tunni eesmärkidele. Positiivsena on välja toodud ka nõrgemate õpilaste abistamine ja iseseisev vigade otsimine ning parandamine.

Küsimus nr 8. Kas konspektides on tagatud tagasiside saamine oma tööle?

Ekspertide hinnangute kohaselt on antud konspektikogu juures kontrollitud õpitut piisavalt ja selleks on rakendatud erinevaid võtteid õpilastele tagasiside andmiseks. On hinnatud tunnitööd, antud suulisi hinnanguid, toimunud võrdlemisi ja üksteise tööde võrdlusi.

Küsimus nr 9. Kas praktiliste tööde valmimiseks planeeritud aeg on piisav?

Kolme eksperdi arvamuse kohaselt peaks antud teema juures ajast piisama, et jõuda tulemuseni. Kahe arvamuse kohaselt võib ajast jääda puudu. Põhjenduseks tõid nad klassi taseme ja ka õpilaste arvu klassis, mis võib tööaega pikendada. Väiksemaarvulise klassiga võib töö valmida kiiremini.

Järeldus: ajalist mahtu peab reguleerima õpetaja ise, arvestades oma klassi õpilaste arvu ja tasemega. Konspekte kasutusele võttes saab arvestada veerandi pikkusega ja leida sobiv veerand tööde teostamiseks, et vajadusel jääks varuaega. Kui leitakse, et töö on liiga mahukas, võib seda rakendada kolmandal või neljandal veerandil.

Küsimus nr 10. Kas läbi planeeritud tegevuste ja olemasoleva lisamaterjali abil on eesmärgid teostatavad?

Ekspertide hinnangute kohaselt on selle tunnikonspektikogu põhjal ning lisamaterjali abil eesmärgid teostatavad.

Tabelis 3 on näha ekspertide arvamused 5. klassi tunnikonspektikogu hinnangu põhiküsimustele. Ristide arv tabelis näitab ekspertide arvamuste positiivset kokkulangevust.

Tabel 3. Ekspertide vastuste kokkulangevus esimesele tunnikonspektikogule – tikitud pinal

	E1	E2	E3	E4	E5
K1	+	+	+	+	+
K2	+	+	+	+	+
K3	+	+	+	+	+
K4	+	+	-	-	+
K5	+	-	-	+	+
K6	+	+	+	+	+
K7	+	+	+	+	+
K8	+	+	+	+	+
K9	-	+	+	+	-
K10	+	+	+	+	+

Märkused: K – küsimus; E – ekspert; + kokkulangevus; - erinevus arvamuses

Konspektikogu täiustamiseks ja paremaks muutmiseks esitati ka lisaküsimus.

Küsimus nr 11. Kommentaarid ja ettepanekud konspektide täiustamiseks.

Üks ekspert tegi ettepaneku tõsta värvikindluse proov senisest 5. konspektist 2. konspekti, et vältida hilisemaid vigu. Sellega seoses saavad õpilased alustada tööd teadmise, et hiljem ei saa see pesemise käigus rikutud.

Koostatud tunnikavade juures soovitas kaks eksperti jälgida teise konspekti juures ajalist mahtu, et see ei läheks mustri valikul liiga suureks.

Mõlemad ettepanekud on täiendusena autori konspektidesse sisse viidud.

Hinnangud esimesele tunnikonspektikogule näitasid, et enim erimeelsusi tekkis konspektides varemõpitu meeldetuletamise, õpilaste õpimotivatsiooni kujundamise ja ajalise mahu juures. Õppetunni planeerimise peatükis, mille järgi on koostatud antud konspektid, lähtudes Gagné õppetunnimudelist, toodi välja, et igas tunnis ei ole vajadust läbida kõiki tunni etappe eraldi ja mõne etapi juurde peab korduvalt tagasi pöörduma. Sellest lähtuvalt

võib selgitada ka teatud tunniosade puudumist või vähesust konspektides, mis ei vaja nende sissekirjutamist.

Teistes küsimustes: konspektide eakohasus, õpilaste eesmärkidest informeerimine, uue materjali õppimise piisavus ja arusaadavus, õpitu kontrollimine ja hinnangu ning tagasiside saamine oli ekspertide arvamuse kohaselt konspektidesse piisavalt hästi sisse kirjutatud ja ei vaja muutmist. Seega on võimalik tunnikonspekte antud kujul kasutada ja läbi planeeritud tegevuse ning pakutud lisamaterjali abil on eesmärgid teostatavad.

2. tunnikonspektide kogu: Sokk kirivöö mustriga. 6. klass.

Küsimus nr 1. Kas koostatud tunnikonspekte on võimalik antud kujul kasutada?

Konspektikogu, mis koosneb üheksast konspektist, on kõigi viie eksperdi arvates võimalik antud kujul kasutada.

Küsimus nr 2. Kas koostatud konspektid on eakohased?

Kuna antud teema on sees 6. klassi ainekavas, siis oldi ka selles küsimuses ühel arvamusel, et konspektid on eakohased. Seni on küll ainult üks ekspertidest kasutanud kirjatud sokisääre kudumist. Neli eksperti soovisid seda kindlasti proovida ja esialgu kahe eri värviga kirjamist.

Küsimus nr 3. Kas konspektides informeeritakse õpilasi tunni eesmärkidest?

Kõigis üheksas konspektis on ekspertide hinnangute kohaselt selgelt välja toodud tunni teema ja eesmärgid, milleni peaksid õpilased jõudma.

Küsimus nr 4. Kas koostatud konspektides toimub varemõpitu meeldetuletamine?

Ekspertide arvamuse kohaselt on selle teema juures peaaegu kõik töövõtted uued. Toimub uue materjali omandamine – ringselt kudumine ja kirjamine. Seni on õpitud vaid edasi-tagasi ridadega kudumist. Varemõpitu meeldetuletamine toimubki vaid sokile kannalaka kudumise juures. Seega jäid kõik eksperdid arvamuse juurde, et otsest varemõpitu meeldetuletamist ei toimu.

Järeldus: antud teema juures ei peetud oluliseks teha konspektidesse muudatusi, kuna kõik vastab teemale. On olemas teemasid, mille puhul ei ole kõiki tunniga seotud etappe võimalik konspektidesse sisse kirjutada.

Küsimus nr 5. Kas tunnikonspektide sisu aitab kaasa õpilaste õpimotivatsiooni kujunemisele?

Neli eksperti oli seisukohal, et kasutades konspektides pakutud abimaterjale ja näitvahendeid ning lisaks autori poolt koostatud tekste kirivööde ajaloolise ülevaate ja nende valmistamise kohta, on võimalik üleval hoida ja kujundada õpilastes õpimotivatsiooni. Ühe eksperdi arvamuse kohaselt jääb õpimotivatsiooni kajastamine konspektides väheseks. Arvestades juba eelpoolmainitud võimalusi õpimotivatsiooni kujundamiseks, leiti, et muudatuste sisseviimine täiendamise näol ei ole oluline.

Küsimus nr 6. Kas uue materjali esitamine on konspektides piisav ja arusaadav?

Ekspertide hinnangute kohaselt on antud konspektikogus piisavalt ja arusaadavalt lahti kirjutatud uue materjali esitamine ja selle omandamine õpilaste poolt. Toimub nii suunamist, abistamist, vaatlust, demonstreerimist jt võtteid.

Küsimus nr 7. Kas konspektides kontrollitakse õpitut vastavalt tunni eesmärkidele?

Kõik viis eksperti leidsid, et tundidele on seatud selged eesmärgid ja konspektides on hästi lahti kirjutatud õpetaja abistav ja kontrolliv tegevus.

Küsimus nr 8. Kas konspektides on tagatud tagasiside saamine oma tööle?

Koostatud konspektikogusse sissekirjutatud tagasiside ja hinnangute saamine õpilastele on ekspertide hinnangul piisav ja mitmekülgne ning sellisel kujul sobilik ega vaja täiustamist.

Küsimus nr 9. Kas praktiliste tööde valmimiseks planeeritud aeg on piisav?

Planeeritava aja kasutamine tõi ekspertide hulgas välja kõige rohkem erinevusi. Siin toodi välja sõltuvusi teistest teguritest, näiteks klassi õpilaste arvust, õppimise tasemest, varemõpitu taustast. Kokkuvõttes jäi kolm eksperti arvamusele, et ajast peaks piisama ja kaks eksperti jäid arvamuse juurde, et aega napib. Ühe eksperdi hinnangul peaks antud teemat käsitlema III või IV veerandil, kus õppetöö nädalaid on kümme ja see aitaks kaasa tööde valmimisele veerandi lõpuks.

Kõike eelnevat arvestades ei muudetud konspektides ajalist mahtu ja selle üle saab otsustada iga õpetaja ise, arvestades oma klassiga.

Küsimus nr 10. Kas läbi planeeritud tegevuste ja olemasoleva lisamaterjali abil on eesmärgid teostatavad?

Kõigi viie eksperdi hinnangute kohaselt on antud konspektikogu eesmärgid teostatavad.

Tabel 4 kajastab ekspertide hinnanguid teisele tunnikonspektikogule. Ristide arv tabelis näitab ekspertide arvamuste positiivset kokkulangevust.

Tabel 4. Ekspertide vastuste kokkulangevus teisele tunnikonspektikogule – kirivöö muustriga sokk

	E1	E2	E3	E4	E5
K1	+	+	+	+	+
K2	+	+	+	+	+
K3	+	+	+	+	+
K4	-	-	-	-	-
K5	-	+	+	+	+
K6	+	+	+	+	+
K7	+	+	+	+	+
K8	+	+	+	+	+
K9	+	-	-	+	+
K10	+	+	+	+	+

Märkused: K – küsimus; E – ekspert; + kokkulangevus; - erinevus arvamuses

Lisaküsimus nr 11. Kommentaarid ja ettepanekud konspektide täiustamiseks.

Selle teema juures soovitasid eksperdid rohkem tähelepanu pöörata just kodukoha vöökirja muustritele. Koostatud vöökirja kogu ei kindlusta, et kõikide kodukoha vöökirjad on olemas. Seega tuleb õpetajal endal selle teema vastu huvi tundes oma kodukoha vöökirjad otsida ja neid siis töös rakendada. Selle tegevuse saavad õpetajad siduda teise konspekti mustri valiku juurde ja seal siis välja pakkuda oma kodukoha vöömustreid. Seda muudatust ei peetud oluliseks tunnikavasse sisse viia, kuna jääb iga õpetaja enda otsustada.

Teise konspekti, näidiskavandite juurde soovitas üks ekspert teha ka vähemalt kaks näidist tahvlile. Tunnikavas saai õpetaja tegevuse lahtrisse lisatud, et vähemalt kaks näidiskava võiks paigutada õpilastele tahvlile abistavaks materjaliks.

Proovitöö puhul pakkus kolm eksperti kasutada mitte edasi- tagasi ridadena tööproovi kudumist, vaid kohe ringselt kudumist, sest nii on kirjamisega algust tehes õpilastele lihtsam. Samas vastab tööproov rohkem tegelikkusele. Selle ettepanekuga seoses tehti muudatus teise tunnikonspekti teema – tööproovi kudumine – juurde. Tööproov kududa ringselt, luues 40 silmust, igale vardale 10. Seejärel kududa tööproovi vähemalt 10 rida, et selle abil arvutada endale sobiv sokisääre laius.

Konspektis nr 3 soovitati vahetada ära tunni osad: ettepoole tõsta *soki osad* ja alles seejärel sooritada *silmuste loomine*. Muudatus – soki osade tutvustus – viidi sisse kolmandasse tunnikonspekti, esimese tunniosa lõppu. Sellele järgneb tunni lõpuni silmuste loomine, mis jätkub teise tunni alguses.

Ekspertid märkisid, et neljandas konspektis, soki kirjamise alustamise juures, puudub mõiste „kirjamine“ selgitus. Parandus tehti tunnikonspekti, lisati kirjamise mõiste ja viited õpiku lehekülgedele. Samuti lisati õpilase tegevustesse õpetaja kuulamine ja jälgimine „kirjamise“ mõiste selgitamisel ja õpiku lehekülgede vaatlus.

6. konspektis – kannapõhjade kudumisel – pakkus kaks eksperti, et igal õpilasel võiks olla oma silmuste arvule vastav tööjuhend. Kui see puudub, siis on raske lastel õpetaja tegevust oma tööga ühildada – silmuste arv on erinev ja see tekitab segadust. See tundus õige märkusena ja kuuendasse tunnikavasse, kannapõhjade kudumise alustamise juurde, lisati töölehe koostamine. Iga õpilane koostab töölehe vastavalt oma silmuste arvule kannapõhjas, et oleks hea jälgida, peale mitmendat silmust tuleb kahandada. Õpilase tegevuse lahtrisse lisati töölehe koostamine vastavalt oma silmuste arvule.

8. konspektis võistluse „nobedad näpud“ juures tuleb eraldi arvestada nii silmuste arvu kui ka lõnga jämedust. Tunnikavasse õpetajale mõeldud märkuste lahtrisse lisati märkus, et kindlasti tuleb arvestada õpilaste poolt loodud silmuste arvu ja lõnga jämedusega.

Teise tunnikonspektikogu hinnang näitas kõige rohkem erimeelsusi neljanda küsimuse juures, kus paluti hinnangut varemõpitu meeldetuletamise kohta. Kuna antud teemaga seonduvad peamiselt uued mõisted õpilaste jaoks, siis ei toimugi otsest meeldetuletamist vaid peamiselt uue materjali omandamine. Arvestades käsitöötunni ülesehituse eripäradega, lähtuti jälle Gagné õppetunnimudelist (Gagné, 1985), mille järgi ei pea kõik tunnietapid igas tunnis olema kajastatud. Seega ei tehtud konspektidesse ka muudatusi ega parandusi.

Teine probleem haakub esimese tunnikonspektikoguga, kus kahe eksperdi arvamuse kohaselt võib ajaline maht väikeseks jääda. Selleks pakutakse töös välja rakendada antud teemat, klassi õpilaste arvu ja taset silmas pidades, III või IV veerandil, mis ajaliselt on pikemad, et jõuda töödega lõpuni ja jääks ka varuaega.

Hinnangud teistele küsimustele näitasid, et konspekte on antud kujul võimalik kasutada ja eesmärgid on teostatavad.

3. tunnikonspektide kogu: Kinnas kirivöö mustri. 7. klass.

Küsimus nr 1. Kas koostatud tunnikonspekte on võimalik antud kujul kasutada?

Ka selle tunnikonspektikogu puhul olid kõik viis eksperti nõus sellega, et sellisel kujul on neid võimalik oma töös kasutada, kui sinna on sisse viidud soovitud parandused.

Küsimus nr 2. Kas koostatud konspektid on eakohased?

Neli eksperti leidis, et konspektid on eakohased. Ühe eksperdi arvamuse kohaselt on need keerulised. Põhjendusena tõi ta raskuseks kirjamise kinda labaosal. Konspektis on pakutud kaks erinevat kirjamise võimalust – kirjata kinda randmeosa või labaosa. Randmeosa kirjamise puhul ekspert raskust ei näe, kui aga õpilane peaks valima kirjamise labaosal, muudab see tema raskusastet, sest sinna jääb sisse ka pöidlaava kudumine.

Kuna on pakutud kaks erineva raskusastmega kudumise võimalust, ei tehtud konspektidesse muudatusi, vaid õpetaja saab suunata nõrgemaid õpilasi kasutama kirjamist randmeosal ja tugevamaid labaosal.

Küsimus nr 3. Kas konspektides informeeritakse õpilasi tunni eesmärkidest?

Antud küsimuse puhul olid kõik eksperdid ühte meelt selles, et õpilasi informeeritakse tunni eesmärkidest arusaadavalt ja piisavas mahu.

Küsimus nr 4. Kas koostatud konspektides toimub varemõpitu meeldetuletamine?

Võrreldes soki kudumisega on kinda kudumise juures rohkem toetutud varemõpitule – korratakse nii ringselt kudumist kui kirjamist. Seega toetutakse selles tunnikonspektikogus rohkem varemõpitule ja selle meeldetuletamisele. Viie eksperdi arvamuse kohaselt toimus varemõpitu meeldetuletamine.

Küsimus nr 5. Kas tunnikonspektide sisu aitab kaasa õpilaste õpimotivatsiooni kujunemisele?

Ekspertid leidsid, et antud konspektikogu juures on motiveerivat tegevust kõige vähem sisse kirjutatud. Samas lisasid nad, et seda ongi raske konspekti kirjutada. Positiivseks peeti erinevates tehnikates kinnaste tutvustamist teises konspektis. Kolm eksperti avaldas arvamust, et motiveerimine toimub ja kaks eksperti jäi arvamuse juurde, et seda pole piisavalt.

Ka selle küsimuse juures saab õpetajaid suunata kasutama koostatud tekste ja pildimaterjali, et hoida üleval õpilaste õpimotivatsiooni. Täiendusi konspektidesse selle küsimuse puhul sisse ei viidud.

Küsimus nr 6. Kas uue materjali esitamine on konspektides piisav ja arusaadav?

Uue materjali esitamist ja õppimise suunamist konspektides pidasid kõik eksperdid piisavaks ja arusaadavaks.

Küsimus nr 7. Kas konspektides kontrollitakse õpitut vastavalt tunni eesmärkidele?

Nii nagu eelnevates konspektides, leiti, et ka selles kogus on kontroll tunnis õpitu üle piisavalt lahti kirjutatud õpetaja tegevusse ja see vastab tunni eesmärkidele.

Küsimus nr 8. Kas konspektides on tagatud tagasiside saamine oma tööle?

Tagasiside ja hinnangu saamine konspektides on kõikide ekspertide arvates piisav. Välja toodi, et on erinevaid meetodeid – hinnangut, tunni töö hindamist, ühist arutelu tehtu kohta ja tekkinud probleemide lahendamist. Hea on ka see, et on suunatud õpilasi üksteist abistama.

Küsimus nr 9. Kas praktiliste tööde valmimiseks planeeritud aeg on piisav?

Selle konspektide kogu juures toodi välja sama probleem, mis eelneva soki kudumise teema juures. Tuleb arvestada erinevaid aspekte, mis tööd mõjutavad ja soovituslikult viia antud teema III või IV veerandisse, et kindlustada selle suhteliselt suuremahulise töö lõpetamine veerandi lõpuks. Kolm eksperti viiest leidis, et saavad hakkama antud ajalise mahuga ja kaks eksperti jäid arvamuse juurde, et aega jääb väheks.

Ajalise mahu muutmisi konspektidesse ei tehtud ja see jääb iga õpetaja enda otsustada ning muuta.

Küsimus nr 10. Kas läbi planeeritud tegevuste ja olemasoleva lisamaterjali abil on eesmärgid teostatavad?

Ekspertidid leidsid üksmeelselt, et sellisel kujul ja arvestades nende ettepanekuid on eesmärgid teostatavad.

Tabelis 5 on välja toodud ekspertide arvamuste kokkulangevused positiivses suunas kolmanda tunnikonspektide kogu vastuste põhjal.

Tabel 5. Ekspertide vastuste kokkulangevus kolmandale tunnikonspektikogule – kirivöö muustriga kinnas

	E1	E2	E3	E4	E5
K1	+	+	+	+	+
K2	+	+	+	-	+
K3	+	+	+	+	+
K4	+	+	+	+	+
K5	-	+	-	+	+
K6	+	+	+	+	+
K7	+	+	+	+	+
K8	+	+	+	+	+
K9	+	-	-	+	+
K10	+	+	+	+	+

Märkused: K – küsimus; E – ekspert; + kokkulangevus; - erinevus arvamuses

Lisaküsimus nr 11. Kommentaarid ja ettepanekud konspektide täiustamiseks.

Nendes konspektides esinesid ekspertidel sarnased märkused, mis eelmisegi kogu puhul. Teises konspektis kududa proovitöö ringselt, mitte edasi-tagasi kududes, et see vastaks tegelikkusele ja oleks õpilastele kergem. Tunnikavasse viidi sisse parandus, kududa proovitöö ringselt 40 silmusega, igale vardale 10 silmust. Ringselt kududa 10 rida.

Neljandas konspektis puudus mõiste „kirjamine“ selgitus. Tehti parandus tunnikonspekti – mõiste koos selgitusega enne vöökirjalise mustri kudumise alustamist kinda randmeosale.

Ekspertid märkisid, et näidistena võiksid ka kindal olla näidised erinevate kinda osadega, nii nagu oli sokkidel. Näidiste kasutamine kinnaste osadega lisati tunnikonspektidesse vastavate teemade juurde – kinda randmeosa, kinda labaosa, pöidlaava jätmise, kinda otsa juurde.

Kolmas tunnikonspektide kogu tõi välja ühe erimeelsuse eakohasuse kohta. Töös on aga kirjamiseks välja pakutud kaks varianti – kergem ja lihtsam, seega parandusi konspektidesse sisse ei viidud.

Teine probleem antud kogu juures oli õpilaste õpimotivatsiooni kujundamisel. Kolme eksperdi arvamuse kohaselt on seda konspektides piisavalt, sellest võib järeldada, et nende töökogemus ja praktika oskavad näha konspektides erinevaid seoseid. Kaks rahulolematut eksperti ei pakkunud ka ise välja võimalusi konspektide muutmiseks. Kasutades töös välja pakutud tekstimaterjale ja korrastatud kirivöökogu lisaks tunnikonspektides välja toodud lisamaterjale on võimalik muuta tunde oma äranägemise järgi rohkem motiveerivamateks ja sisukamateks.

Küsimustiku lõpus esitas autor lisaküsimuse, saamaks teada, kas antud teemaga on tegeletud ja mil määral on oma töös rakendatud eesti kirivöö kasutamist.

Lisaküsimus nr 12. Kas olete antud teemat, Eesti kirivööd ja selle mustrid, oma tundides rakendanud?

Järgnevad 5 eksperdi (En) tulemused lisaküsimuse kohta:

(E 1) Siiani ei ole eriti rakendanud.

(E 2) Ei ole seda teemat laiemalt rakendanud.

(E 3) Eesti rahvarõivaste tutvustamisega seotult.

(E 4) Olen tutvustanud kui rahvariidekostüümi üht osa, kuid rakendanud ei ole.

(E 5) Kirivöö mustreid olen kasutanud tikandite (ristpiste) ja kudumite kavandamisel (kinnas, sokk). Paberitöödel õnnitluskaartide kaunistamisel.

Kokkuvõte: Ainult üks ekspertidest on antud teemaga tegelenud. Ülejäänutel on see jäänud tutvustamise tasemele või pole sellega üldse tegeletud. Seega võib öelda, et antud teema kasutamine on ekspertidele uudne ning arvesse võttes nende hinnanguid ja kommentaare, saab järeldada, et nad sooviksid antud teemaga tegeleda.

5.4 Kokkuvõtteks

Koostatud magistritöö eesmärki võib lugeda saavutatuks. Tööle seatud ülesanded – koguda materjale kirivööde ajaloolise ülevaate, valmistamise ja kasutamise kohta rahvatraditsioonides, korrastada õpetajatele kirivöömustrite kogu E. Laigna erakogu põhjal ja koostada tunnikonspektidekogud põhikooli käsitööõpetajatele said täidetud. Väide, et ekspertide hinnangul koostatud tunnikonspektide kogu võimaldab õpetada rahvakunsti aluseid II ja III kooliastmes – leidis kinnitust. Väide, et ekspertide hinnangud võimaldavad kasutada käsitöötundides käsitööteemalisi erkogusid ja ajaloolisi ülevaateid – leidis kinnitust.

Õpetajad vajavad oma tööks abistavaid materjale, eriti mis puudutab rahvakunsti väärtustamist. Riiklikus õppekavas nii II kui ka III kooliastmele on eraldi välja toodud õpitulemused, mida õpilane peaks omandama: märkab rahvuslikke kujunduselemente tänapäevastel esemetel ja kirjeldab muuseumis olevaid rahvuslikke esemeid; kasutab inspiratsiooniallikana etnograafilisi esemeid, näeb rahvaste kultuuripärandit kui väärtust. Õppesisus on nimetatud teemad, mis kõik haakuvad ka koostatud tööga: rahvakultuur ja selle tähtsus; esemeline rahvakunst; tavad ja kombed; rahvuslikud mustrid ehk kirjad ajaloolistel ja tänapäevastel esemetel; muuseumite roll rahvakunsti säilitajana; rahvuslike detailide kasutamine tänapäevast tarbeeset kavandades; sümbolid ja märgid rahvakunstis; rahvarõivad; eesti etnograafiline ornament tänapäevase rõivastuse ja esemelise keskkonna kujundamisel (Põhikooli riiklik õppekava, 2010).

Palju võimalusi igapäevatööks annab kirivöö mustrite kogu. Taoline väiksema mahuga kogu oli ainult ühel eksperdil. Kui õpetaja omab selliseid mustriskeme, tekib juurde ideid ja mõtteid nende laiaulatuslikumaks kasutamiseks teistegi teemade juures.

Samuti puudub õpetajatel kokku kogutud materjal kirivööde kohta tervikuna. Vajaminevat osa on leitud erinevatest raamatutest, nt H. Kurriku teosest. Sellisel kujul, kus oleks koos nii kirivöö rahvatraditsioonis, lõngade värvimine ning kirivöö valmistamine, materjal puudub. Nüüd on seda võimalik tervikuna omada.

Ekspertihinnangut tunnikonspektide kogule võib samuti lugeda heaks. Kuna antud teemat ei ole sellisena peale ühe eksperdi keegi kasutanud, siis hinnati seda tööd väga kõrgelt.

Kogu pakutav materjal tundus oma uudse lahendusena huvitav ja rakendada soovisid seda kõik eksperdid.

Läbi hinnangute jäi kostma ka mõte, et rahvakunsti võiks ja peaks tutvustama rohkem. Selleks sobivad just loovained, kus ideed ja valmistööd tulevad omanäolised ning innustavad õpilasi neid julgemalt kasutama. Arvestades seda, et meie rahvarõivaste traditsioon on läbi teinud suure taandumise, oleks üheks võimaluseks käsitöötunni kaudu tuua meie rahvuslikku ornamentikat igapäevaellu.

Edaspidiseks soovituseks oleks praktiliselt katsetada väljatöötatud konsepte, et näha kogu töö tulemuslikkust. Samuti võiks uurida, kui palju üldse rahvakunsti elemente käsitöötundides rakendatakse ja kas see töö innustab meie nooremat põlvkonda neid oma igapäevases elus julgemalt kasutama.

Töö suure mahukuse tõttu on kõik magistritööga seotud lisad köidetud eraldi köitesse.

Kasutatud kirjandus

- Artla, T. (2005). Rahvakunsti väärtustamine põhikoolis. *Käsitöö ja kodundusõpe nüüdisajal*. Tallinn: Ülikooli Kirjastus.
- Gagné, R.M. (1985). *The Conditions of Learning* (4th Ed). New York: Holt Rinehart, and Winston.
- Hagu, P., Jaago, T., Järv, R., Kalmre, E., Krikmann, A., Metsvaho, M., Särg, T., Valk, Ü. (2005). *Regivärsist netinaljadeni*. Tallinn: Koolibri.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.
- Kalle, E. (2005). *Eksperthinnangute meetodi kasutamisest tootlikkuse kasvu juhtimisel*. Külastatud 16.veebruari, 2011, aadressil http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/ettevottemajandus/2005/05_Kalle.pdf.
- Karlep, K. (2005). Lev Vögotski ideede aktuaalsus tänapäeval. *Haridus*, 8, 30-35.
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Leppik, P. (2009). *Õpetajatöö seoses tundide analüüsiga*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lind, E. (2007). Klassiõpetajale õpetamisest. *Tööõpetuse õpetamine*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Malmstein, K., Rihvk, E. (2007). Tööõpetus – jäänuk minevikust või unikaalne kasvatusvahend. *Haridus*, 7 – 8, 36-37.
- Pink, A., Teder, K. (2005). *Tikkimine. Väike rahvarõivaõpetus*. Türi: Saara Kirjastus.
- Põhikooli riiklik õppekava*. (2010). Külastatud 20. märtsil, 2011, aadressil https://www.oppekava.ee/vv_maarus_pk/pohikooli_riiklik_oppekava_vabariigi_valitsuse_maearus_nr_14_28.01.2010
- Päär, P. (2009). Jutuvestmine. Külastatud 11. novembril, 2010, aadressil <http://www.rahvakultuur.ee/?s=25>
- Reemann, V. (2009). *Kiri, muster, ornament*. Tartu: Eesti Rahva Muuseumi Kirjastus.
- Rüütel, I. (2003, 10.jaan.). See osa meist peab säilima. *Õpetajate leht*, lk.3.
- Senge, P. (2009). *Õppiv kool*. Tartu: AS Atlex.
- Toomela, A. (2004). Uus õppekava tuleb järjepidev ja uuendusmeelne. Külastatud 15.septembril, 2010, aadressil http://www.ut.ee/curriculum/orb.aw/class=file/action=preview/id=80773/Toomela_17_09_04.pdf.

Uusen, A., Timoštšuk, I. (Toim). (2007). *Klassiõpetajale õpetamisest*. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus.

Vaas, P. (2008). *Veebipõhine abimaterjal eesti rahvakunsti teemade õpetamiseks II ja III kooliastmes*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.

Õunapuu, T. (2003). *Õpetamiskunsti viidad*. Tallinn: Koolibri.

Lisamaterjaliks kasutatud kirjandus

- Astel, E. (1981). *Vöö eestlaste rahvatraditsioonis*. Tallinn: EM Aastaraamat XXXII.
- Eesti Rahva Muuseumi tekstiilifondi kataloogid.
- Eisen, M. J. (1932). *Kevadised pühad*. Tartu
- Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXXI. 1978. Tallinn: Valgus.
- Hein, A., Kivilo, L., Linnas, A., Malmsten, K. (1995). *Käsitöö 7. klassile*. Tallinn: Valgus.
- Hein, A., Kivilo, L., Linnas, A., Malmsten, K. (1997). *Käsitöö 5. – 6. klassile*. Tallinn: Valgus.
- Hiiemäe, M. (1985). *Eesti rahvakalender IV*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Hiiemäe, M. (1998). *Rahvakalendri tähtpäevi*. Tallinn: Koolibri.
- Keem, H. (1995). *Tartumaa saja-aastaste jutud*. Tallinn: Emakeele Selts.
- Konsin, K. (1972). *Silmuskoelised kudumid*. Tallinn: Kunst.
- Krikmann, A., Sarv, I. (Toim). (1985). *Eesti Vanasõnad III*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Kurrik, H. (1938). *Eesti rahvarõivad*. Tartu: Eesti Rahva Muuseumi Kirjastus.
- Laigna, E. *Kirivöömustrid*. Erakogu.
- Manninen, I. (1927). *Eesti rahvariiete ajalugu*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.
- Neggo, H. (1918). *Eesti rahvakunstist*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.
- Pallo, S., Lind, T. (Toim). (2003). *Möödunud aegade lood. Jõgevamaa kihelkonnad 19. sajandil*. Jõgeva: Jõgeva Maavalitsus.
- Pink, A. (2002). *Kudumine*. Türi: Saara Kirjastus.
- Pink, A., Teder, K. (2005). *Tikkimine. Väike rahvarõivaõpetus*. Türi: Saara Kirjastus.
- Ränk, G. (1935). *Vana-Eesti rahvas ja kultuur*. Tallinn: Eesti Kirjanduse Selts.
- Soone, O. (1988). *Tikkimine*. Tallinn: Valgus.
- Tamjärv, M. (2001). *Eesti rahvarõivad*. Tallinn: Kirjastus KPD.
- Tammekann, A., Luha, A. (Toim). (1932). *Valgamaa. Maateaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus*. Tartu: Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.
- Tedre, Ü. (1973). *Eesti pulmad*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Tõnurist, I. (2003). *Rahvarõiva kandja abiline*. Tallinn: OÜ Vali Press.
- Vallak, O. (1998). Kirivöödest. *Triinu*, nr 118 sügis, lk 22 – 23.
- Viies, A., Vunder, E. (Toim). (1998). *Eesti rahvakultuur*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Lisa 1. Tekstid kirivööde kohta.

Vööd eesti rahvatraditsioonis

Eestimaa on küll väike, kuid piirkonniti erinev nii maastikuliselt kui ka vaimse ja materiaalse kultuuri ilmingutelt. Siinsed rahvarõivad jagunevad neljaks suuremaks paikkondlikuks rühmaks – Lõuna-Eesti, Põhja-Eesti, Lääne-Eesti ja saared. Vanarahvas oskas rahvarõivaste järgi üsna täpselt määrata selle kandja päritolu. Eriti selgelt ilmnesis kohalike rühmade iseärasused naiste riietuses. Nende raames olid jälgitavad kihelkondlikud ja isegi külade erijooned (Tamjärv, 2001).

Rõivastuseks nimetatakse kõiki neid vahendeid, mida inimene tarvitab oma keha või kehaosade katteks. Üks tähtsamaid ülesandeid, eriti põhjapoolsemais maades on kahtlemata keha kaitsmine ilmastikumõjude, nagu külma, vihma jms vastu. Mõningatel rõivastel on peamiseks ülesandeks keha kaitsmine mehaaniliste vigastuste vastu (Kurrik, 1938 XIII).

Muinaseestlase maailmas ei olnud rõivastus ja selle elemendid ning ehted üksnes kehakatteks ja kaunistuseks vaid omasid ka kindlat maagilist kaitseülesannet. Rõivad võisid kaitsta pahasoovijate, kurja ja ülekohtu eest. Ka rõivaste kaunistamine on pärit muistsest eelajaloolisest ajast, mil iga ornamendi elemendil oli oma tähendus. Mustri kindel paigutus jutustas oma lugu, omas kindlat sõnumit, kaitses kurja eest, aga võis ka olla põlvest põlve edasiantava tarkuse kandjaks. Vöökirjade ja vanemate tikandite ornament on reeglina geomeetiline ning sisaldab palju vanu rahvusvahelisi tõrjemaagilisi kaitsemärke (Tamjärv, 2001).

Kuni 11. sajandini valitsenud laibapõletuskombe tõttu on eestlaste rõivastuse kohta saadud andmeid arheoloogiliste leidude põhjal alles 11. – 13. sajandist. Enim on andmeid piduliku riietuse kohta, mis oli ka matmisriietus, vähem meeste rõivaste ja argipäeval kantu kohta.

Leidude põhjal võib oletada, et muinasajal olid naise rõivastuse põhilised osad linane varrukatega särk ja selle peal kantav villane varrukatega umbkuub, mille õlgadel lahtikäivad ja vaheliti ulatuvad otsad kinnitati rinnanõeltega või ümber puusade mähitud riideleid – villane või linane vaipseelik, kinnitatud *vööga* (Viires, Vunder, 1998).

Sõnad sõba, vöö, tanu, kinnas, sõlg ulatuvad aegadesse enne meie ajaarvamise algust. Just nende eesti rahvarõivaste põliste elementidega on seotud rohkesti vanu uskumusi ja kombeid, mida uuemad rõivaesemed enam ei kannu.

Vöö kuulus ühe kindla detailina rahvarõivaste juurde muinasaegadest saadik. Seda kasutati rõivaste kinnitamiseks, kuid ta moodustas kandja ümber ka kaitsva maagilise sõõri. Vöökandmist põhjendasid nii rahvameditsiin kui mitmesugused maagilised uskumused. Sama kirjutavad veel 18. sajandi lõpu ja 19. sajandi vahetuse autorid A. W. Hupel ja J. Chr. Petri tihedalt ümber piha mähitud vöö kandmisest kogu ööpäeva jooksul. Vöö kandmine öösel kinnitab maagilisi uskumusi, mille kohaselt see andis jõudu ja kaitses kurjade vaimude eest, tegi tugevaks, tõi kandjale õnne ning hoidis õnnetuse ja haiguste eest. Seda peegeldab ütlemine saagirikka põllu kohta: „hää! rüäl om ööke ümmer” (Tarvastu) – rukkipõld oleks kui kurja eest kaitsva vööga ümbritsetud (Tamjärv, 2001).

Seega on rahvariide vöö ühtede vanemate leitud esemete hulgas. Edaspidi varieeruvad rõivad vastavalt ajajärgule, kuid vöö jääb endiselt alles.

Rõivastust mõjutasid otseselt talupoja elurütm, töö-, puhke- ja pidupäevade vaheldumine. Rõivad jaotati kolme ossa:

- 1) töö rõivad ehk pidamise riided, mida kanti iga päev
- 2) käimise rõivad ehk käimariided vähem pidulikeks käikudeks
- 3) pidulikud rõivad ehk seisuriided, mida kanti ainult pidulikel puhkudel, hoiti hoolega ning pärandati sageli lastele.

Töörõivaste puhul oli esikohal praktilisus, vastupidavus ja mugavus. Kohustuslik rõivaese töö juures oli vöö. Vöö kandmist põhjendati nii tervise hoidmise kui ka mitmete maagiliste uskumustega. Näiteks arvati naise vöö! olevat haigusi peletav ja ka sigivust edendav jõud. Üldlevinud arvamuse kohaselt andis vöö raskel töö! tugevust ja hoidis ära venitusi. Vöö kandmise tähtsust just töö juures kinnitab Lõuna-Eestis tuntud vanasõna: „Tee tööd ja kinnita vööd, kui sööma läed, siis nõrguta.” (Viires, Vunder, 1998).

Eriti vajalik oli vöö tõstmise juures, hommikul kõvasti kinnitatud vöö võimaldas päev läbi rügada. „Töö on raske ja kehal peab kinnitus olema” (Tamjärv, 2001).

Naiste peamine kehakate oli särk, eriti sooja! suveajal, kohati veel 19. sajandi viimase veerandini. Särgiväel, ainult vöö peal, abielunaistel ka põll ees, tehti nii tööd kui käidi mõisas või koguni kirikus.

Laste riietus täienes tasapisi vastavalt vanusele ja reeglistatud tavadele. Püksid sai poiss 10 – 11 aastase!l. Tütarlastel piirdus rõivastus linase särgi ja sellele köidetud vööga 14. – 15. eluaastani (Viires, Vunder, 1998).

Pidevale vöökandmise traditsioonile viitavad ka eesti rahvarõivaid käsitlevad illustratsioonid alates 16. sajandist. Täpsemad andmed eri vööliikide levikust ja kandmisest

pärinevad siiski alles 18. sajandi lõpust ja 19. sajandist. Vöö kuulus olulise väikedetailina nii igapäevase kui ka piduliku rõivastuse juurde.

Vööde kasutamine oli mitmesugune. Kõige rohkem oli neid võid, mida kanti keha ümber ja nimetati lihtsalt vöödeks, harvem paelteks, mõnikord vööpaelteks. Peale nende oli terve hulk erisuguseid võid ja paelu eriotstarveteks: sääre-, suka-, põlle-, saapapaelad, külvivööd, mitmesugused pulmapaelad ja pihavööd. Siia hulka kuuluvad ka traksid, mis olid vajalikud seeliku ülalhoidmiseks, peapaelad, ka mitmesugused äärispaelad. Nii oli näiteks sõbade, kõrikute, seelikute ääres kõladega kootud pook, seelikute ääres punutud ai.

Mitu korda spiraalselt kõvasti ümber keha seotud pikk kirivöö on Läänemeremaades üks eesti naiste rahvariiete eripärane joon! Naaberrahvad seovad võid teisiti. Naised on kandnud koguni kahte vööd korraga – üks kõvasti seotuna särgi peal, teine lõdvemalt värvlil. Vöö pidi olema seotud korralikult! „Vedelal neiul vöö madalal”, ütleb rahvalaul. Vöö õige pool on alati villasem, nagu rahvas ütles, ning see jääb väljapoole. Vöö asetage seeliku värvlile ning alustage sidumist alt ülespoole vasakult või eest keskelt, mähkige spiraalina ümber keha, eelmine vöökord jäägu 1 – 2 cm võrra järgmise alt paistma. Ots pistetakse vöökordade alla. Tehke seda korrektelt! Tähtis on vöö pikkus – see peaks ulatuma vähemalt kolm korda ümber keha. Oluline on samuti vöö tugevus – lõdvalt kootud vöö või dekoratiivne vööpael kipub servast keerdu minema (Tõnurist, 2003).

Vöö sidumisel esines paikkondlikke erinevusi. Sidumise eripära tulenes sellest, et mõned vöödest lõppesid tuttidega ning nende olemasolu polnud vajalik, kui need topiti vöökihtide alla. Seeliku värvli peale spiraalselt mähitud kirivöö, mis tõmbab keha keskelt peenemaks on tekitanud eesti naisterõiva silueti ühe eripära! Mõned välismaalastest reisimehed on kunagi isegi imestanud, kuidas eesti naised niimoodi keskelt kõvasti kokkuseotuna veel koos püsisid ning jõudsid põllutöödki teha (Tõnurist, 2003).

On teateid, et kirivööga ümbritseti sünnitav naine ning vöö mähiti lapsele ümber tema esimestel elukuudel ning surnu ümber tema viimaseks teekonnaks (Hiemäe, 1998).

Naturaalmajanduse perioodil nõudis tekstiilesemete valmistamine küllalt palju aega ja vilumusi. Seetõttu oli talu naispere peaaegu aastaringselt seotud tekstiilitöödega. Pidev vajadus tekstiilesemete järele tingis naiste üldise käsitööoskuse.

Tavalisest enam oli vaja naiste käsitöötooteid täisealiseks saanud tütarde kaasavaraks ja veimevaka täiendamiseks. Kõigest sellest tingituna hakati tütarlastele naiste käsitööoskusi, sealhulgas ja vööde valmistamist, küllalt varakult õpetama. Setude kohta on teada, et 10-aastased tütarlapsed kudasid juba võid. Muuseumi kogudeski on 9 – 12-aastaste laste kootud

ilusaid võid. Vööde valmistamine oli ka karjalaste üks lisatöid. Tütarlaste kudumise ajal hoidsid poisid lisakarja ja said tütarlastelt selle eest tasuks võid.

Tähtsat osa vööde valmistamisel etendasid kahtlemata neidude ühised käsitöö- ja lõbustusõhtud. Neid õhtuid peeti tavaliselt hilissügisel, mil naised jäid tubastele töödele. Kuigi naise vöökudumise oskus oli üldine, telliti võid ka vähese maaga või maata külakäsitöölistelt. Nende oskusi kasutasid jõukamad eelkõige veimete ja kaasavara valmistamisel. Seda tunnistab Kuusalust pärit rahvalaulgi:

„Ei ole neidu neida teinud,
Küla on vööd kudunud,
Leivakannikas kadunud,
Suolavakk on saanud surma,
Tanguvaagenad tasunud,
Lihakints on kirjutanud.”

Teiste tarbeks võid tegevatest käsitöölistest on 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi algul üle maa ligi poolsada teadet. Mõnikord tuli vöökuduja tellija peresse tööle. Setu naistel oli vöökudumine sageli lisaissetuleku allikas. Vöösid turustati peamiselt Petseri laatadel. Vööde eest maksti tasu nii natuuras kui rahas. 19. sajandi lõpult ja 20. sajandi algult on tasu maksmisest mitmeid andmeid – palgaks võis olla näiteks külimit vilja, 25 – 30 kopikat, isegi 50 – 60 kopikat. Vöökudujate suurest meisterlikkusest annab tunnistust 54 erineva kirjaga vööd, mis on tehtud muuseumi jaoks 1913. a. Kirjade meeldejätmiseks ja näitamiseks oli vöökudujatel kodus paljukirjalisi näidisvööd. Vöökudujate nagu mitmete teistegi käsitööliste kohta on teada naljatlev vanasõna: riids vüül vüükudujal ja pruutsirp sepä naisõl (Astel, 1981).

Kui rahvarõivas hakkas 19. sajandi keskpaiku käibelt kaduma, hakati võid vaipadeks ja kottideks kokku õmblema. Vöödest valmistatud esemeid kingiti kirikuõpetajatele ja mõisahärradele.

1897. aastast on teada, et isegi keisrile olevat tehtud selline kingitus: „Ammuks see oli, kui Kursi karskuse-seltsi poolt vöödest valmistatud vaip meie armastatud Keisri Majesteetidele kingituseks viidi” (Manninen, 1927).

Eesti kirivööde üldiseloostus

Kõige iseloomustavamaks ja tõenäoliselt ka kõige algupärasemaks tekstiilkirja näiteks on vööd, milles lihtsate geomeetriliste kudumiskirjade seadmise oskus on arenenud äärmiste piirideni. Üksikmotiivid rombi, längristi ja igasugu hambuliste kujundite näol korduvad tihti, kuid kombinatsioonid on väga vahelduvad ja pakuvad säärastena laialdast materjali meie rahvapärase ornamentika uurimisele. Tööde värvuses võib eraldada teatavaid suuremaid paikkondlikke iseärasusi. Nii on mandri vööde kirjad tehtud vanemal ajal tavaliselt madarapunasest lõngast, kuna Saaremaal valitsevad tumedamad toonid – must, tumesinine ja isegi roheline.

Oma üldiseloostult on Eesti vööd võrreldavad Läti ja Leedu vöödega, kuigi värvid ja kirjade kombinatsioonid on üksteisest tihti erinevad. Nähtavasti on meie kirjud vööd tunginud isegi üle lahe põhja poole, sest Lõuna-Soome rannikul on sellelaadilised vööd tuntud vironvyö nime all.

Vöökirjade eeskujuna on meie rahvapärasel tekstiilikunstis olnud suur, sest vöökirju on jälgitud nii kangaskoetud esemete, särkiõlakute, käterätitiste ja vaipade kui ka sukkade ja kinnaste ilustustes. Mõnel juhul on vöökirju üle kantud isegi lõikekirjadesse puuesemetel, toolikorjudel, saani seljatagustel jne. Eriti silmapaistev on vöö ja vöökirjade mõju meie vanematele vaibailustustele. Need vaibad või õigemini vooditekid on harilikult vöödilised, kusjuures värvilistes vöötidel esineb sageli vöökirju. Ka vanemates tikandites esinevad sageli samasugused geomeetrilised kujundid nagu vöökirjadeski (Ränk, 1935).

Põimkirjalise vöö nime all tunneme vöö kantavat paela, mille labasel taustal esineb villasest lõngast geomeetiline reljeefne kiri. Vööde kirjad kujutavad ristilisi, roosilisi silmilisi, hargilisi, kalasabalisi ornamente. Enamasti kordub teatud ornament üle vöö. On ka vöösid, mille üks ots on ühte, teine teist kirja. Nii võib vöökandja teist otsa väljapool kandes jätta mulje kahest vööst (Vallak).

Korjatud kirjaga ehk kirivööde tunnuseks on reljeefne geomeetiline kiri, mis moodustub piki vööd jooksvatest värvilistest villastest lõngadest ja katmata jäänud linasest põhjast. Paistab, nagu oleks lõngad läbi tõmmatud pinnast, sest vöö paremal küljel kaetu jääb katmata pahemal ja vastupidi. Villasem pind on enamasti vöö paremaks küljeks (Kurrik, 1938).

Vöökiri koosneb harilikult kolmest osast: ühest kesk- ja kahest äärekirjast. Neid eraldavad üksikud värvilised joonekesed, nn *küüid* (Kurrik, 1938).

Tihtipeale on vööside s.o. kas üksikud lõngad või ka laiem osa vöö keskel, kootud eri värvis. Leidub ka vöö äärekirjata, kas ühevärvilisi või eri värvides südame ja äärtega. Laiematel vöödel on kogu pind sümmeetriliselt jagatud mitmesse eri värvi (Kurrik, 1938). Üks kirivööde lihtsamaid kujusid on nn nopsilised ehk lapilised vööd, kus kiri moodustub rühmiti kahest või kolmest kõrvutiseisvast kirilõimest. Sel viisil on kootud suur osa kirivööde äärekirjast, osa kitsaist setu vöist ja Võrumaa puidikuist ehk säärepaeltest. Neil loetletud vöödel on kirilõim villane, põhilõim linane nagu harilikulgi vööl.

Kirjutud vöösid iseloomustab punane värv – mida laiem oli vöö, seda silmapaistvam punane kiri. Vöödega seotud kombid lähtuvadki just eelkõige punase vöö või paela ohvrisümbolist ja vööst kui siduvate omaduste kandjast (Tamjärv, 2001).

Nopsilised on ka Helme ja Halliste naistevööd, kuid erinevad selle poolest, et nad on täisvillased, s.o. ka põhilõim villane. Halliste vööd on punase põhjaga, kiri sinine, lilla, kollane ja roheline. Vööd kooti ülipeenest keerust lõngast, seetõttu on kõik vööd enam-vähem kitsad. Harglas seevastu on materjal jäme, kiri laiem ja vööd laiemad isegi harilikkudest naistevöödest. Neil vöödel on tihti villane kude samast värvist kui põhigi (Kurrik, 1938).

Vööd rahvakombestik

Üksikuid andmeid vööde kasutamisest on ka seoses rahvakalendri kombestikuga. Kevadel suvistepühadeks (mis olid ühtlasi kiigepühad) andsid tüdrukud poistele kiikede valmistamise ja kiigutamise eest tasuks ka vööid.

Maarjapäeval oli kombeks Mari-nimelisi tüdrukuid salaja kinni siduda. Selleks kasutati peamiselt vööd, mille kinniseotu endale sai. Tasuks pidi pakkuma maarjapuna (veini) (Astel, 1981).

Varahommikul käidi Mari nimelisi üles laulmas (Hiimäe, 1998).

Just tänu vanade geomeetriliste maagiliste motiivide kasutamisele on püsinud kaua vööde sümbolväärtus. Vöö oli keerulise ornamendiga rituaalse, põlvest põlve pärandatav kõrgema astme talisman. Keeruliste ornamentidega rituaalvöödel oli võime pöörata saatust paremuse poole, seepärast kasutati neid ohtralt pulmakommetes, ohverdamisel iidsetele hiiepuudele (Tamjärv, 2001).

Ohverdamisena või siduva kohustusena saab võtta vööde-paelte või kirikinnaste sidumist näärisoku sarvede külge – vastu loodeti saada soku poolt lubatud viljaõnne. Vööde siduvaid maagilisi omadusi rakendati ka kauba kinnitamisel sulaste-teenijatüdrukute

töölepalkamisel. Naiste kirjatud vööil arvati olevat ka sigivust edendavat jõudu, seepärast kasutati seda külvamisel külimitu kandmena – külvivöö (Tamjärv, 2001).

Punaste vööde ja paelte kinkimisel oli tegemist omaaegsete ohvriandidega kodu ja perekonna kaitsevaimudele ja esivanematele. Seejuures olid punasest riidest tutid, rätid ja vööd, samuti punased villased lõngad algse vereohvri asendajad (Tamjärv, 2001).

Kirivööd pulmadega seotud kombestik

Kirivööd Eesti kosjakombestik

Vanu kosja- ja pulmakombeid on rahvaluule kogumisel ligikaudu 170 aasta jooksul kirja pandud. Kombestiku alase materjali kogumisega tegeles 19. sajandi esimesel poolel Õpetatud Eesti Selts.

Eesti kosjakombed ja nendega ühtlasi ka pulmakombed ulatuvad halli muinasaega tagasi. Põhijoontes moodustavad nad veel terviku, aga aja jooksul on nad ühes või teises kihelkonnas omaviisi arenenud ja kristlik kirik on neile uuemal ajal kihluskäimise nõudega oma pitseri peale surunud (Eisen, 1932).

Üldiselt oli kosjapäevaks neljapäev, mis oli muistse eesti, üldse põhjamaa rahvaste püha päev. Hilisemal ajal loeti kosjas käimiseks soodsaks päevaks ka reedet. Vanad kosjad olid kolmejärgulised: „esimesed viinad” – järelekuulamine; „teised viinad” – peig läks isamehega kosja; „suured viinad” – kihlus kirikuõpetaja juures ja sellele järgnev pidu mõrsja kodus.

Viin oli kosja A ja O, *conditio sine qua non*. Ei ole mõeldav ilma viinata kosja minna. Vanal ajal võeti lihtviina kaasa. Viidi kaht sorti viina, kõvemat meestele, nõrgemat naistele, õigemini mõrsjale. Kursi kohta öeldakse, seal viidud pütikutäis kosjaviina kaasa, pütiku ümber seotud vöö (Eisen, 1932).

Kombeks oli tühjale kosjaviina pudelile siduda vööga kindad või sukad kaela. Kohati saadeti kosilastega tulevasele ämmale-äiale kingitusi (kindad, sukad, vöö).

Kingitusi tehti ka kosilasele. Üldine tava oli anda kosilastele (nii peiule kui ka tema kaaslastele) vöö, kindad või sukad.

Vööd pulmaettevalmistuses

Kosjade ja pulmade vaheline aeg ei olnud tavaga kindlaks määratud. Kõige väiksemaks ajavahemikuks oli kolm nädalat (seda tingis juba kolmekordne mahahõikamine kirikus kolmel järjestikusel pühapäeval).

Kosjade ja pulmade vahelist aega täitsid mitmesugused ettevalmistused. Erilist hoolt nõudis veimevaka valmistamine. Näiteks on Kodavere kihelkonnast teada, et vööpaelu kulus sada. Veimed näitasid pruudi töökust ja käsitööoskust.

Kuigi mõrsja oli ehk juba aastaid valmistanud veimevakka, algas veimede eriti hoolas hankimine kosjadega (Eisen, 1932).

Külatüdrukud käisid mõrsjal abiks veimi valmistamas. Aitamise eest tasu ei makstud, küll aga kutsuti aitajad pulma. Hilisemal ajal on veimevaka valmistajaid ka palgatud. Algselt oli see üks kollektiivse abistamise kombeid.

Tartumaalt Vara vallast on 1952. aastal kogutud teade; „1912.-13. a. mäletan veel, pruut käis kutsumas. Kutsus veimevakka valmistama, et tulge aidake ära teha. Ta oleks jõudnud ise ka, aga misjaoks pruuttüdrukud olid!” (Tedre, 1973).

Viinutamine. Veimevaka täitmiseks käisid pruudid andisid kogumas. Esimesed teated kombest pärinevad juba XVII sajandist.

Mõrsja pidi omalt poolt igale poole, kuhu ta läks, viina kaasa viima (Eisen, 1932).

Avinurmest on teade: „Pärast kihlumist käis pruut sugulasi ja tuttavaid mööda andeid – villu, linu, riiet, jm – „viinutamas”, s.o. viis pererahvale kosjaviina, mille vastu siis midagi anti, millest siis omale pulma ajaks pruudi ehteid valmistati” (Tedre, 1973).

Veimede andmine oli varasemas külaühiskonnas loomulik vastastikuse abistamise vorm. Kuid 19. sajandil hakati sellist kogumist halvustama kui kerjamist. Seetõttu hakkas tava jõukamates kihelkondades taanduma.

Mõrsjale kingiti viinutamisel peamiselt villu, harvemini linu, lõngu, takku ja kanepit. Hilisemal ajal on antud valmisesemeid: kindaid, sukki, võid, paelu, riiet. Mehed, kellel veimi ei olnud anda, võisid anda raha.

Vööd pulmakombestik

Pulm oli suurim pidu omaaegses külaühiskonnas. Valitses arusaam, et inimene saab oma bioloogilist ja sotsiaalset ülesannet täita ainult abielu kaudu.

Pulmad kestsid mitu päeva, nende pikkus sõltus eelkõige abiellujate rikkusest. Alla kahe päeva pulmi ei peetud, samas võisid need kesta terve nädala. Pulmad olid reeglina „kahe otsaga”: osa pulmapeost peeti mõrsjakodus, teine osa peiukodus.

On huvitav mainida omapärast määrust, mille Sangaste kihelkonna mõisad pärisorjuse ajal panid maksma talurahva pulmade kohta. Nimelt lubati talupoegadel üle terve kihelkonna pulmi pidada ainult mõisade poolt omavahelisel kokkuleppel kindlaks määratud nädalal, sügisel pärast välistööde lõppu. Kohalik rahvatraditsioon aga nimetab pulmanädalat, millal mõisaorjus seisnud ja mis langenud harilikult mardipäeva ligidale „hulluks nädalaks” (Tammekann, Luha, 1932).

Miina Resto (1873 – 1976) meenutas lapsepõlves nähtud Puhja kandi vanaaegse pruudi rõivastust: „Egäl üteli oma uhkus. Narr olli iki küll, ku pruutpaar läits. Pruut olli nigu kusikuklane kõrval, keskelt peenike, undrik alt väega laiga, iki kolme vai nellä laida.” (Keem, 1995).

Miina Resto poolt Lõuna-Tartumaa keelepruugis hea sõnavalitsemise oskusega öeldu annab kinnitust, et vöö oli kõvasti mähitud nii, et piht oli peen kui sipelgal.

Pulmapeo esimese poole lõpetamiseks oli mõrsja lahkumine vanemate kodust. See toimus ka esimese pulmapäeva hilisõhtul või teise pulmapäeva hommikupoolal.

Kui mõrsja omaksed saajarahvaga jumalaga jätsid, seoti peiule, isamehele ja peiupoisile (harva kogu saajarahvale) linikud või vööd üle õla. Kodaveres öeldi, et peiupoolne pulm „kateti kinni”.

Pulmasõidul täideti mitmesuguseid ennustuskombeid ja maagilise sisuga tavasid. Äksist on teade: „Kui noorik esimest korda mehekodu viiasse pulmaaeg, siis ei tohi mitte sitsi- ega linased riided seljas olla, vaid villased riided, et siis on hea lambaõnn.” (Tedre, 1973).

Kui jõuti pulmamaja lähedale, tegi saajarong peatuse. Peiupoiss ratsutas ette, saaja saabumisest teatama. Ta tõi saajarongile kadakase kannuga õlut, kann oli paeltega ehitud. Kohati kostitati õllega kõiki pulmalisi (noorpaari kõigepealt), ülejäänud jook visati hobustele või iga nelja ilmakaare poole laiali. Samal ajal sidus kõrvatsinaine peigmehe hobuse looga külge vööpaelaga paari kindaid (või paari sokke). Alles siis jätkas saajarong teed.

Järgnes pulmade teine osa ehk pulmad peiukodus. Mõrsja vastuvõtmisel järgiti kindlaid reegleid, mis tulenesid tõrje- ja sigivusmaagiast. Tõrjemaagiaga on seletatav, et mõrsjat ei

lastud astuda maapinnale. Tekile või kasukale astumisest loodeti kas head lambaõnne või pehmet leplikku südant mõrsjale või üksmeelset elu abielus. Mõrsja pidi vaibale viskama vöö. Kursist on teade: „Kui pruut kodu viidud, siis tõstetud vana kasuka piale, öeldud: „Ja lambaõnn!”” (Tedre, 1973).

Pärast söömaaega peiukodus järgnes uus etapp pulmakombestik, nimelt peiukodu ja majapidamise tutvustamine mõrsjale. Igale poole, kuhu miniat viidi ja kõigele, mida talle näidati (näiteks loomad, tarbeesemed), pidi ta andeid panema. Need võisid olla paelad, vööd või sukad.

Otepää: „Kui noorik mehekodu viiakse, siis läheb noorik ja laulatusnaine uuele kohale õnnistust jagama. Laulatusnaise käes on anded ja noorik paneb need kohale. Lee auku pandavad raha, lauda ukse ette paar sukki, kindad ja vöö. Kaevusalvele ka raha jne.” (Tedre, 1973). Selles tavas nähti algset ohvritalitust majahaldjatele ning heatahtlikkuse kindlustamist tulijale.

Esimene pulmapäev peiukodus lõppes noorpaari tseremoniaalse, vastavate kommete ja laulude saatel magamaviimisega. Võnnust on teade: „Isamees rõivastas peiu ja isamehe naine pruudi lahti; sellele, kelle voodis magas pruutpaar esimese öö, anti vöö...” (Tedre, 1973).

Kohati oli kombeks, et noorpaar magas esimese öö rietatult. Sealjuures pidi mõrsja avama kõik riietusesemete haagid, nõöbid jne. Otepää: „Kõik sõlmed ja nõöbid pidi pruut esimesel öösel lahti päästma, siis olevat lapse sünnitamine kerge (pruudima kohus olevat olnud seda pruudile õpetada).” (Tedre, 1973).

Äksi: „Pääle esimest pulmaööd jättis noorik abieluvoodisse kindad, sukad ja vöö... ” (Tedre, 1973).

Viimase pulmapäeva tähtsamaks kombetalituseks oli nn veimevaka (annid, lahjad) jagamine.

Kingitavad esemed olid aegsasti vööpaeltega kimpudeks kokku seotud. Ande jagati eeskätt peiupoolsetele pulmalistele. 19. sajandi lõpust on teateid, et veimi anti ainult peiu vanematele, õdedele-vendadele ja pulmategelastele. Kodavere: „Kerstu avamine oli pidulik toiming, siis lauldi ja tõsteti kerstu. Kõik läksid pruudikerstu tõstma, peiupoolsed; neile pidi pruut panema andeid kerstu kaane peale... ” (Tedre, 1973).

Kirivööde tähtsus argipäeval

Kirivöödel oli praktiline tähtsus hõlma koomal ja seeliku üleval hoidjana. Meestel vöö pükste pääle köitmiseks (Rõngu kihelkond). Näiteks Sangaste kihelkonnast kogutud andmetel: Mehed kandsid nagu naisedki möödunud sajandil vööd. See käis palitu peale. Seesugune vöö oli ikka „vällän käimiseks”, s.t. kodunt kaugemale mineku puhul. Mehed kandsid vööd veel sajandi algul.

Vöö sidumine ei olnud juhuslik, vaid jälgiti teatud reegleid. Rannu kihelkonnast on järgmine teade: „Vöö seoti nii ümber, et parem ots jäi vöökihi alla, kuna pealmine ots pisteti pealt poolt vöökihi vahele” (ERM A342:19).

Torma kihelkonnast on rahvasuust pärit teade: „Mehed jätsid vöö otsad selja taha rippuma. Kui jalgsi kirikus käidi, eriti sügisel ja talvel pimedaga, hoidsid naised vöö otstest kinni, et mitte ära kaduda.” (Pallo, Lind, 2003).

Vöödel oli tähtis koht ka kokkulepete kinnitamisel. Hupeli järgi kaubeldi Kodaveres palgalised vöö ja viinaga (Manninen, 1927).

Vööde tähtsusest nii meeste kui naiste igapäevavarõivastuses annavad tunnistust raamatus „Eesti Vanasõnad III” kogutud vanasõnad:

- Naesterahvas ilma tööta kui teekäija ilma vööta (Palamuse)
- Naisterahvas tüüta om kui tiikäija vüüta (Võnnu)
- Naine ilma tüüta om kui meesterahvas ilma vüüta (Nõo)
- Tii tüüd, kinnita vüüd (Otepää)

(Krikmann, Sarv, 1985).

Vööd olid olulised ka käsitsi külvamisel, kasutati kahte liiki külvivahendeid – külvinõu ja külvipõll. Külviga seonduvat kirjeldab Liivia Feoktistova oma artiklis „Külvist Eestis 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul” järgmiselt:

„Külvinõu oli varustatud kandmega, et teda hõlpsam oleks kaasas kanda. Kandmeks oli harilikult otstest kokkuseotud külvivöö. Selleks kasutati juba kulunud villaseid vööd, kokkuõmmeldud paela, sedelgarihma, Kagu-Eestis ka käterätti jms.

Külvinõu kanti kandmel ikka lahtiselt. Külvivöö käis üle külvaja ühe õla ja piha, nõu aga toetus sellele vabalt. Ümara kujuga külimittu hoiti ees kõhul ja kanne käis siis üle vasaku õla. Ovaalne külvinõu jäi enam vasaku külje poole ja sel juhul võis kanne käia ka üle parema õla. Külimit pidi igal juhul olema tasakaalus ja seda hoiti vasaku käega. Parema külikäsi pidi ju jääma vabaks. Kohati kanti külvinõu kahel ristamisi oleval kandmel. Sel puhul käisid

külvivööd üle mõlema õla ja külimitte polnud vaja vasaku käega hoida. Nii jäid külvajal mõlemad käed vabaks ja neid sai kasutada külviseemne heitmiseks. Paikkonniti, eriti Lõuna- ja Kirde-Eestis oli tuntud kandme kinnitamine külvinõu külge. Selleks olid külimitu servadesse tehtud augud või varustatud nad aasadega, millest kanne läbi käis. Sel juhul käis kanne tavaliselt üle külvaja turja ja jättis mõlemad käed vabaks.” (EM aastaraamat XXXI: 27-29).

Värviliste lõngade saamine kirivööde tarbeks

Värviliste mustrilõngade saamiseks kasutati esialgu taimevärve. Inimesed õppisid praktiliste kogemuste varal tundma teatud taimede või nende osade, puukoorte ja samblike värvitoimet. Taimevärvidega värviti eelkõige pruune, kollaseid, rohelisi ja punakaid värvitoone.

Heinamaarjapäeva (2. juuli) kutsuti seetõttu ka punamaarjapäevaks, sest Tarvastust on pärit teade: „Heinamaarjapäeval kaevasid naised maranaid ja korjasid muid lillesi, millega lõnga keeta: sel päeval korjatud värvidega tulla kõige punasem lõng.” (Hiimäe, 1985).

Punast värvi on eestlased pidanud maagiliseks kaitse ja ravivahendiks ning arvanud, et punase lõngaga piiratud alale ei pääse kurjad vaimud. Punast on seostatud ka pidulikkusega. Seetõttu on punane 18. ja 19. sajandi tekstiilesemetel, sealhulgas vööde, eelistatuim värvitoon.

Värvimadar, mille juurtest saadi kaunist tuhmpunast, oli tuntud Siberist kuni Skandinaaviani. Madarapunast rakendati soome-ugri rahvaste, sealhulgas eesti, tekstiilkunstis ulatuslikult. Kollase värvainena oli levinud kaselehtede ja karikakraõite kasutamine.

Mitmesuguses intensiivsuses pruune võimaldasid saada paakspuu- ja lepakoored, pohlavarred, männikäbid ja kivisammal, aga rohelisi toone kanarbikubarred, toomingalehed ja koeraputkeõied.

Kuna sinist värvi andvaid taimi esines põhjamaises looduses harva, tuli sinise saamiseks kasutada sisseveetud ostuvärve. Siniste värvainetena olid tuntud puusinine ehk viilivärv (sinipuu ehk kampešipuu puit) ja potisinine ehk sinikivi (indigopõõsalt saadud värvaine). Välismaalt sisseveetud kalleid värve kasutati 17. ja 18. sajandil ainult paremate esemete kirjamiseks. Laialdasemalt läks potisinine rõivastuses käibele alles 18. ja 19. sajandi vahetusel.

Intensiivne potiroheline saadi kaselehtedega värvitud lõngade potisinisega ülevärvimisel. Teistest ostuvärvidest kasutati 19. sajandil veel puupunast (punapuu puit) ja

putukapunast (kuivatatud košenillitaid). Seoses aniliinvärvide tööstusliku tootmise alustamisega 19. sajandi keskel pääsesid võidule nimetatud värvid.

Taimevärvide kasutamise ajal oli värviskaala varjunditelt peenem ja värvide kooskõlalt harmoonilisem. Keemiliste värvide tarvituselevõtt mõjutas tunduvalt käsitöökasutajate koloriiti. Lõngu hakati siis värvima eredates ja kontrastsetes toonides (tulipunane, lilla, ereroheline, oranž, roosa ja sügavmust). Uute värvide rohkus ja värvitoonide jõulisus lõi kõikuma senised põhimõtted värvide valikust ja kasutamise sagedusest. Mitmesuguste eredate toonide ohtra kasutamisega kaasnes mõningane mõõdutunde kadumine, mida iseloomustab ilmekalt 1916. aastal Helmi Neggo Tartus Eesti Rahva Muuseumis peetud ettekandes „Eesti rahvakunstist”.

Siis aga tungis esimesena ere poevärv puu- ehk putukapunane talutareni. Ta oli üsna teiseloomuline, kui tõmmu madarapunane ja endised värvikombineerumise seadused ei oskanud temaga midagi päälle hakata. Traditsioon murdus, maitsekindlus lõi kõikuma. Hiilgav värv leidis algusest päälle poolehoidmist ja kiskus varsti anilinvärvide karjuva karja enesega kaasa. Silm muutus teiseks, otsis teisttõugu ilu kui varem. Vana maitse taotles kokkukõla, rahulikku harmoonilist muljet, kirjad olid suured ja selged. Uus maitse nõudis elevust, eredust, kontrasti: vöökirjad lähevad ikka kribulisemaks, kindakirjad rahutuks, pisikeseks. Motiivid, mis vast hallist eesajaloost pärandatud ja muutmata hoitud, moondusid täiesti mineva aastasaja jooksul suurtes hüpetes... (Neggo, 1918).

Kirivööde valmistamise tehnoloogia

Vöö kudumise vahendeiks on niied ja kudumispulk, tihv või peeled, piirits ja puust vöömõök ehk rabaja. Kõige rohkem levinum on niiete ja kudumispulgaga kudumisviis (Kurrik, 1938).

Põhilõimeks ja koeks on pleekimata linane niit, kirilõimeks vastavalt jämedam, korrutatud villane kodulõng (Kurrik, 1938).

Vöö luuakse jooksvast kerast umbses ringis vahelikupulga ümber, haarates selle kord ülalt, kord alt ringis. Lõimlõnga otsa ja vahelikupulka hoiab abiline. Lõimed veetakse üle kinnise konksu või vaia. Tuleb meele pidada, et iga üksiku kirilõnga vahele veetakse kaks põhilõnga, kuid mitte nende värviliste lõngade vahele, mis vöö ääres või ääre- ja keskkirja vahel moodustavad pidevaid jooni (Kurrik, 1938).

Värvi vahetades ei katkestata lõnga, kuid lõpuks, kui vöö on loodud, sõlmitakse see koht, kuhu jäid kõik lõngaotsad, nn hobusesabasõlmega (Kurrik, 1938).

Vöökuduja istub umbse lõimeringi sisse, näoga konksu poole, kuhu lõim jääb kinnitatuks. Ta vaatab veel kord hoolega üle, kas vahelik on õige. Vahelikupulk jääb kuduja vasakule küljele, sõlmitud kohast umbes vaksa kaks eemale. Kui lõimed on pingule tõmmatud, korjab kuduja mõõga otsaga üles kõik alumised vahelikulõngad, ta vajutab ükshaaval ühe ülemise lõnga alla ja nopib järgmise alumise mõõgale. Siis ta keerab mõõga serviti ja tõmbab sellest uuest vahelikust läbi tugeva linase niidi vihi. Mõõk võetkase välja, vahelikulõngad langevad oma endisesse asendisse, kuid läbitõmmatud niidist moodustatakse nüüd niied, tõstes iga üksiku lõnga vahelt umbes 7-10 cm pikkuse aasakese ümber pulga, mis kootavast vööst pisut laiem.

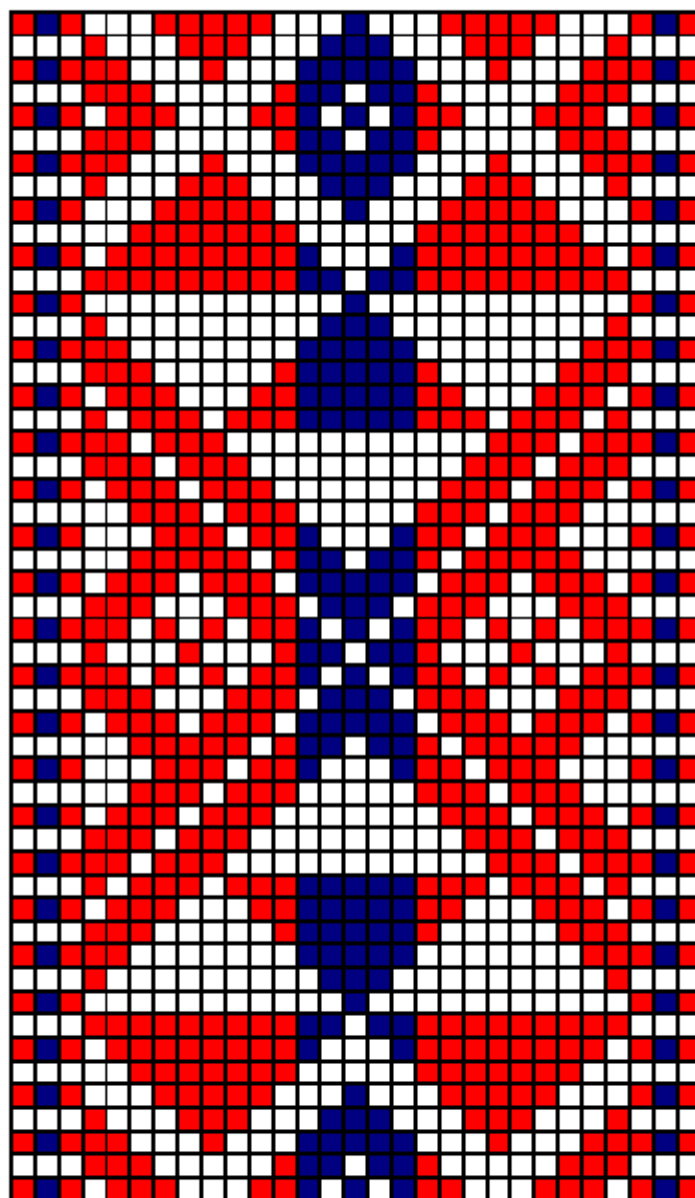
Kui vöö on kitsas, seotakse niied kõik korraga selle pulga külge, laiema vöö juures võib neid siduda mitmes rühmas (Kurrik, 1938).

Enne kuduma asumist on soovitatav põhjalikult tutvuda vöökirjaga, seda isegi vöö järgi joonistada. Vöökudumise kirjas on märgitud ainult villased kiri- ja põhilõngad. Iga horisontaalne rida skeemis vastab ühele vahelikule ja iga märgiga ruut ühele kiri- või küülõngale. Selgub, et kirilõng käib harilikult üle 1 või 3 või 5 kudelõnga, harva üle 7 või 9 ja veel harvemini üle paarisarvulise kudelõnga.

Harilikult ei korjata vööd alates ja lõpetades sellesse mingisugust kirja vaid kootakse nagu labast kangast, muutes vahelikku. Umbes 10cm selle labase osa algusest hakatakse kirja sisse kuduma. Kiri laieneb iga uue vahelikuga, kuni viimaks ulatub äärest ääreni. Niisugune algus hõlbustab tutvumist kirjaga (Kurrik, 1938).

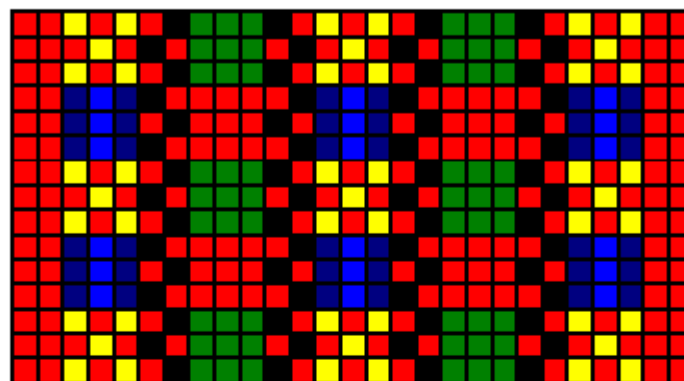
Vööd kootakse enesest ettepoole. Kootavast kohast veidi maad eemal on niied ja vahelikupulk. Neid nihutatakse vöö valmides vastavalt eemale, tõmmates valminud vööd oma selja taha (Kurrik, 1938).

Lisa 2. Kirivööde mustriskoordid.

■ - punane ■ - tumesinine

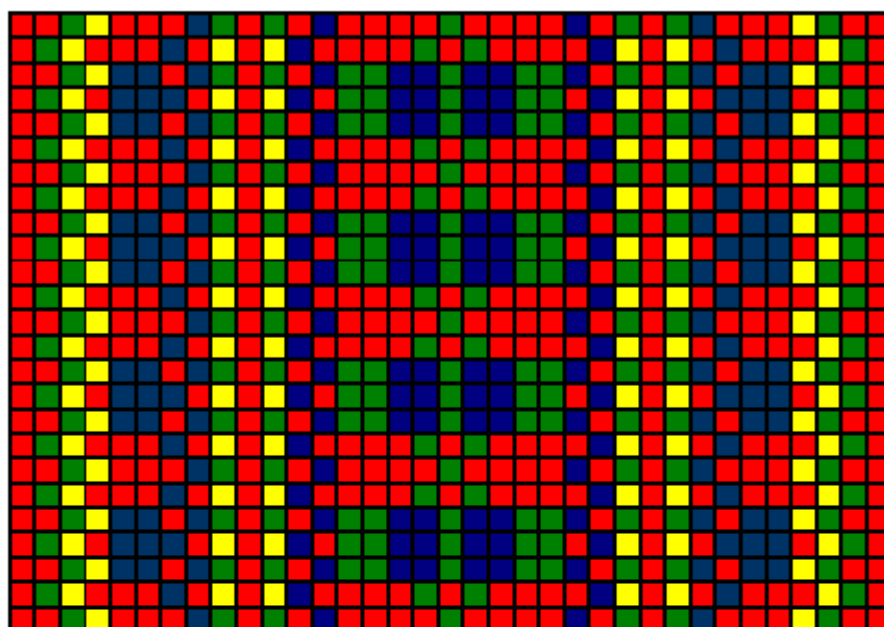
Lõuna Eesti tütarlapse kirivöö.

■ - punane
 ■ - kollane
 ■ - roheline
 ■ - must

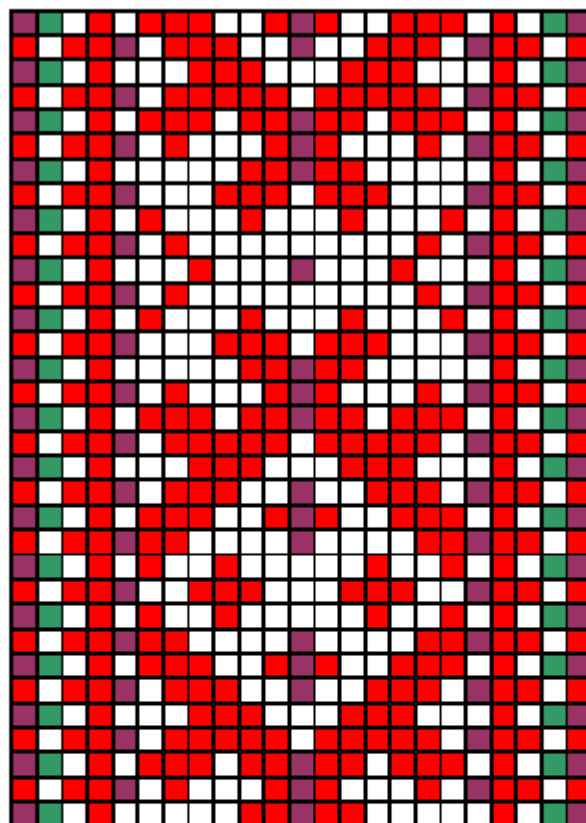
■ - tumesinine
 ■ - helesinine

Lõuna - Eesti. Halliste naise lapilise kirjaga kirivõõ.

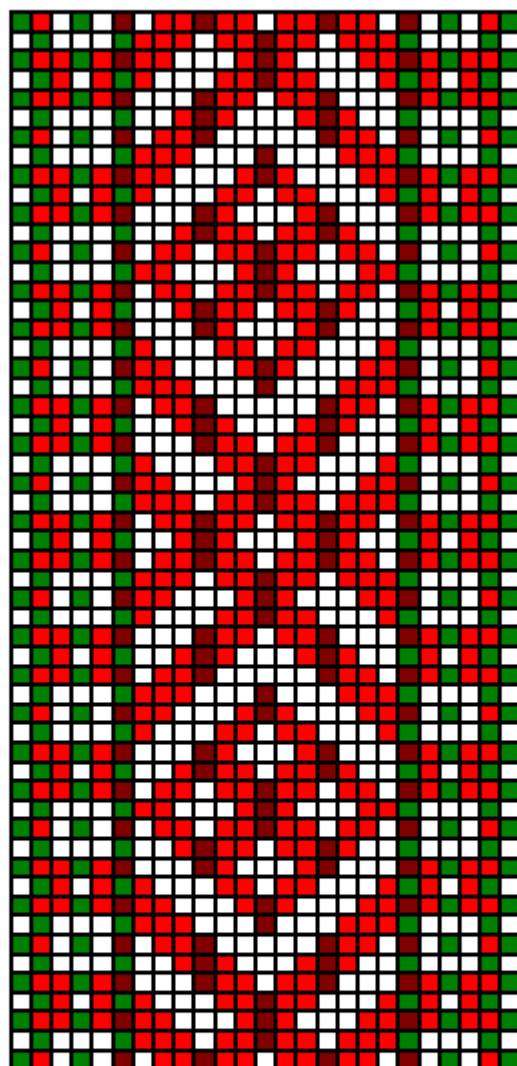
■ - punane ■ - tumedam sinine ■ - kollane ■ - roheline

Lõuna - Eesti. Halliste neiu kirivöö.

■ - punane ■ - lilla ■ - roheline

Lõuna - Eesti. Hargla neuu kirivöö.

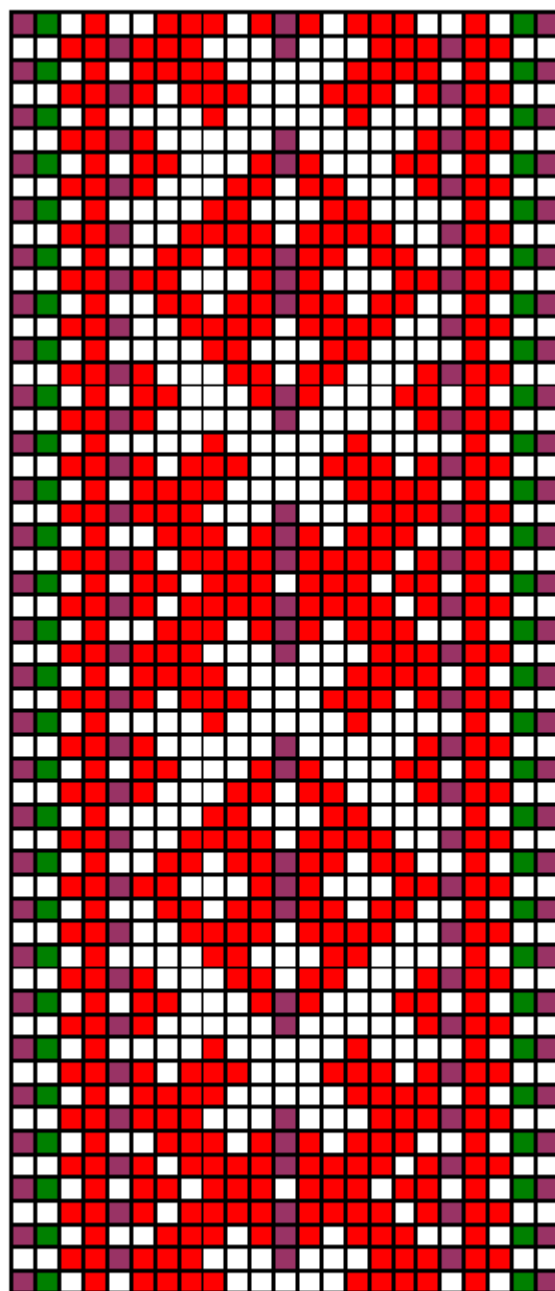

■ tumedam lillakas punane

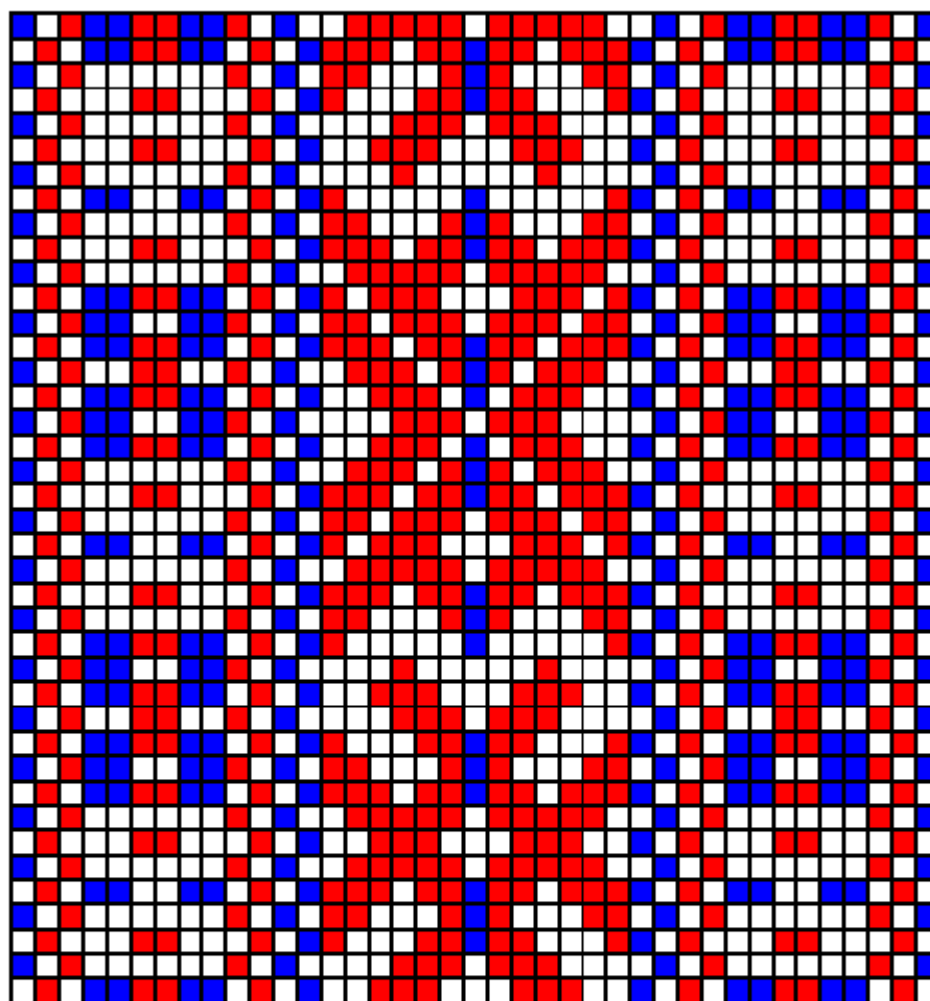
■ helepunane

■ roheline

Lõuna - Eesti. Hargla tütarlapse vöö villase seeliku juurde.

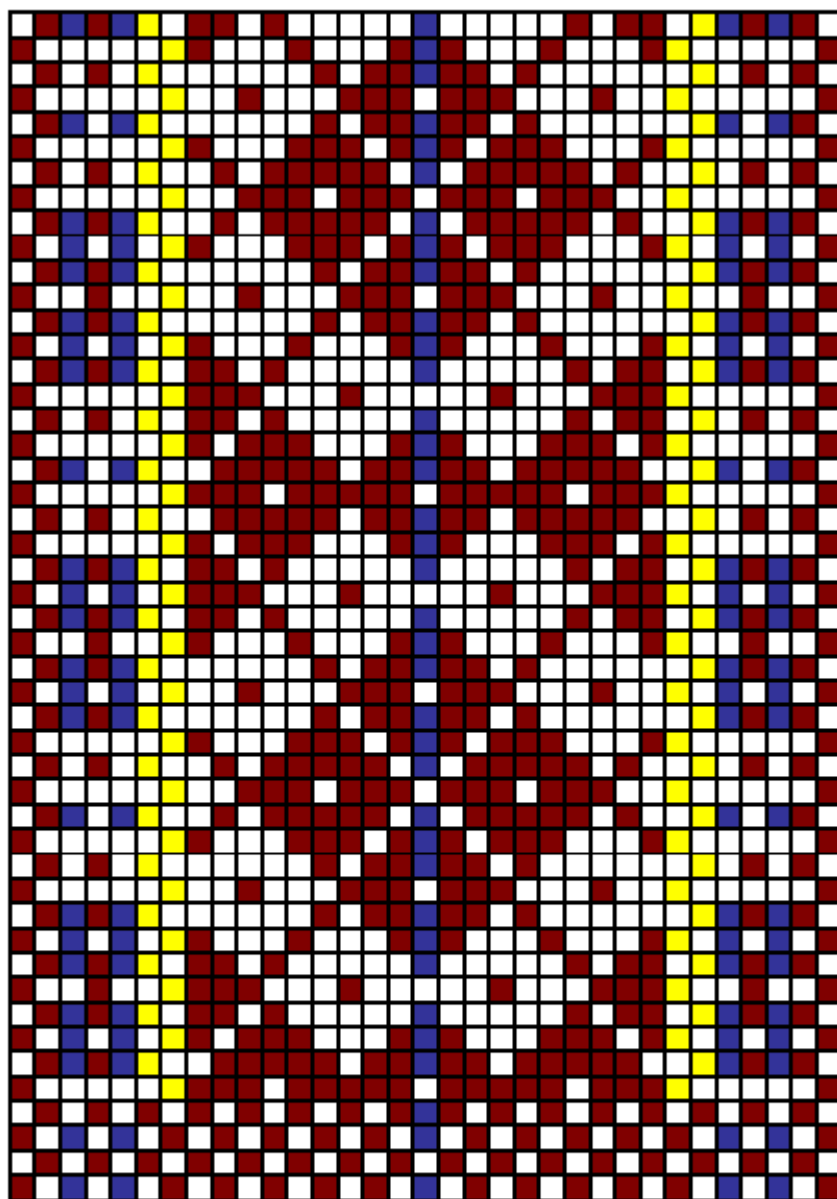

■ punane ■ lilla ■ roheline
 Lõuna - Eesti. Hargla tütarlapse vöö puuvillase
 seeliku juurde.

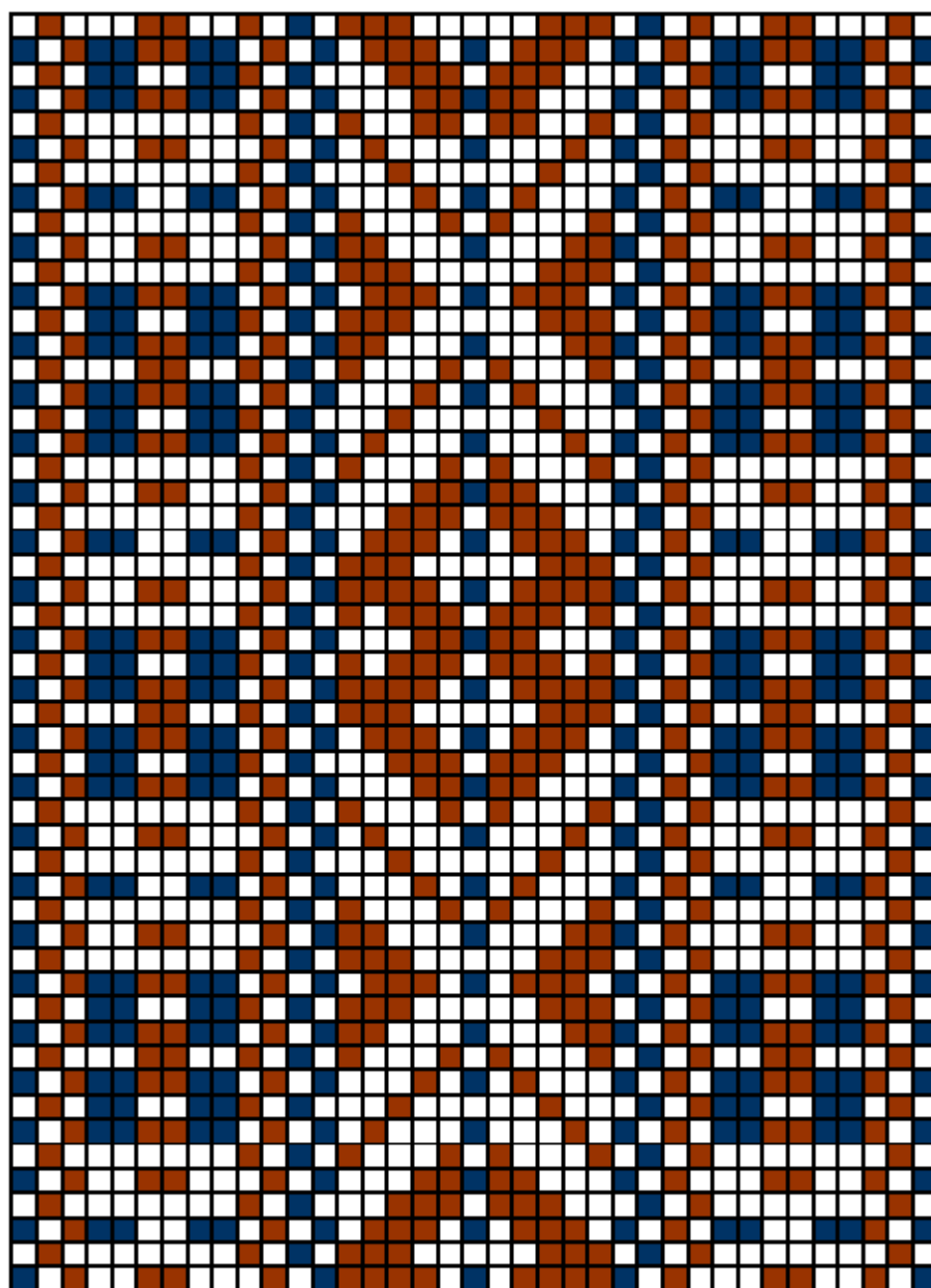
■ - punane ■ - sinine

Lõuna - Eesti. Kodavere naise kirivöö.

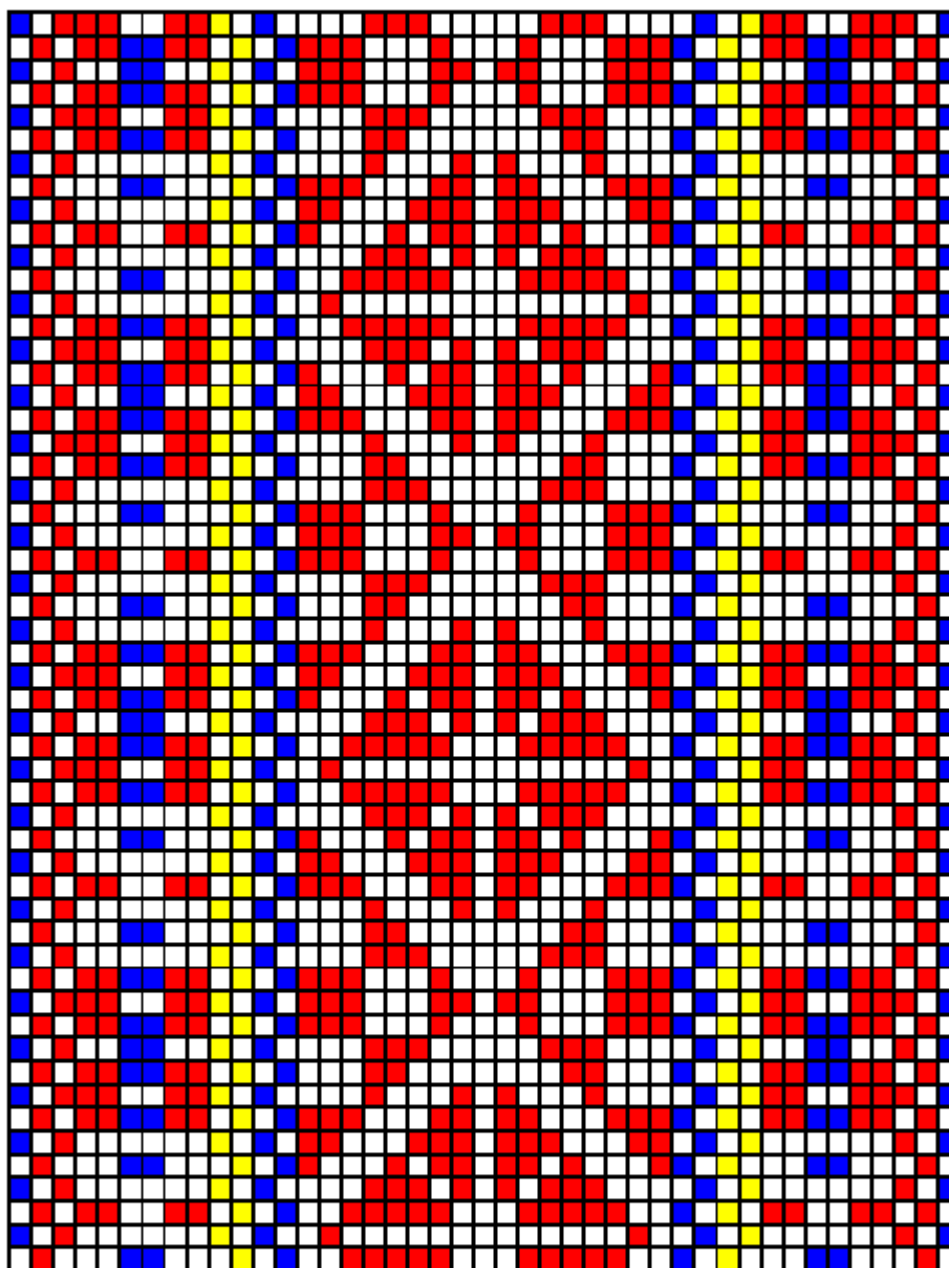
- madarapunane või pruun
 - sinine
 - kollane

Lõuna - Eesti. Kodavere naise kirivõõ.

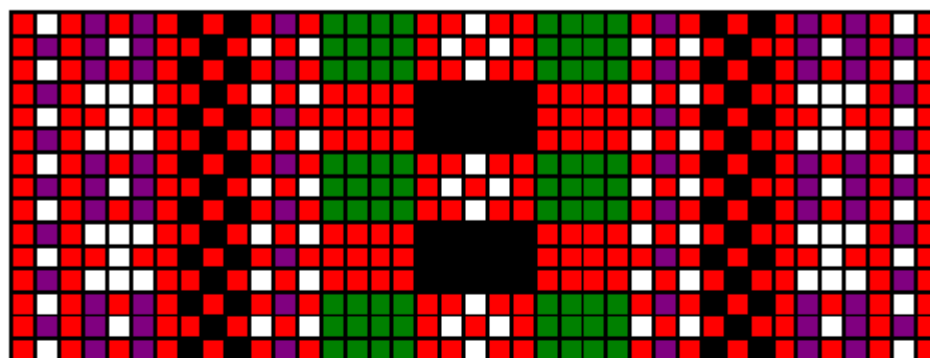
■ - tumepruun ■ - tumesinine

Lõuna - Eesti. Maarja - Magdaleena naise kirivöö.

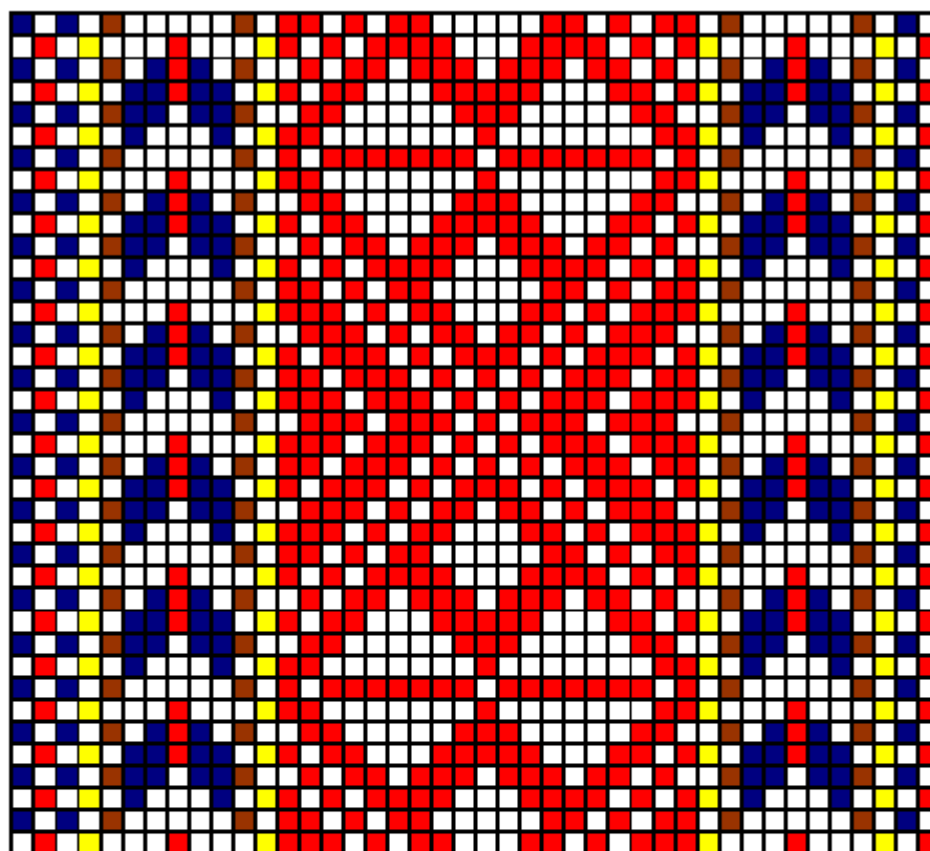
■ - punane
 ■ - sinine
 ■ - kollane

Lõuna - Eesti. Maarja-Magdaleena naise kirivöö.

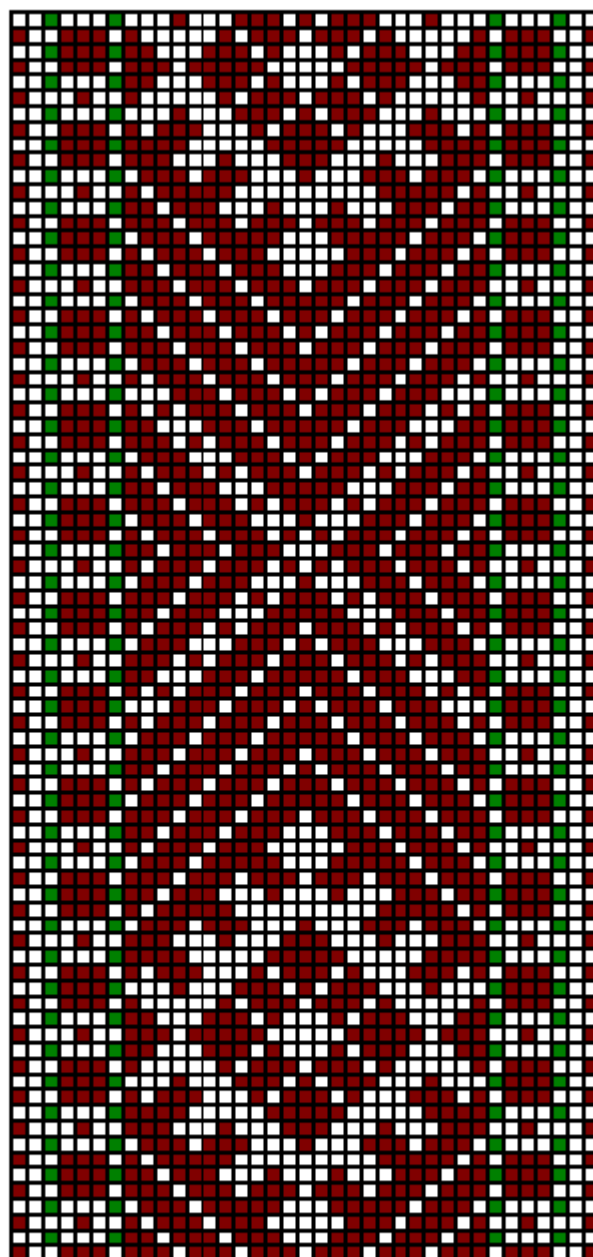
■ - punane ■ - roheline ■ - lilla ■ - must

Lõuna - Eesti. Otepää neiu kirivöö.

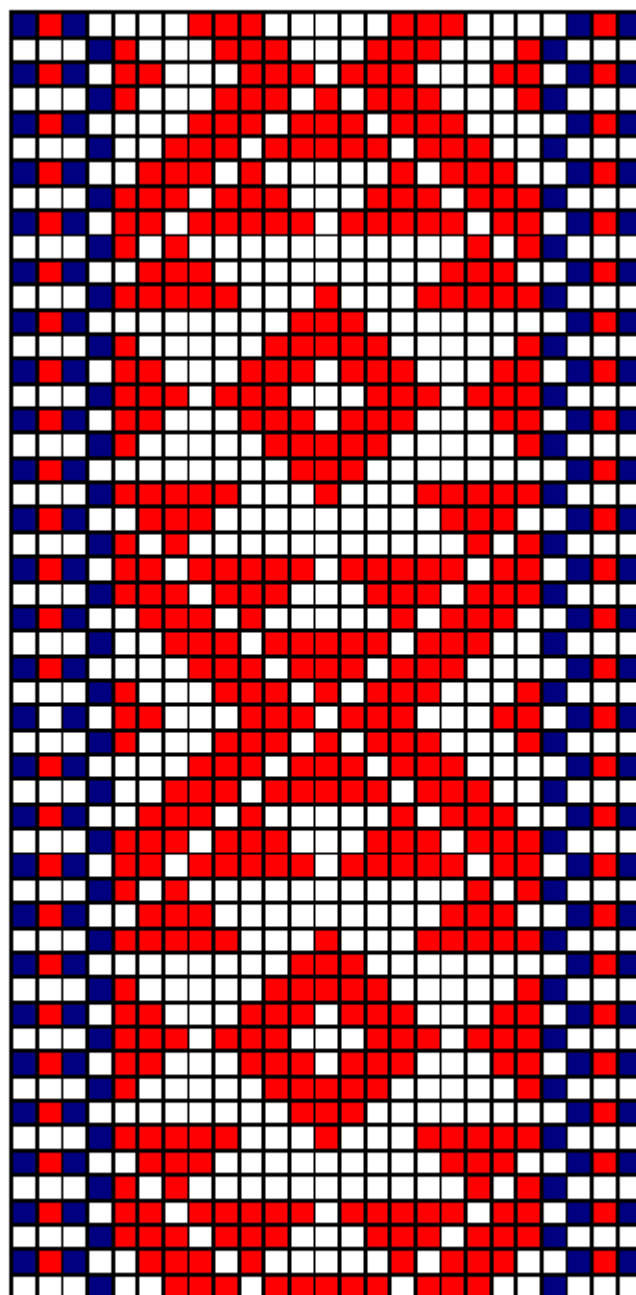
■ - punane
 ■ - kollane
 ■ - tumepruun
 ■ - tumesinine

Lõuna - Eesti. Paistu naise kirivöö.

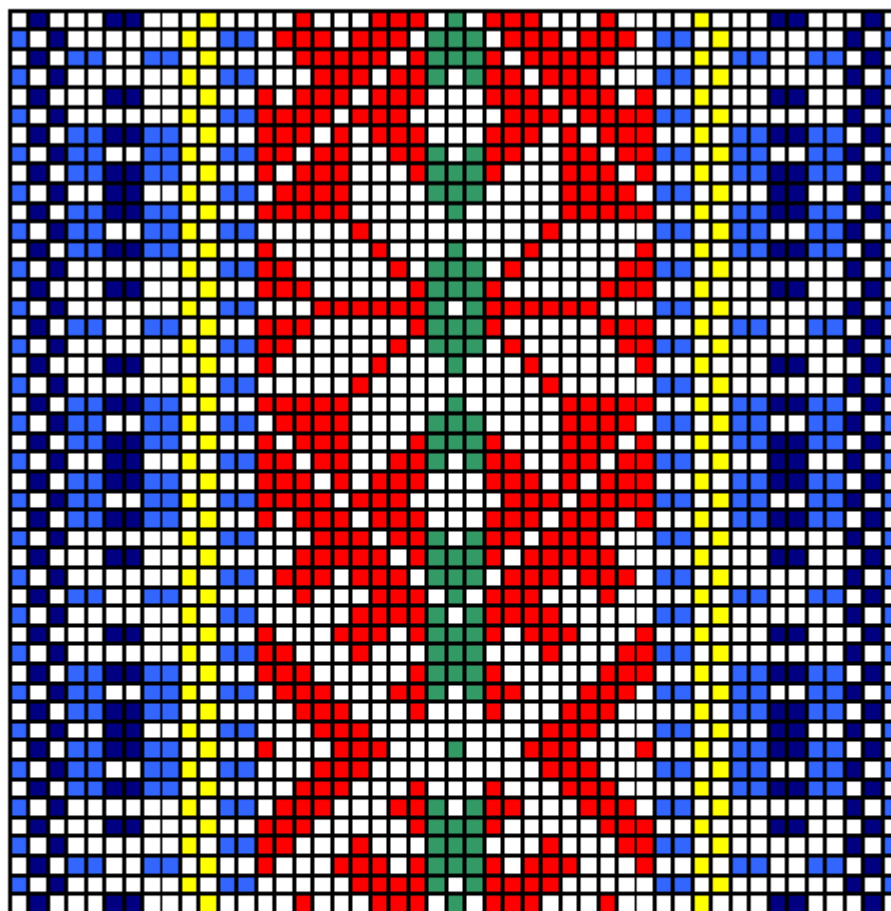

■ - madarapunane ■ - tumeroheline

Lõuna - Eesti. Paistu naise kirivöö.

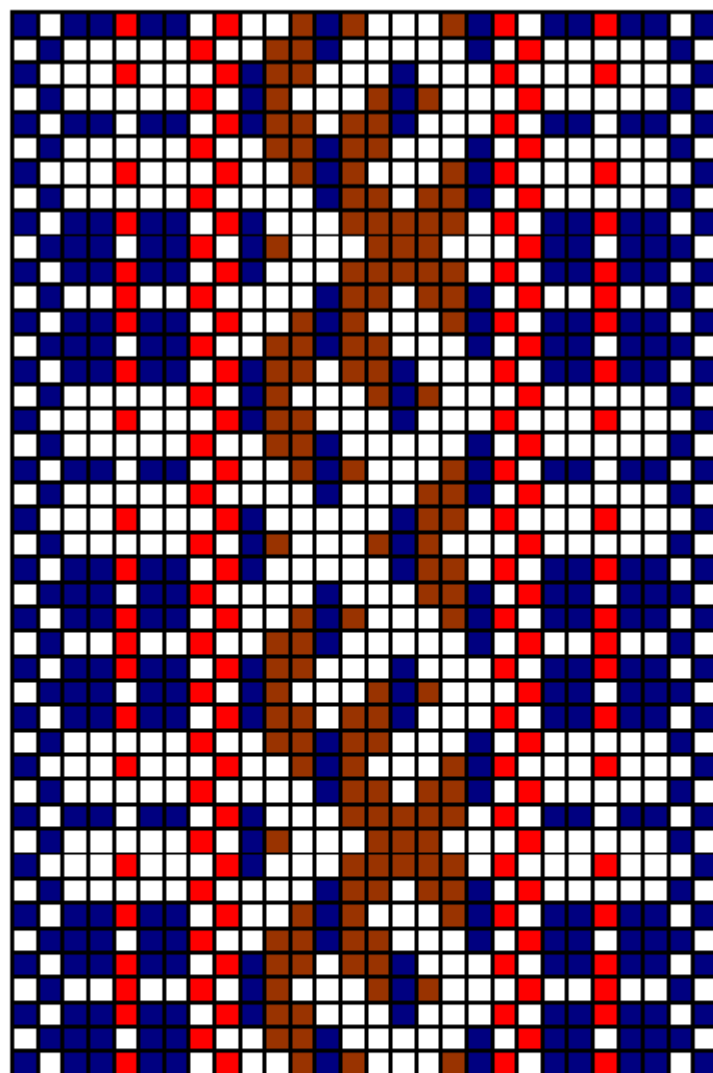

■ punane ■ sinine
Lõuna - Eesti. Paistu tütarlapse vöö.

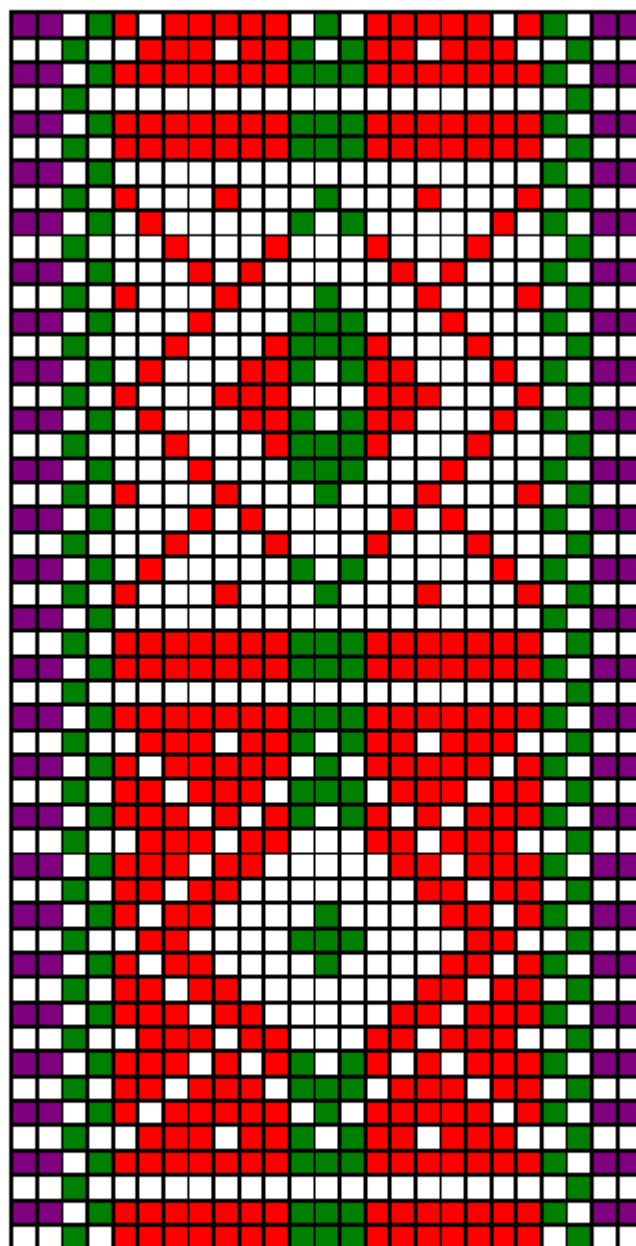
■ - punane ■ - roheline ■ - kollane ■ - heledam sinine
■ - tumesinine või tumedam lilla

Lõuna - Eesti. Põhja - Tartumaa naise kirivöö.

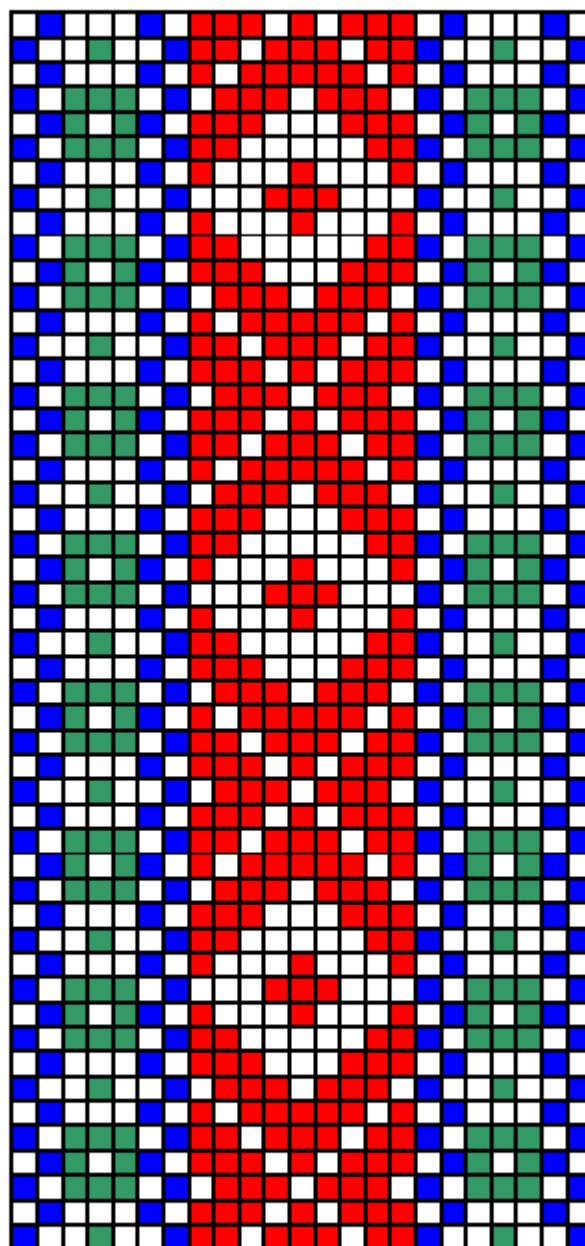
- tumesinine
 - pruun
 - punane

Lõuna - Eesti. Põlva naise kirivöö.

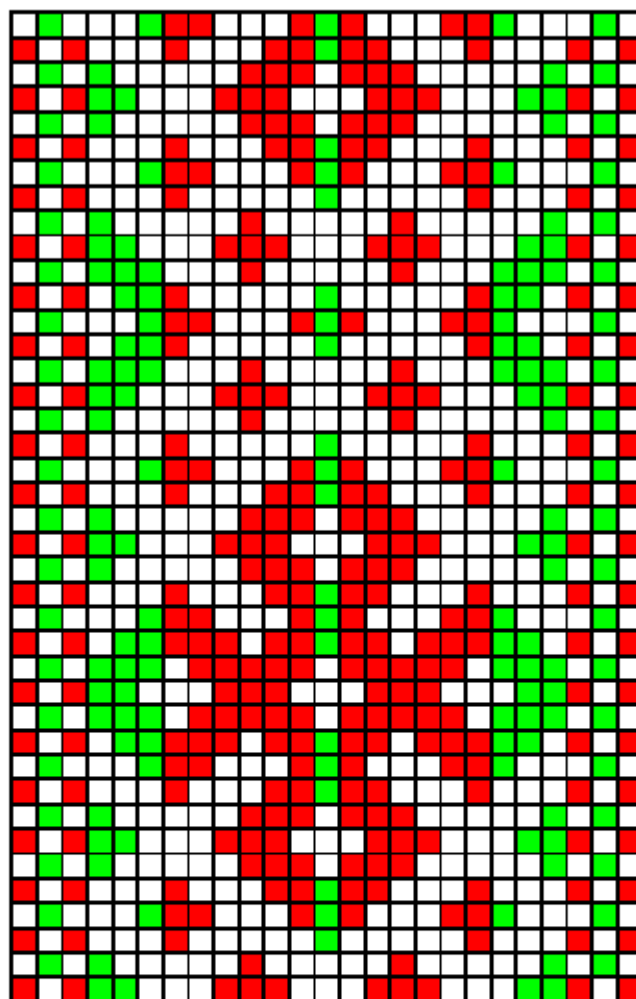
■ - helepunane
 ■ - mürkroheline
 ■ - lilla

Lõuna - Eesti. Põlva naise kirivöö.

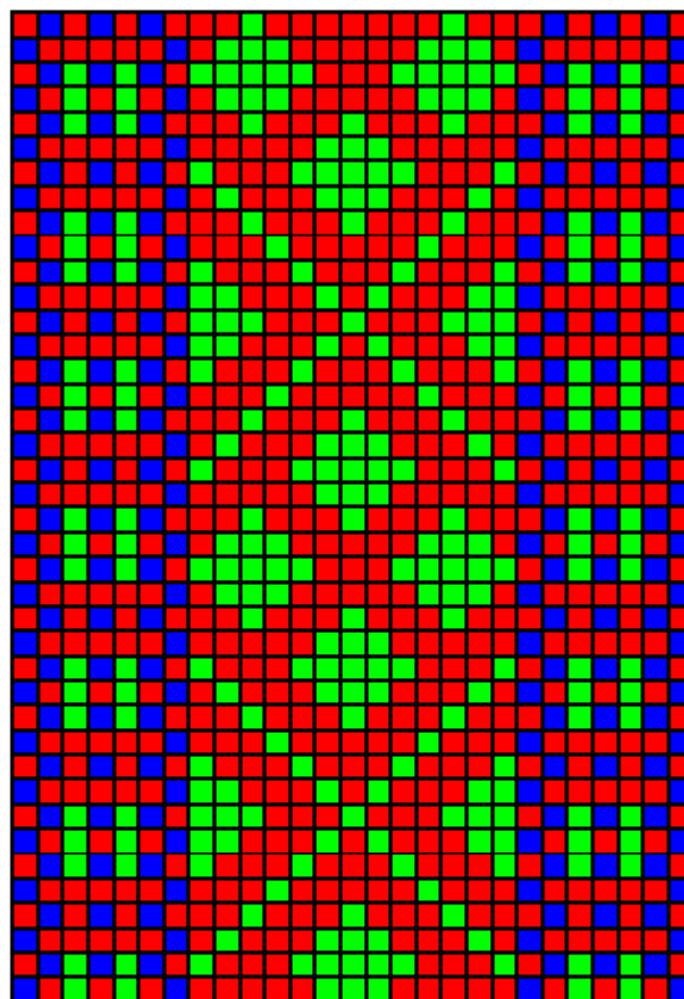
■ - punane ■ - roheline ■ - sinine

Lõuna - Eesti. Põlva neuu kirjvöö.

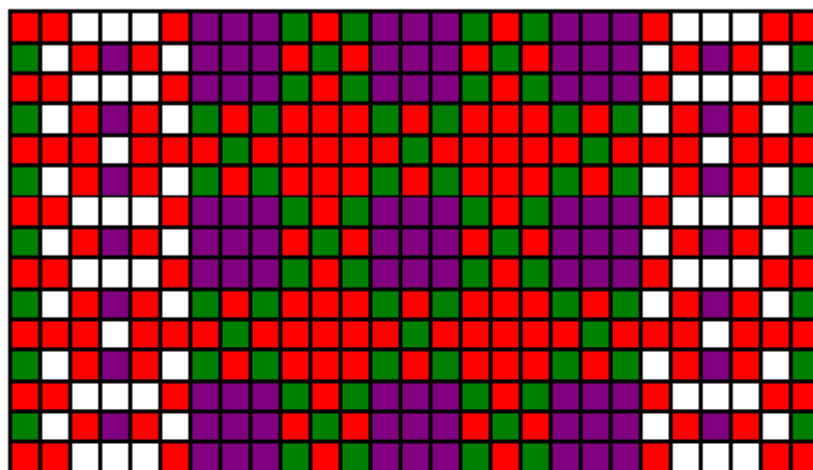
■ - keskmine punane ■ - leheroheline

Lõuna - Eesti. Rõuge naise kirivöö.

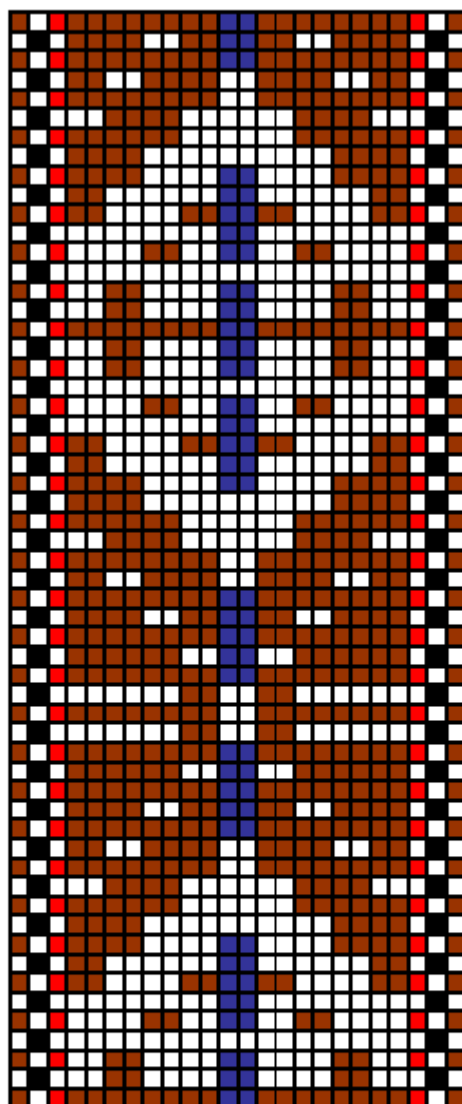
■ - keskmine punane ■ - leheroheline ■ - rukkilillesinine

Lõuna - Eesti. Rõuge neiu kirivõõ.

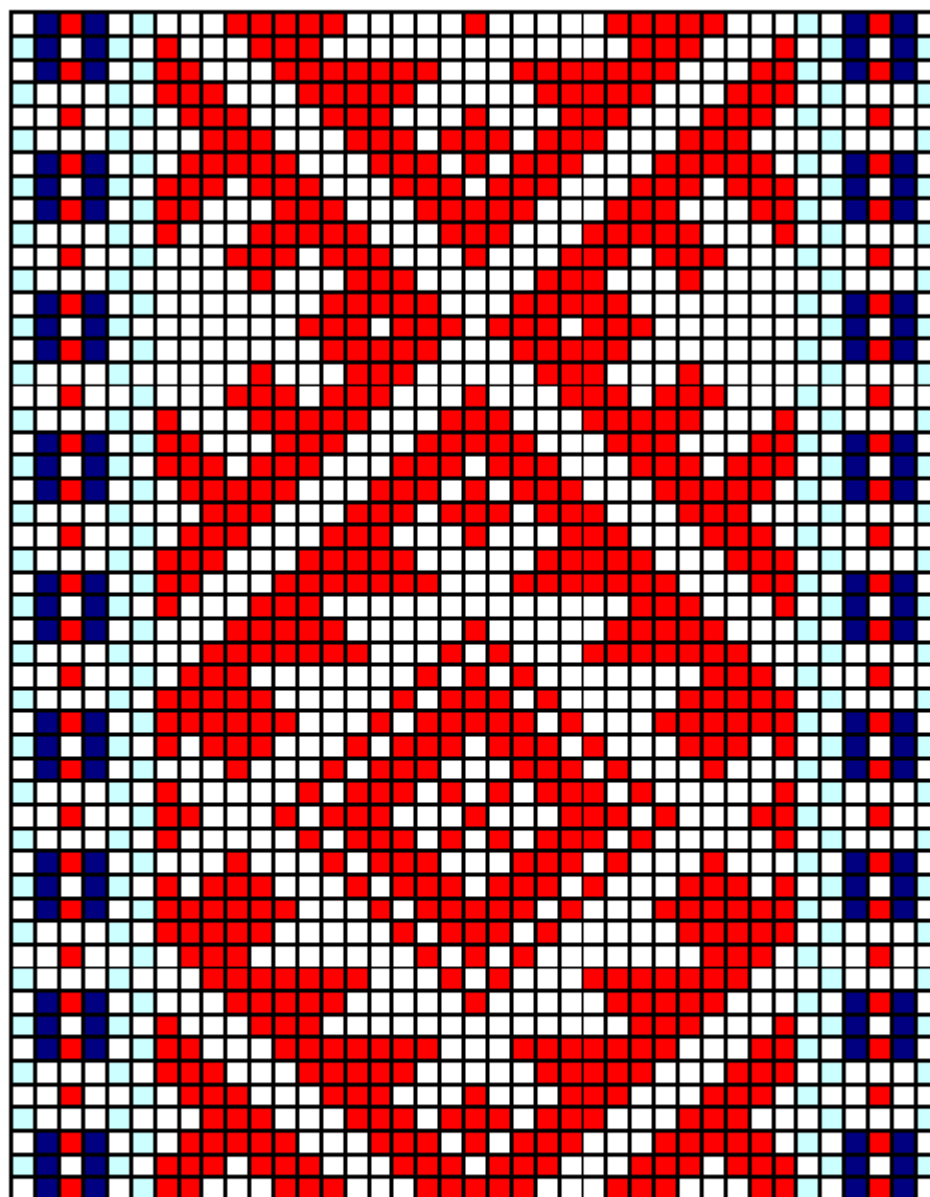
■ - punane ■ - lilla ■ - roheline

Lõuna - Eesti. Sangaste naise kirivöö.

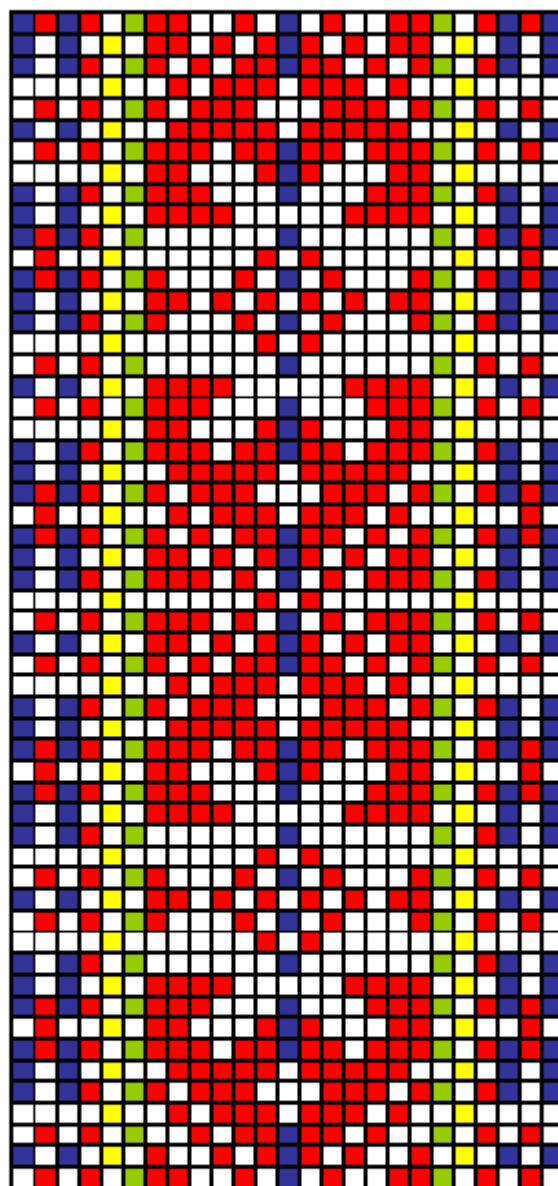
- pruun
 - sinine
 - punane
 - must

Lõuna - Eesti. Setu naise kinnvöö.

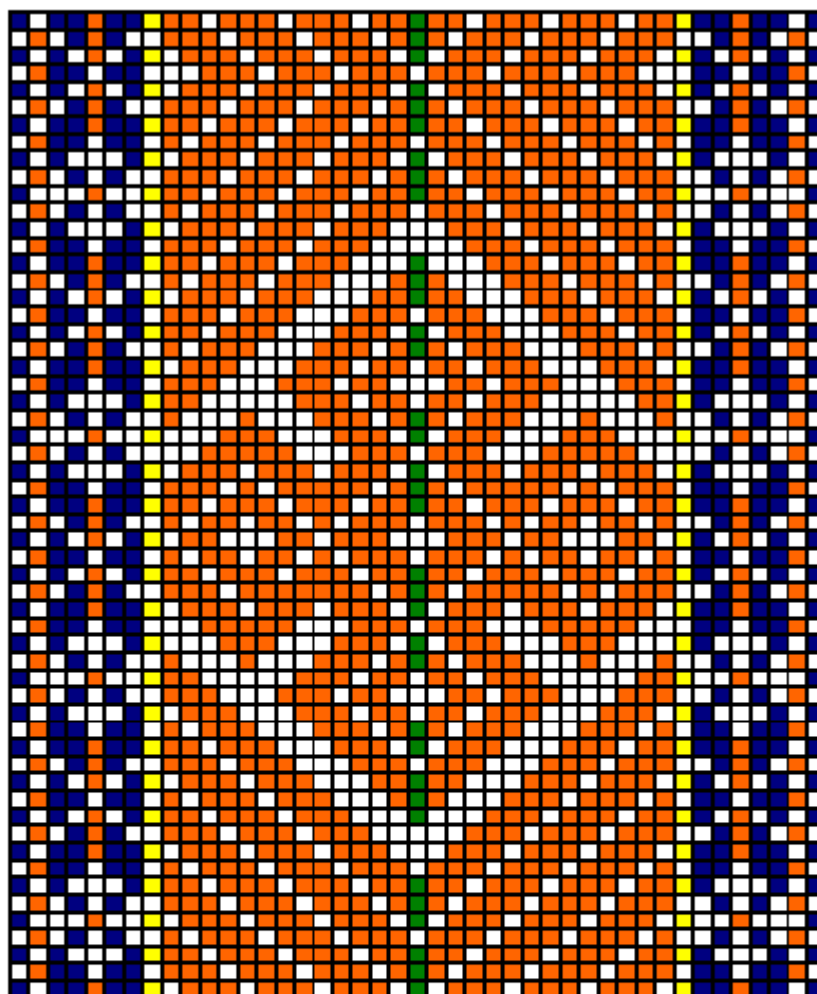
■ - tumedam punane
 ■ - tumesinine
 ■ - helesinine

Lõuna - Eesti. Suure - Jaani naise kirivõõ.

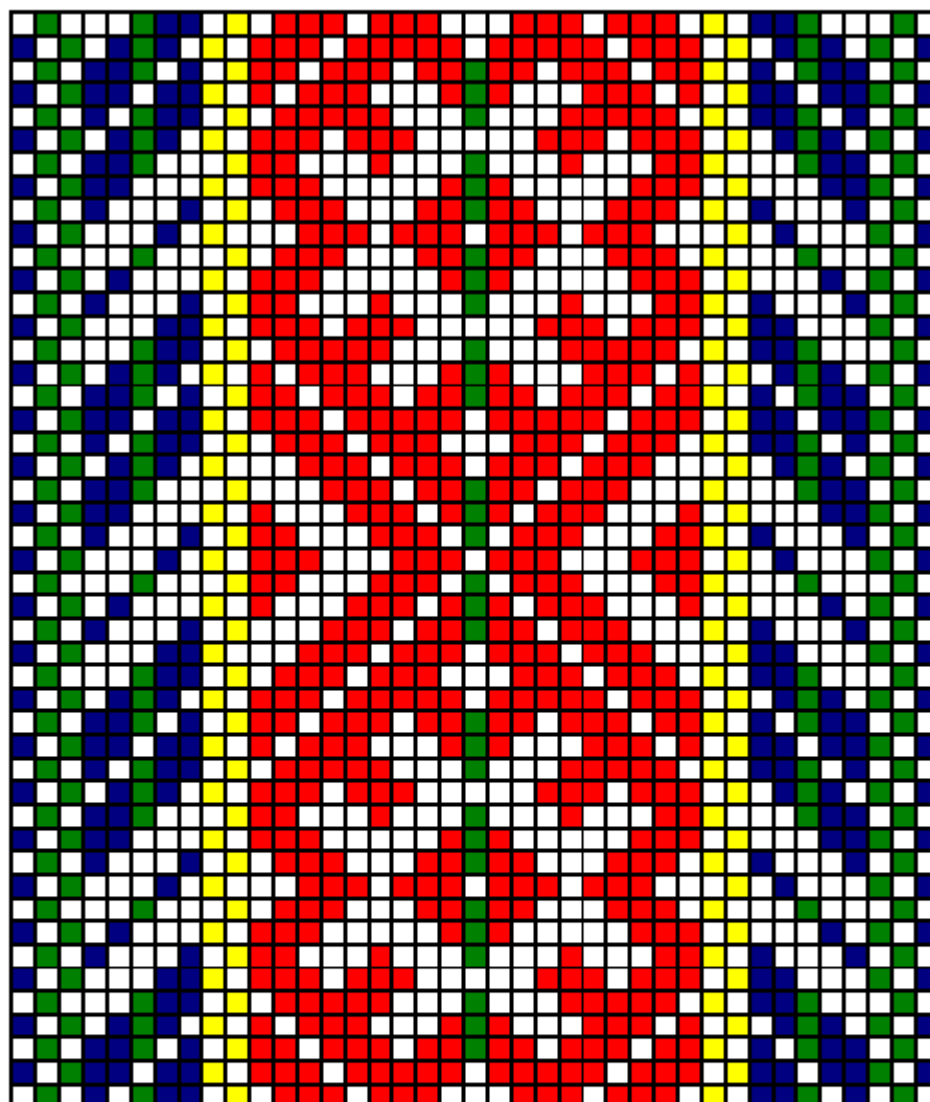
■ - tume rukkilillesinine	■ - helepunane
■ - tumekollane	■ - samblaroheline

Lõuna - Eesti. Tartu - Maarja naise kirivöö.

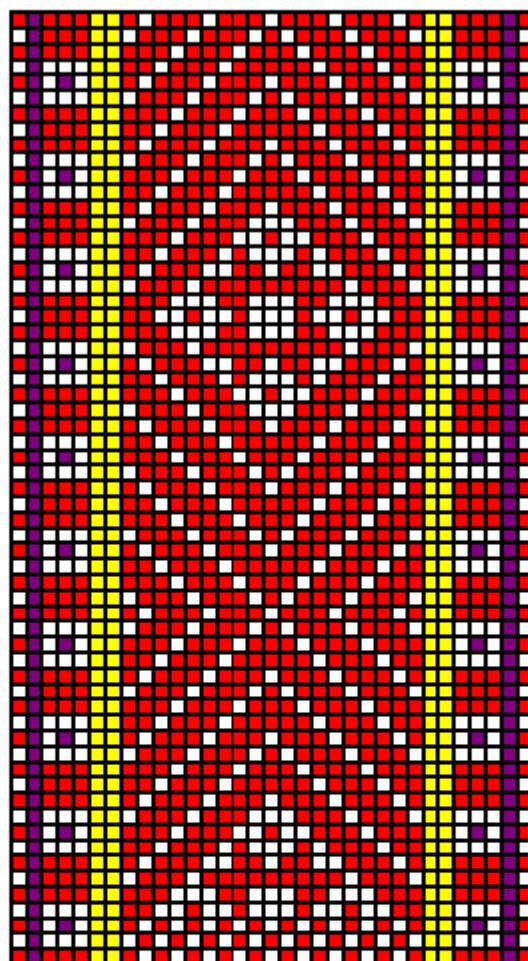
heledam pruun tumesinine kollane

Lõuna - Eesti. T'arvastu neu kirivõõ.

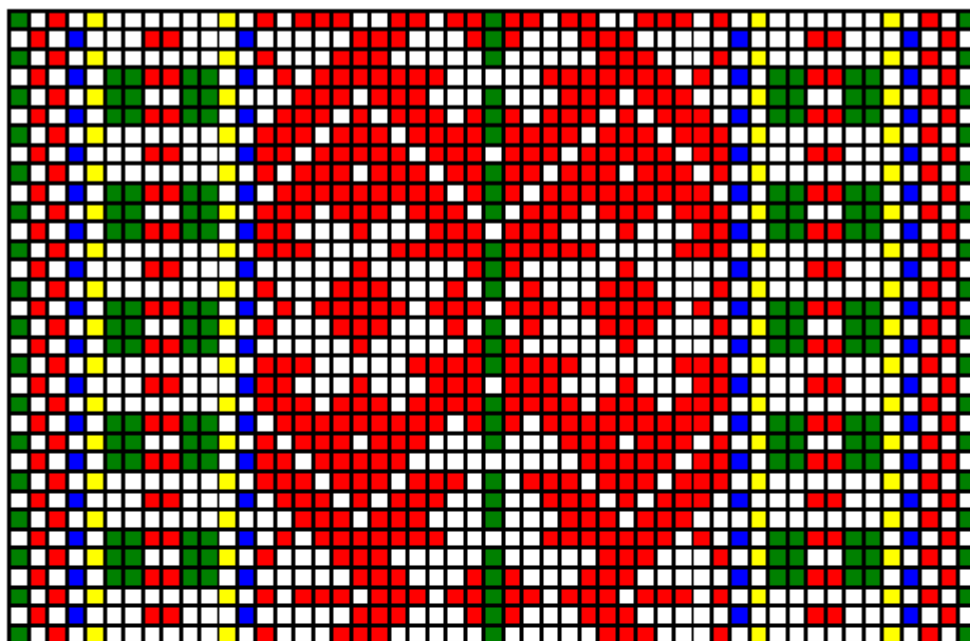
■ - punane
 ■ - tumedam sinine
 ■ - roheline
 ■ - kollane

Lõuna - Eesti. Torma naise kirivöö.

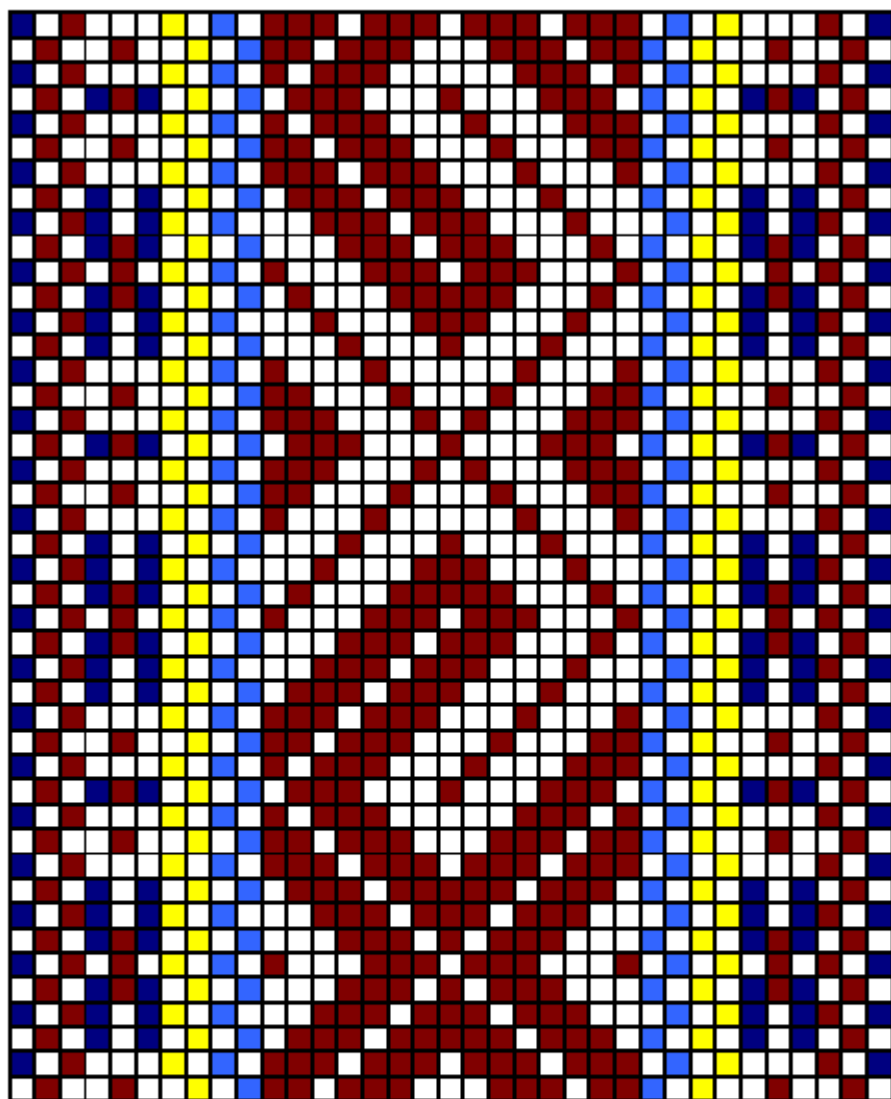
■ - punane ■ - kollane ■ - lilla

Lõuna - Eesti. Viljandi naise kirivöö.

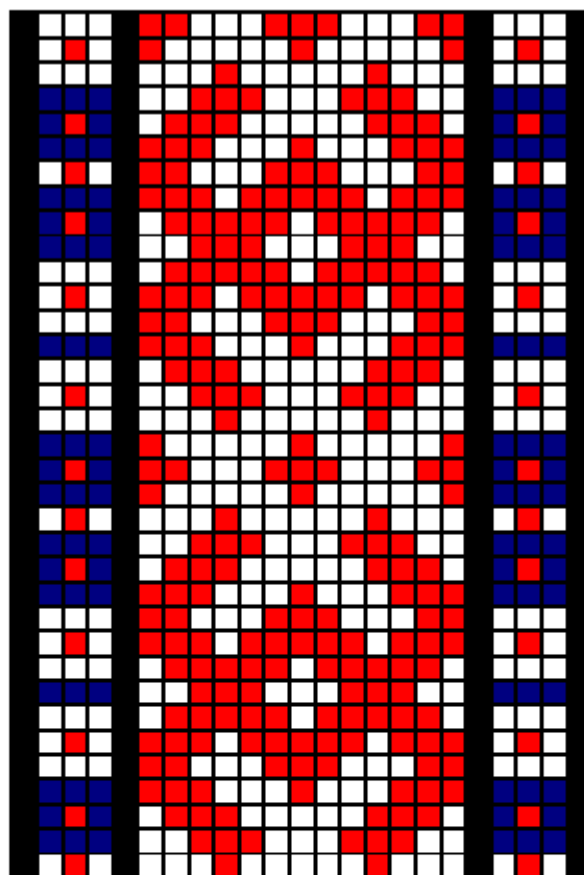
■ - punane
 ■ - roheline
 ■ - kollane
 ■ - sinine

Lõuna - Eesti. Äksi naise kirivöö.

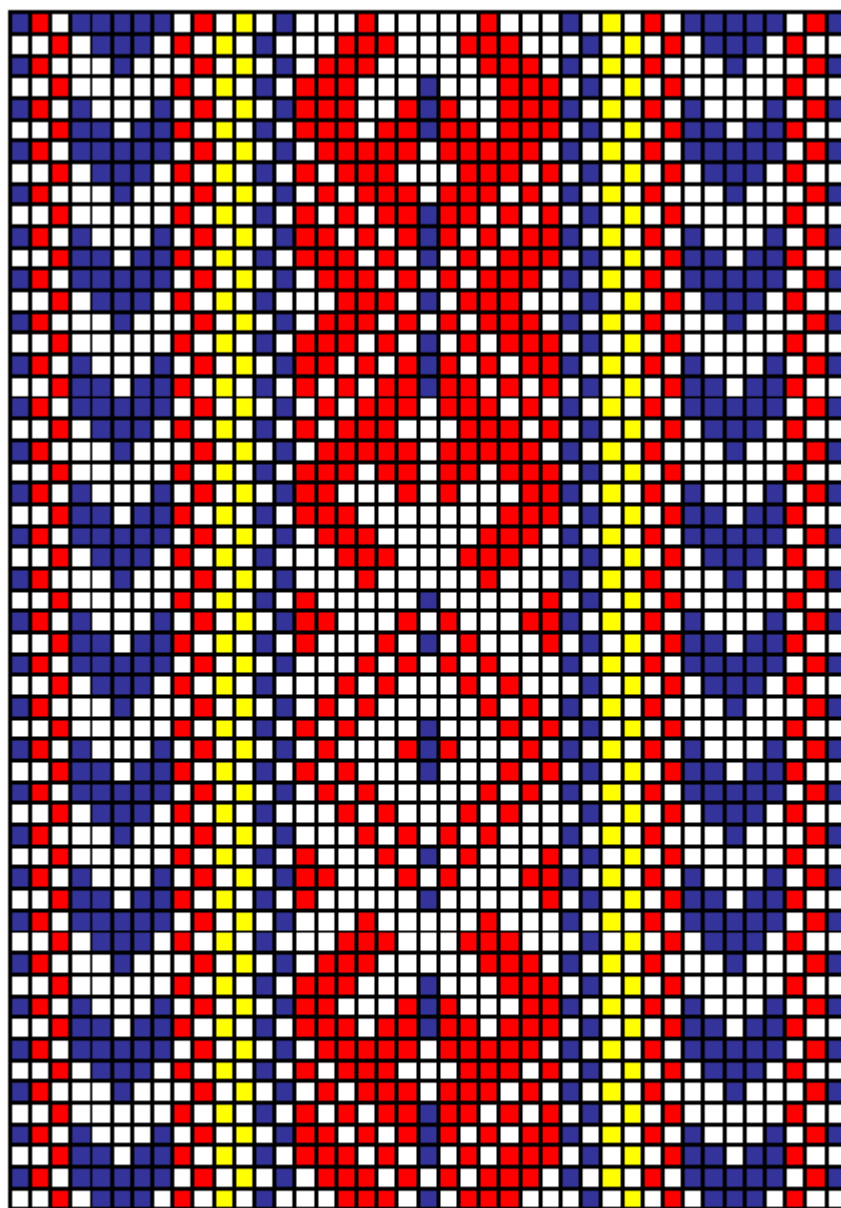
- pruunikas punane
 - helesinine
 - tumesinine
 - kollane

Põhja - Eesti. Alutaguse naise kirivöö.

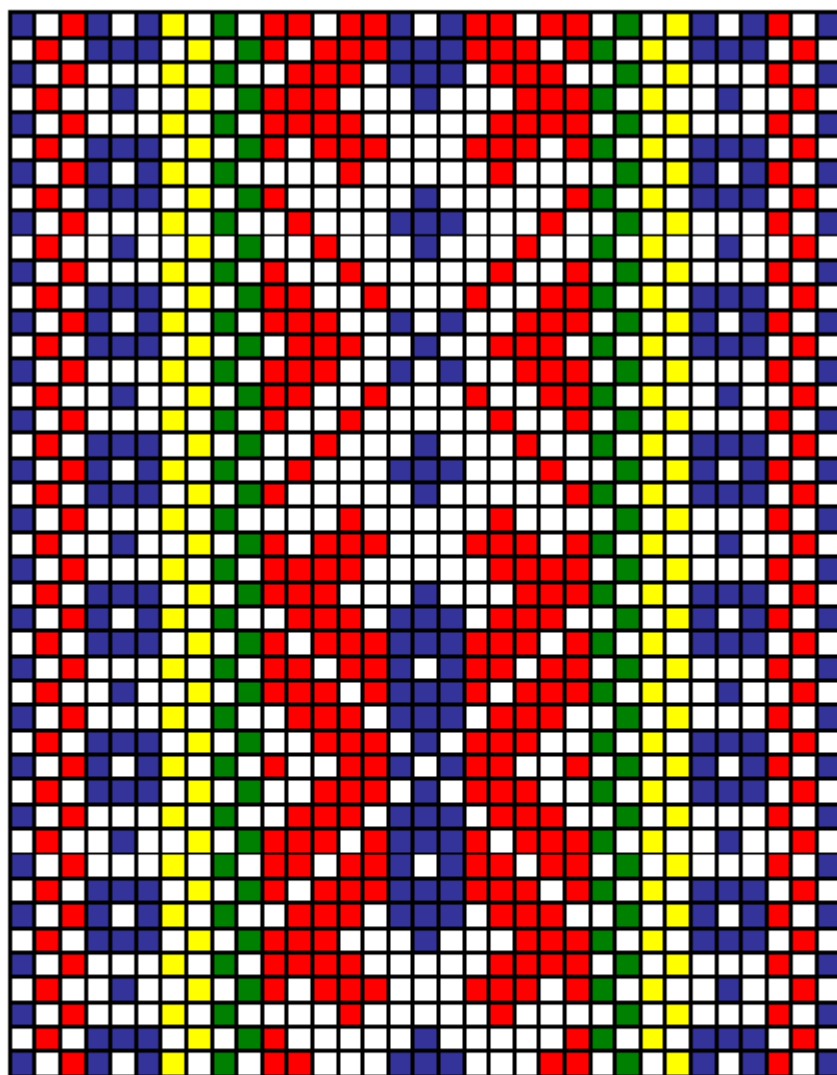
■ - punane
 ■ - sinine
 ■ - must

Põhja - Eesti. Anna naise kirivöö.

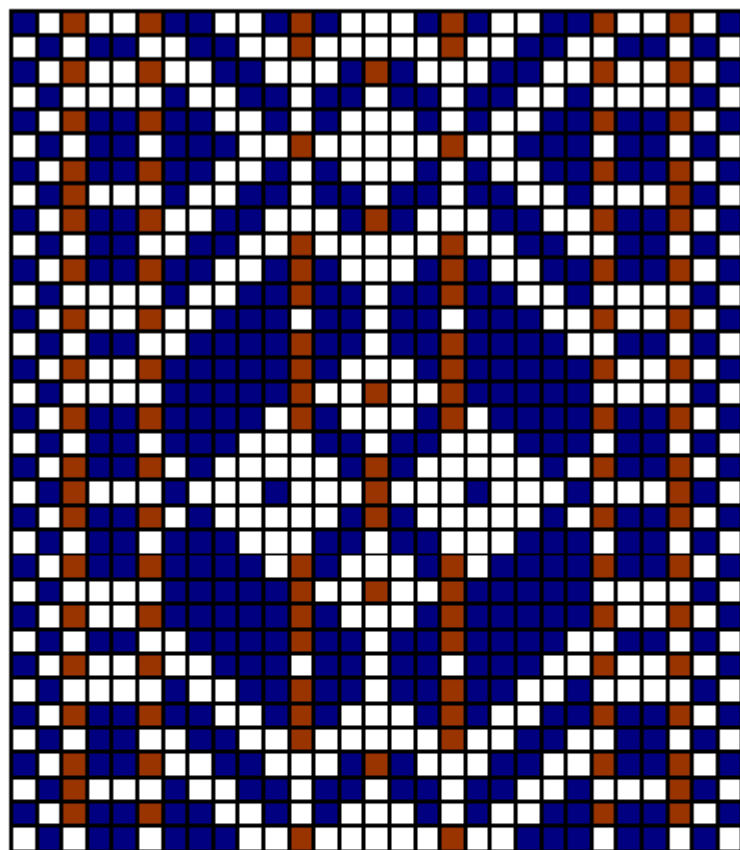
■ - punane
 ■ - sinine
 ■ - kollane

Põhja - Eesti. Järva - Jaani nooriku kirivöö.

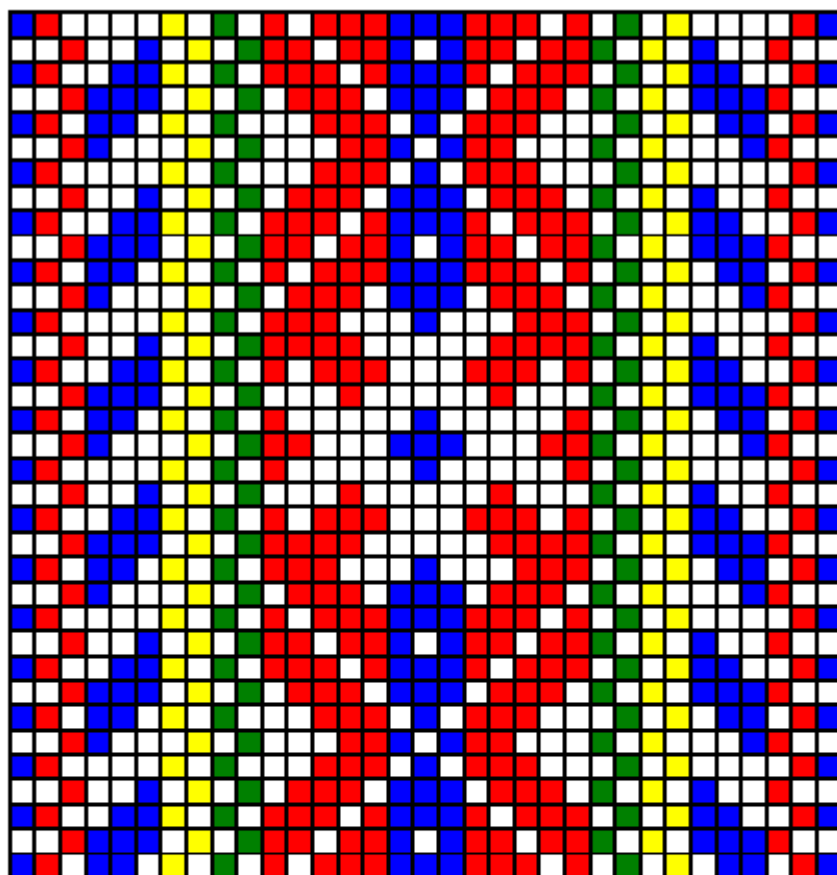
■ - punane, veidi tumedam ■ - sinine ■ - kollane ■ - roheline

Põhja - Eesti. Jõhvi, Lüganuse nasie kirivöö.

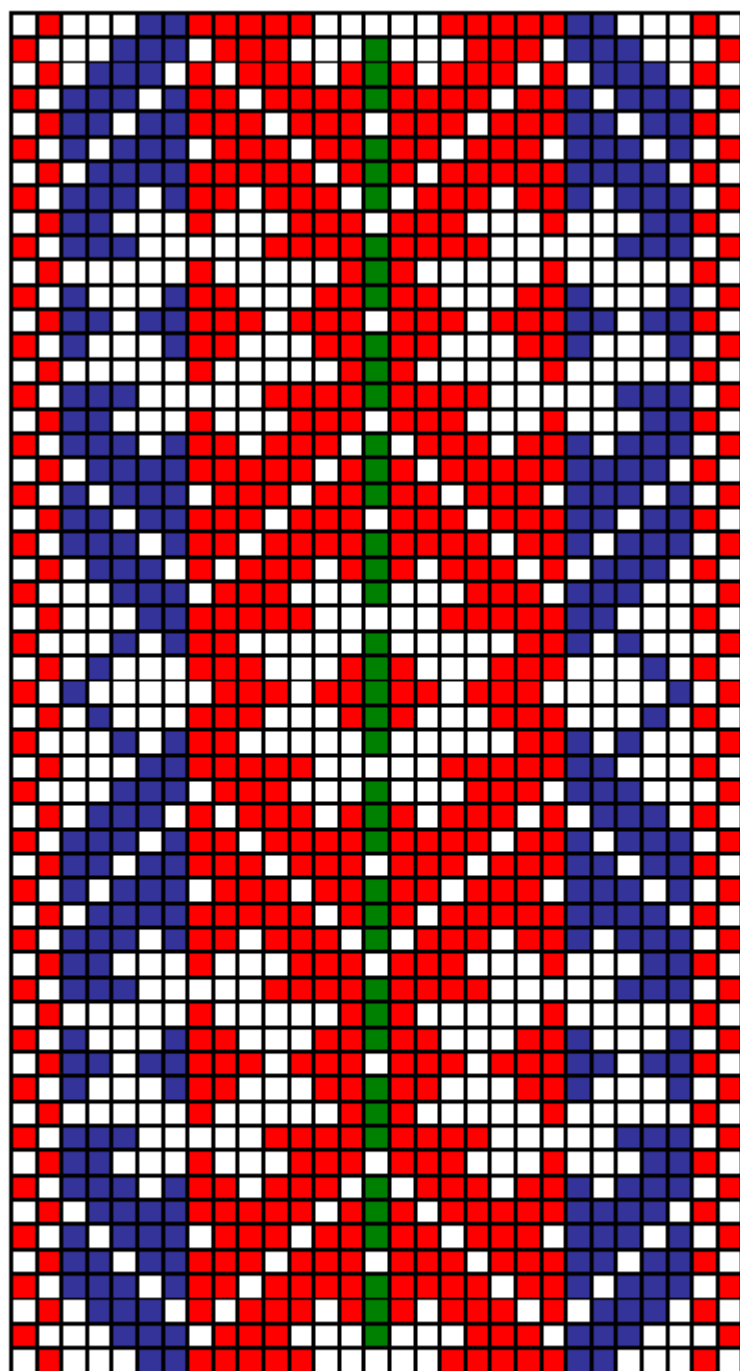
■ - keskmine pruun ■ - tumedam sinine

Põhja - Eesti. Järva - Jaani tütarlapse kirivöö.

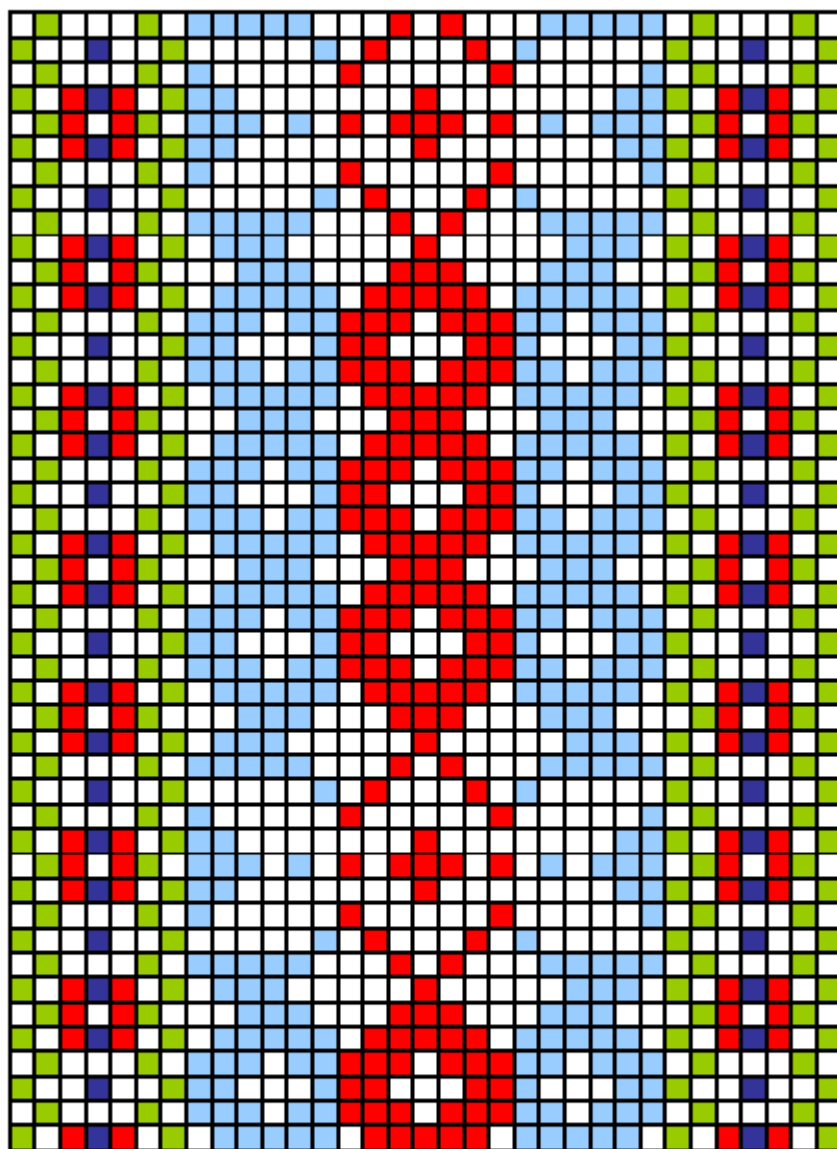
■ - punane ■ - sinine ■ - kollane ■ - roheline

Põhja - Eesti. Jõhvi neiu kirivöö.

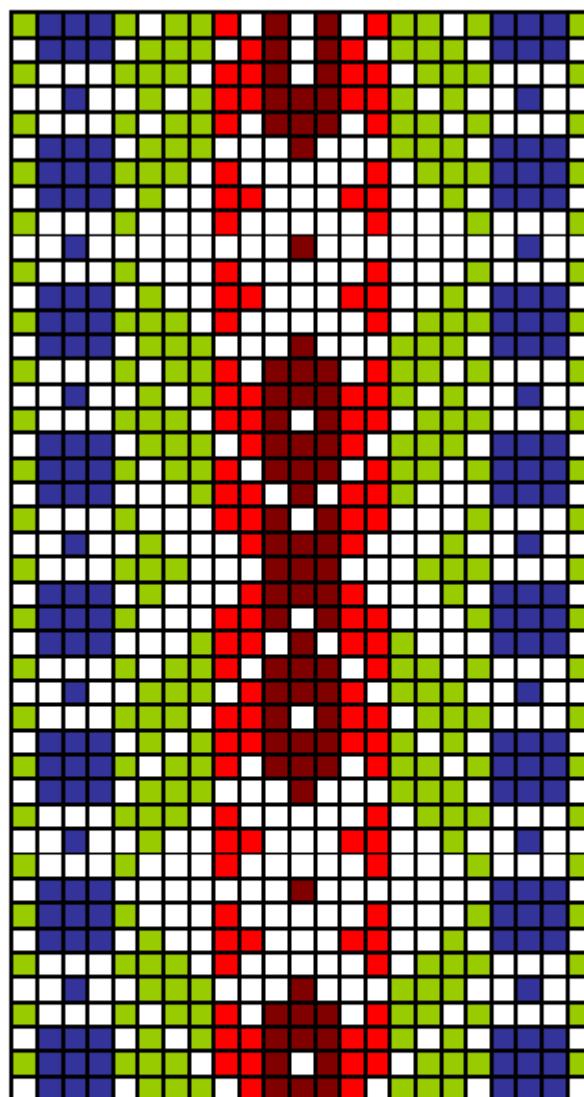
■ - tumedam punane ■ - sinine ■ - roheline

Põhja - Eesti. Juuru naise kirivöö.

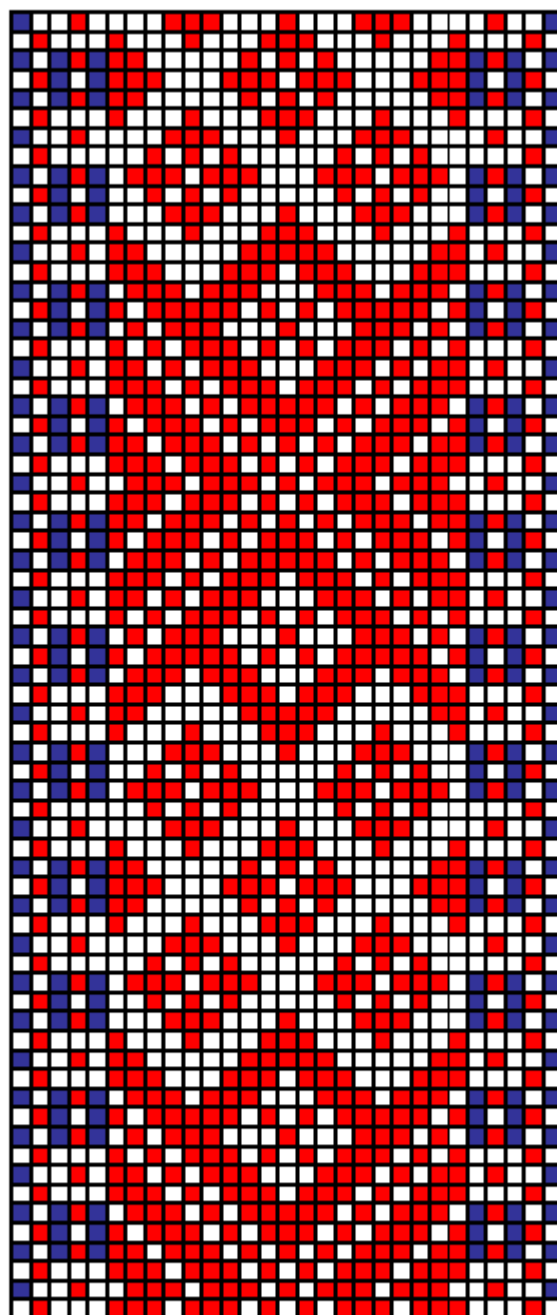
■ - punane ■ - hallikassinine ■ - samblaroheline
■ - tumesinine

Põhja - Eesti. Kadrina naise kirivöö.

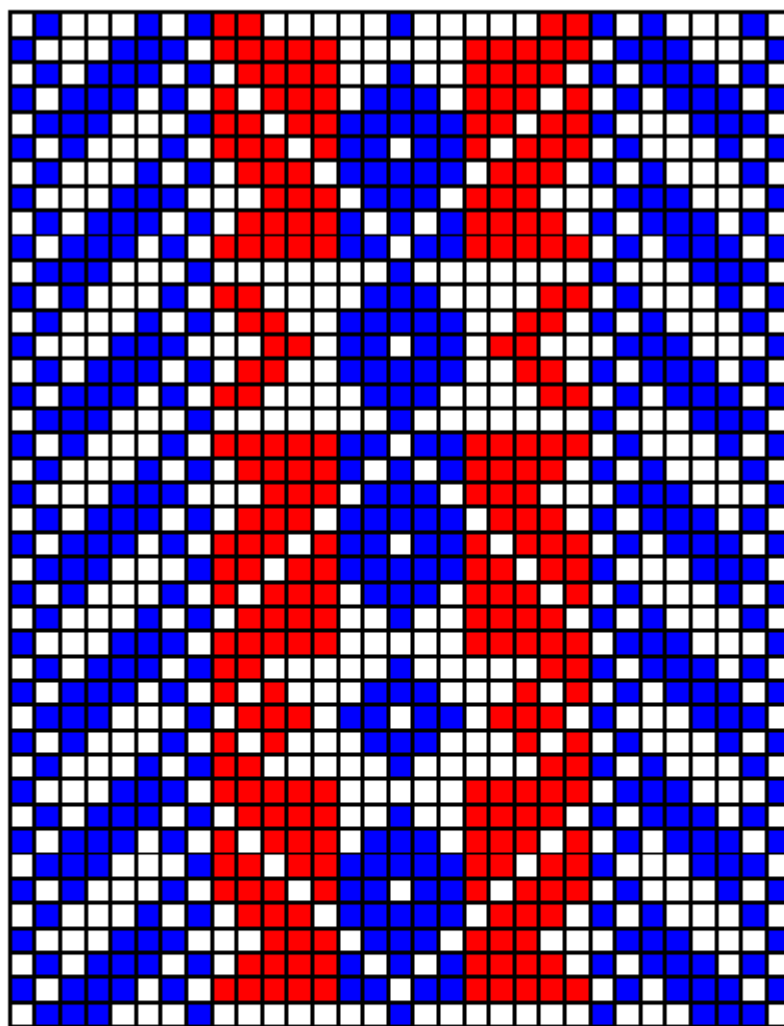
- tumepunane
 - keskmine punane
 - tume rukkilille sinine
 - samblaroheline

Põhja - Eesti. Kuusalu naise kirivöö.

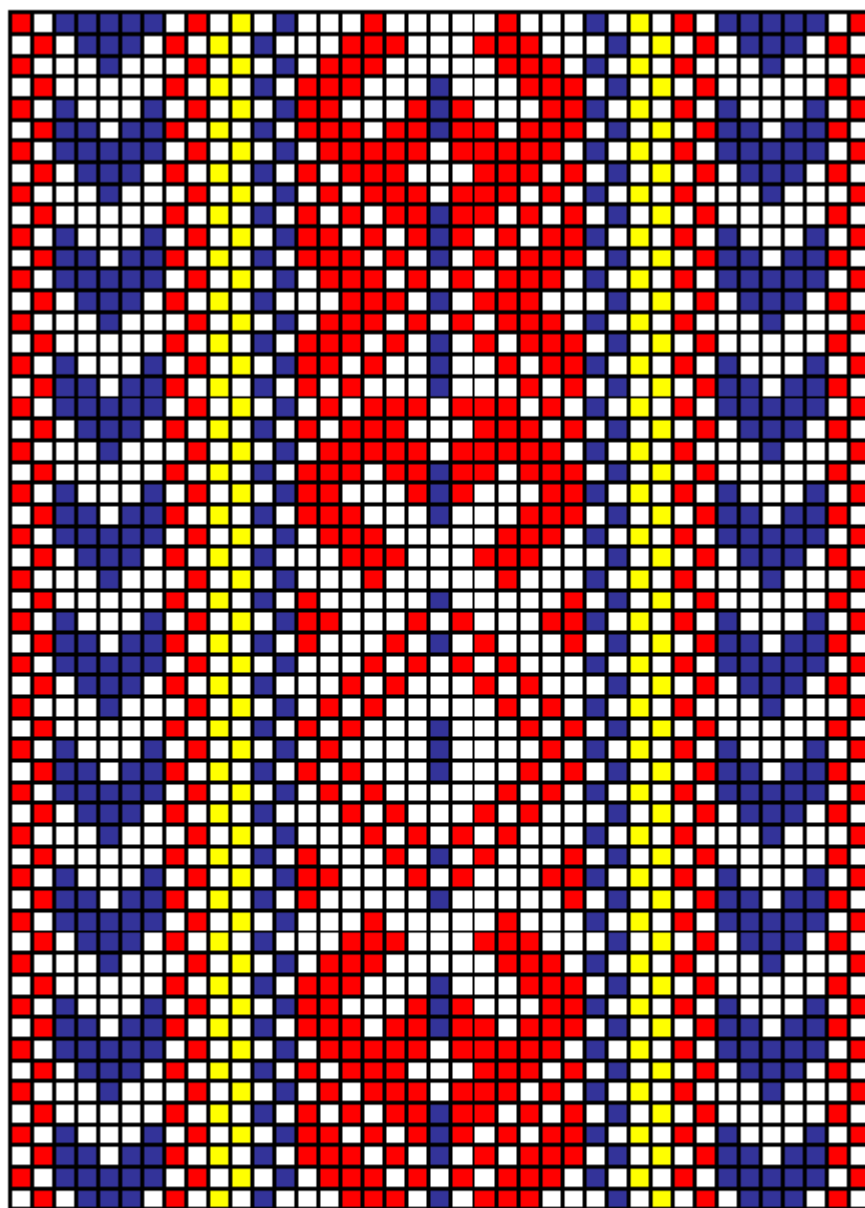
■ - punane ■ - rukkilille sinine

Põhja - Eesti. Kuusalu nooriku kirivõõ.

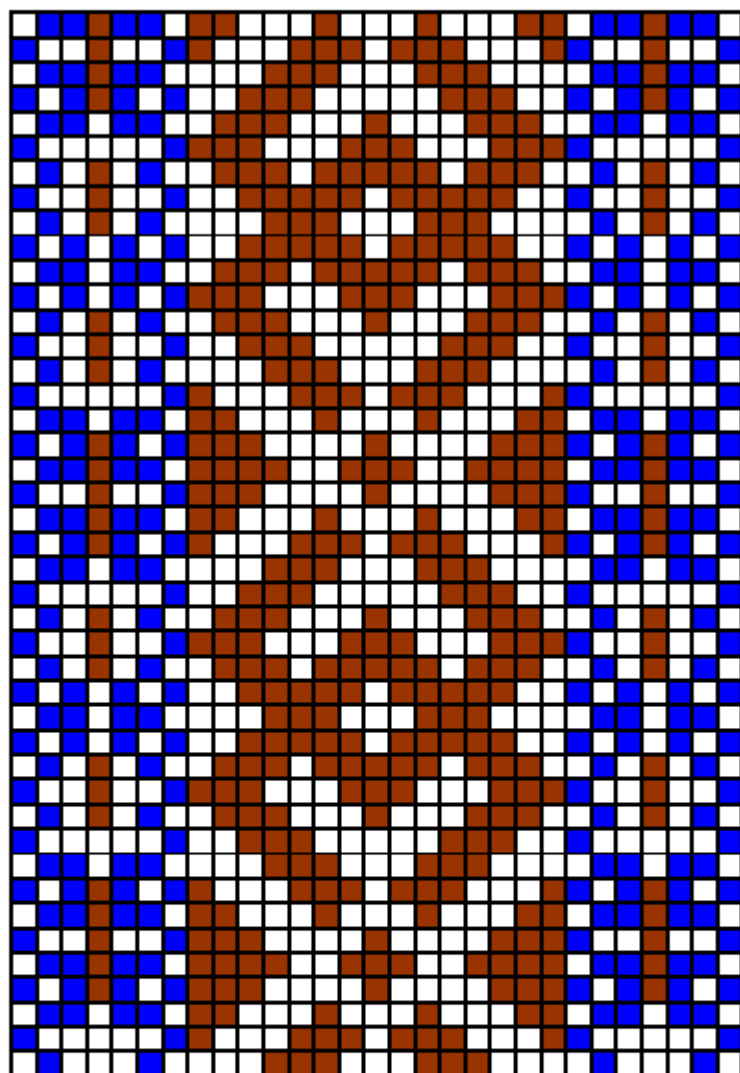
■ - sinine ■ - punane

Põhja - Eesti. Lüganuse tütarlapse kirivöö.

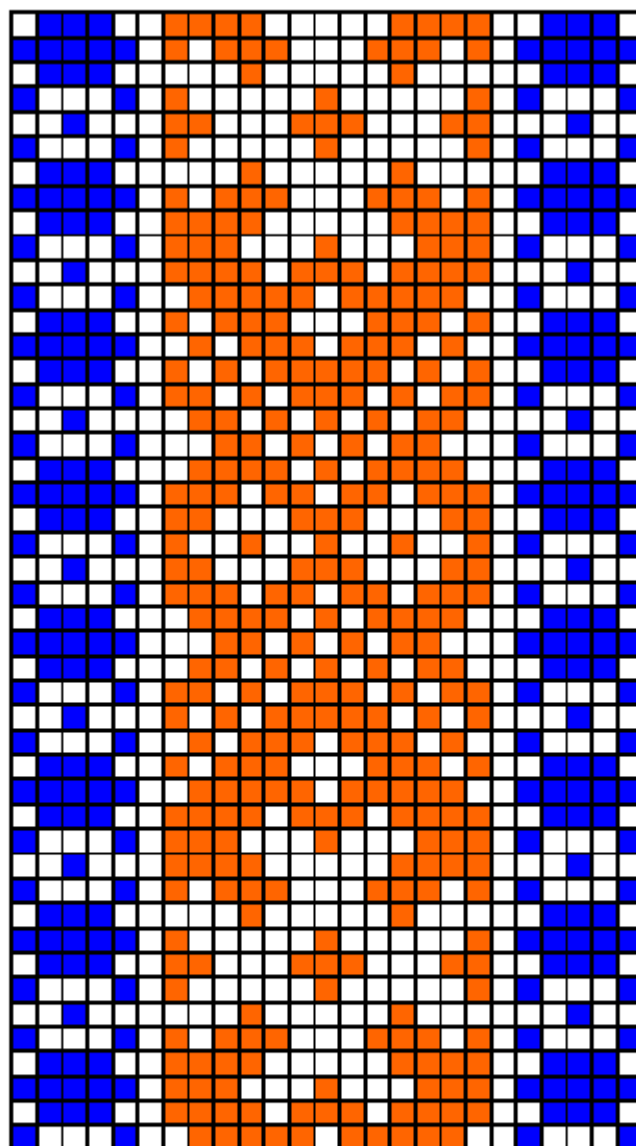
■ - punane
 ■ - tume rukkilillesinine
 ■ - kollane

Põhja - Eesti. Paide kirivöö.

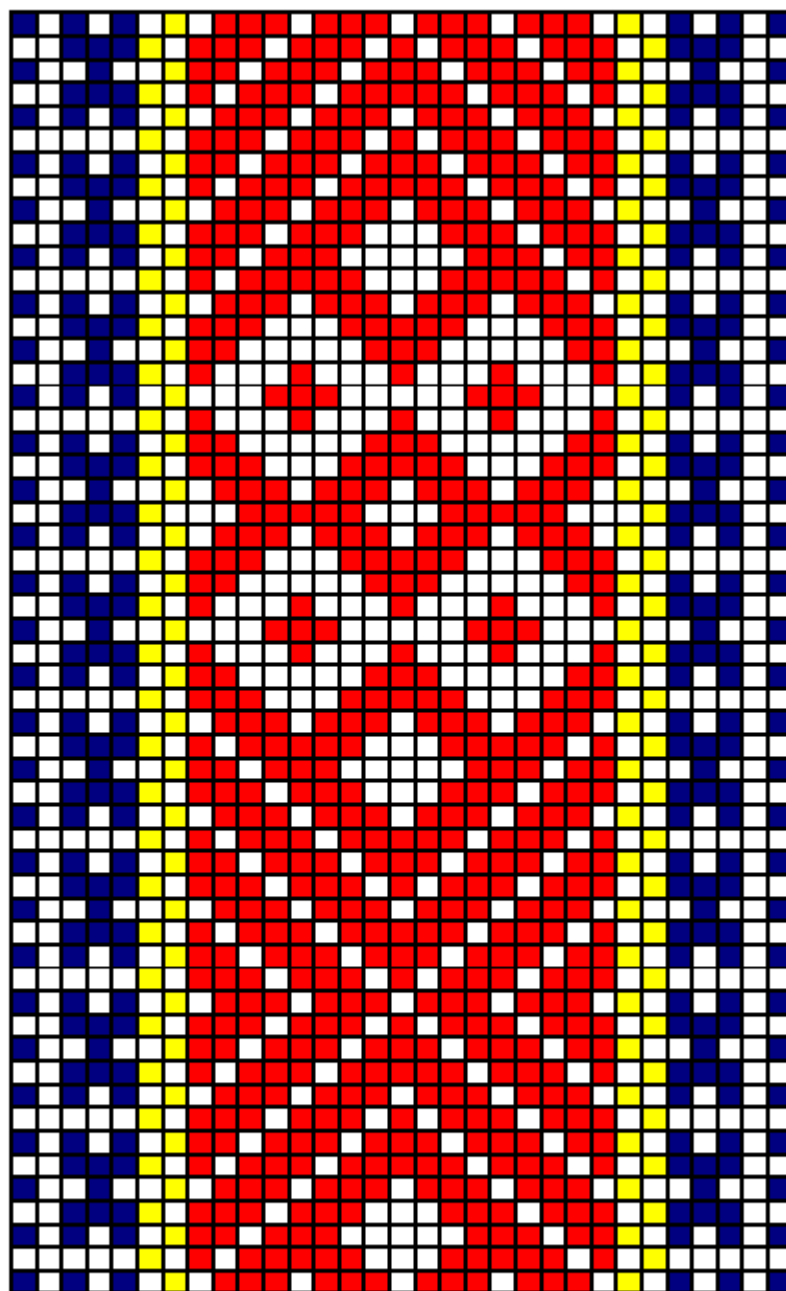
■ - keskmine pruun ■ - keskmine sinine

Põhja - Eesti. Peetri naise kirivöö.

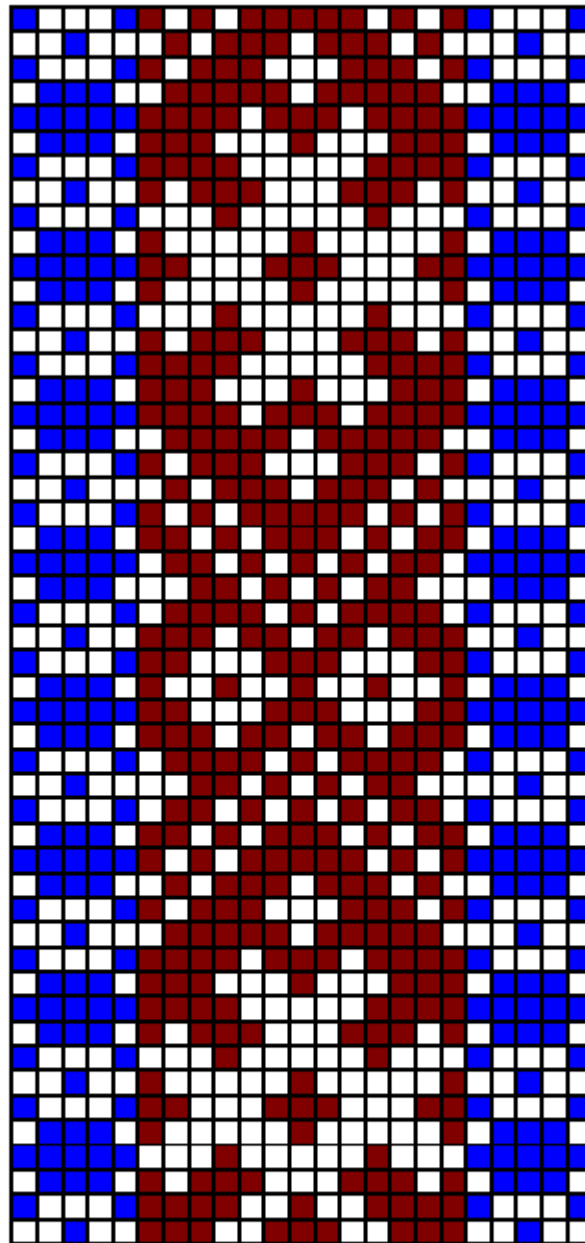
■ - oranžikas punane
 ■ - keskmine rukkilillesinine

Põhja - Eesti. Rakvere naise kirivöö.

■ - punane
 ■ - kollane
 ■ - sinine

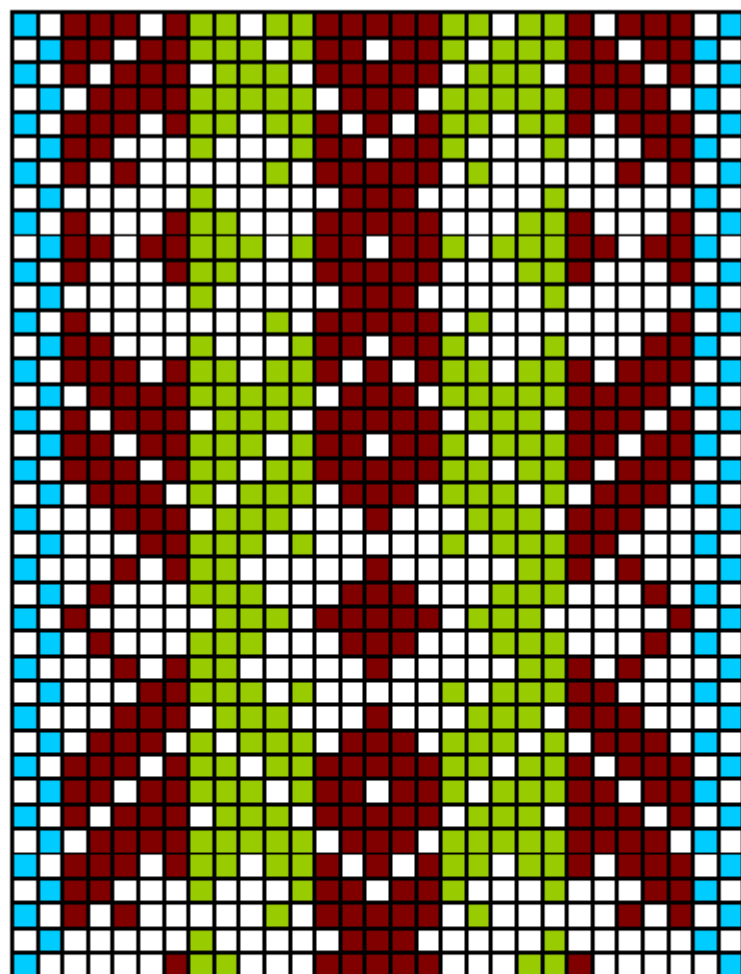
Põhja - Eesti. Risti naise kirivöö.

■ - madarapunane või keskmine pruun

■ - sinine

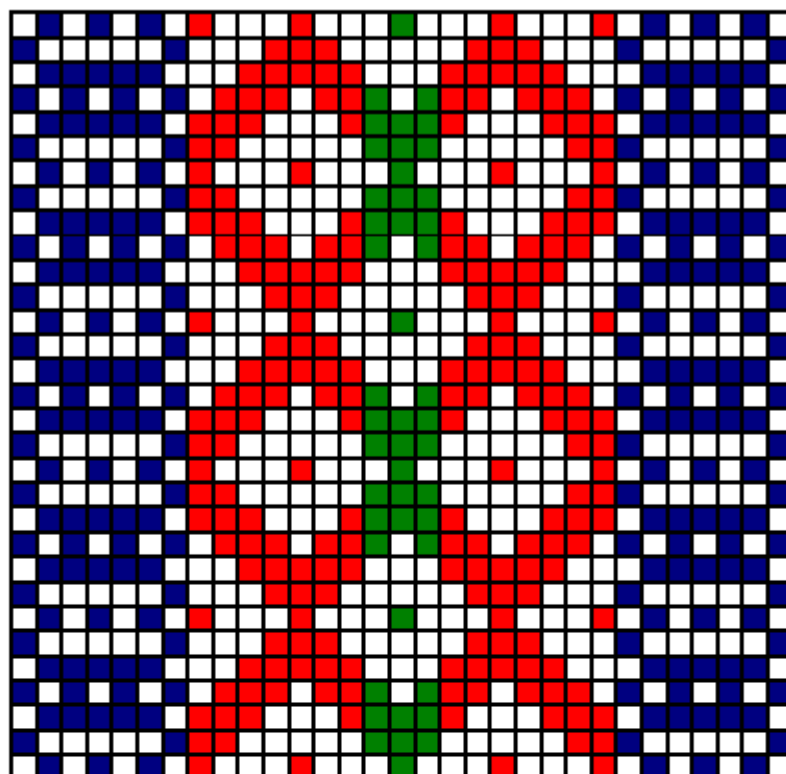
Põhja - Eesti. Väike - Maarja tütarlapse kirivöö.

- punakaspruun
 - leheroheline
 - helesinine

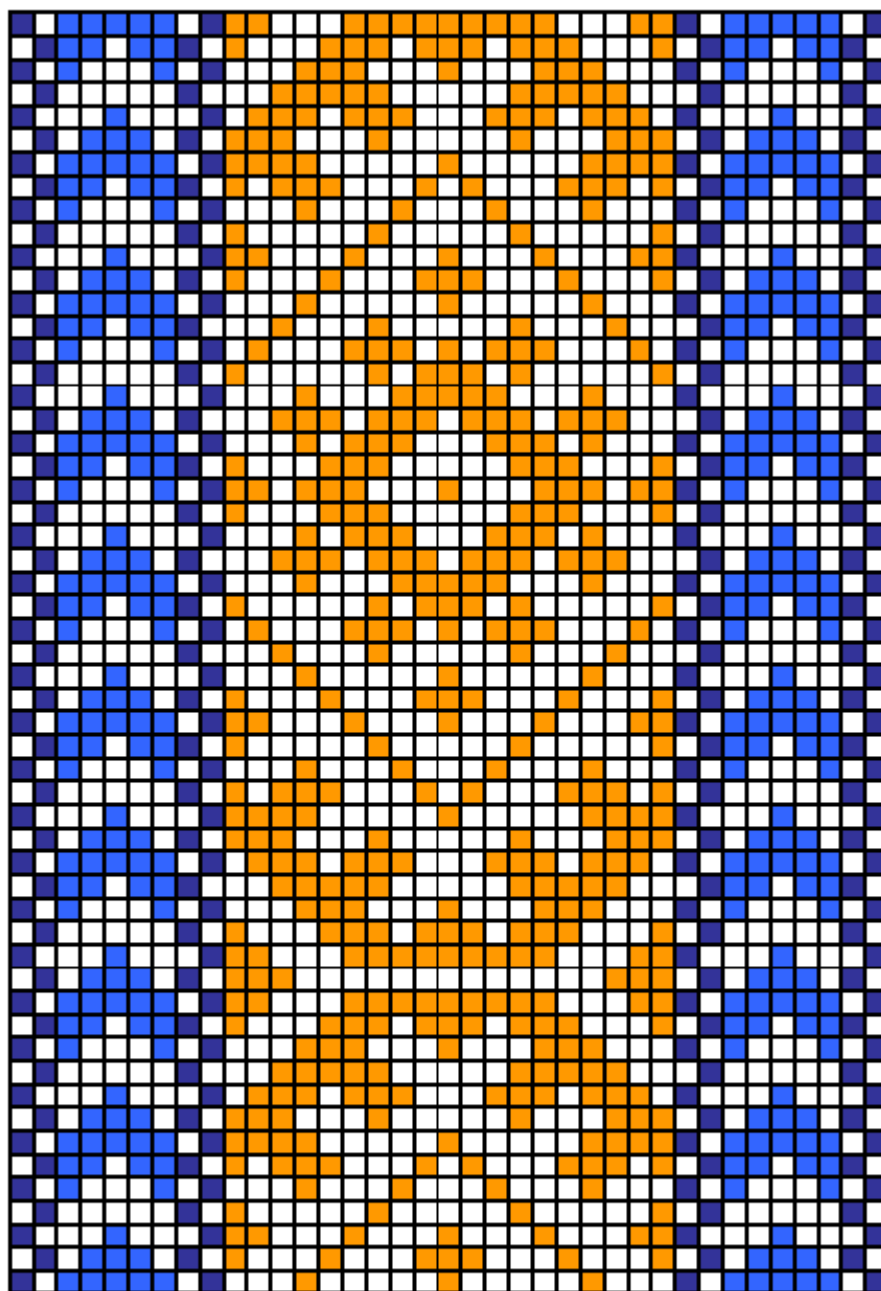
Põhja - Eesti. Viru - Jaagupi tütarlapse kirivöö.

Põhja - Eesti. Virumaa vöökirj.

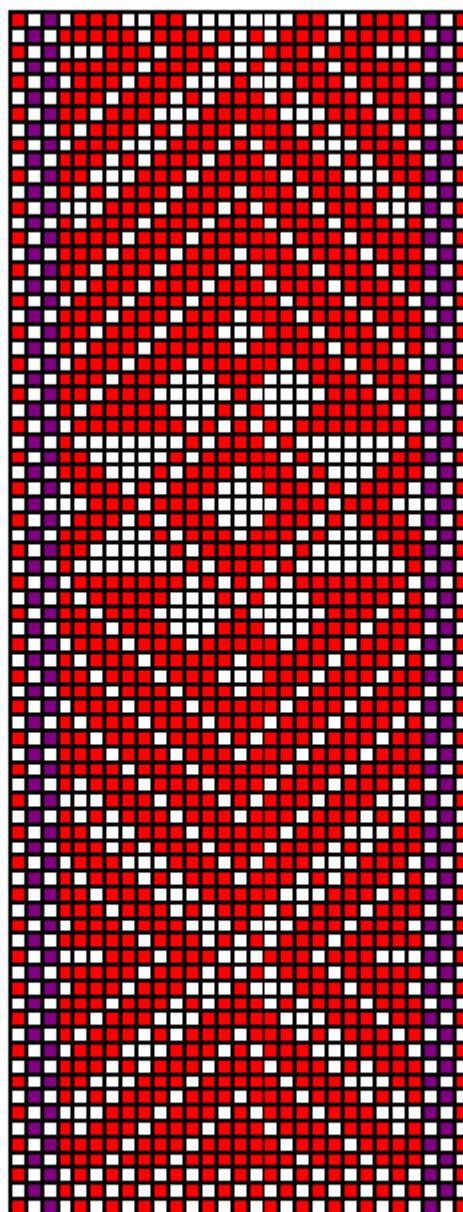
- tumedam punane
 - sinine
 - roheline

Põhja - Eesti. Viru - Nigula naise kirivöö.

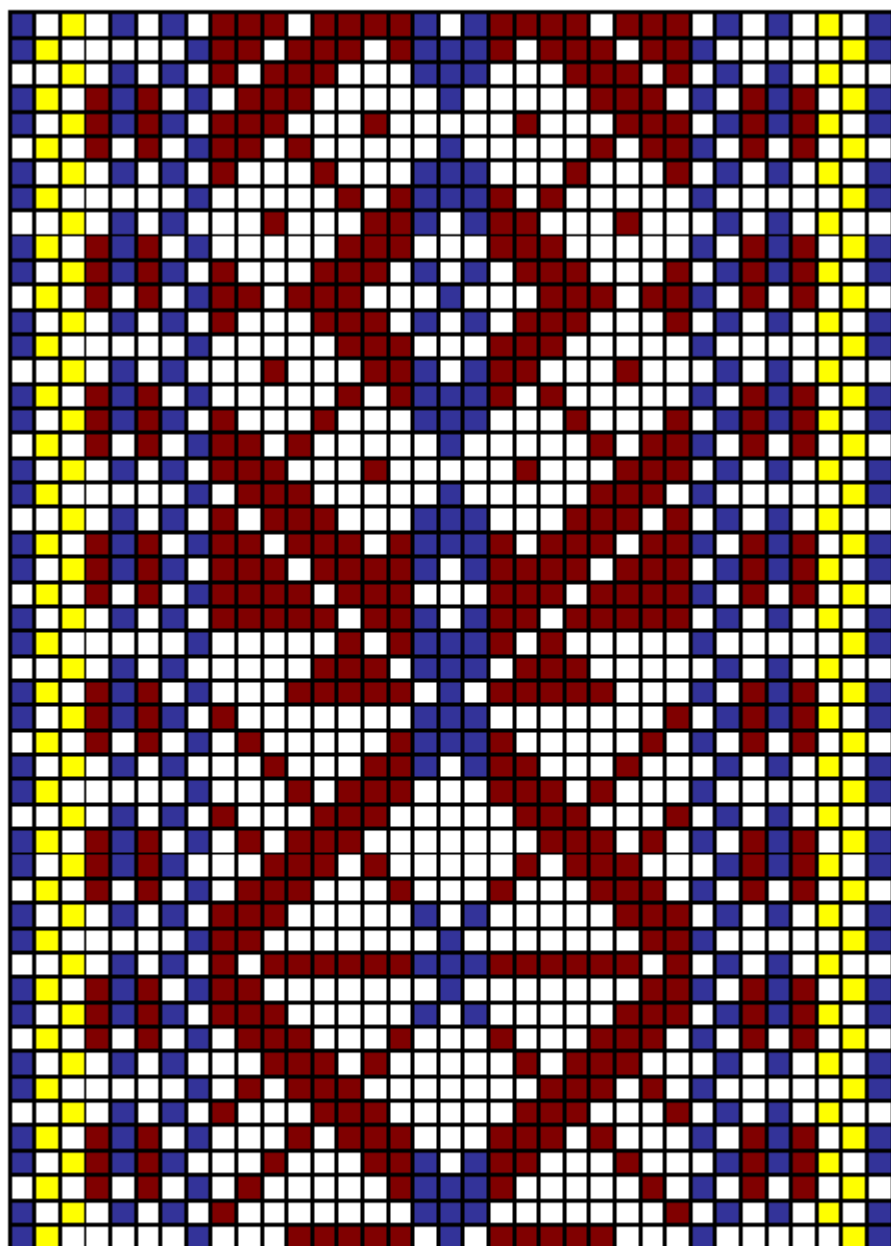
■ - oranž ■ - tumesinine ■ - helesinine

Põhja - Eesti. Viru - Nigula neiu kirivõõ.

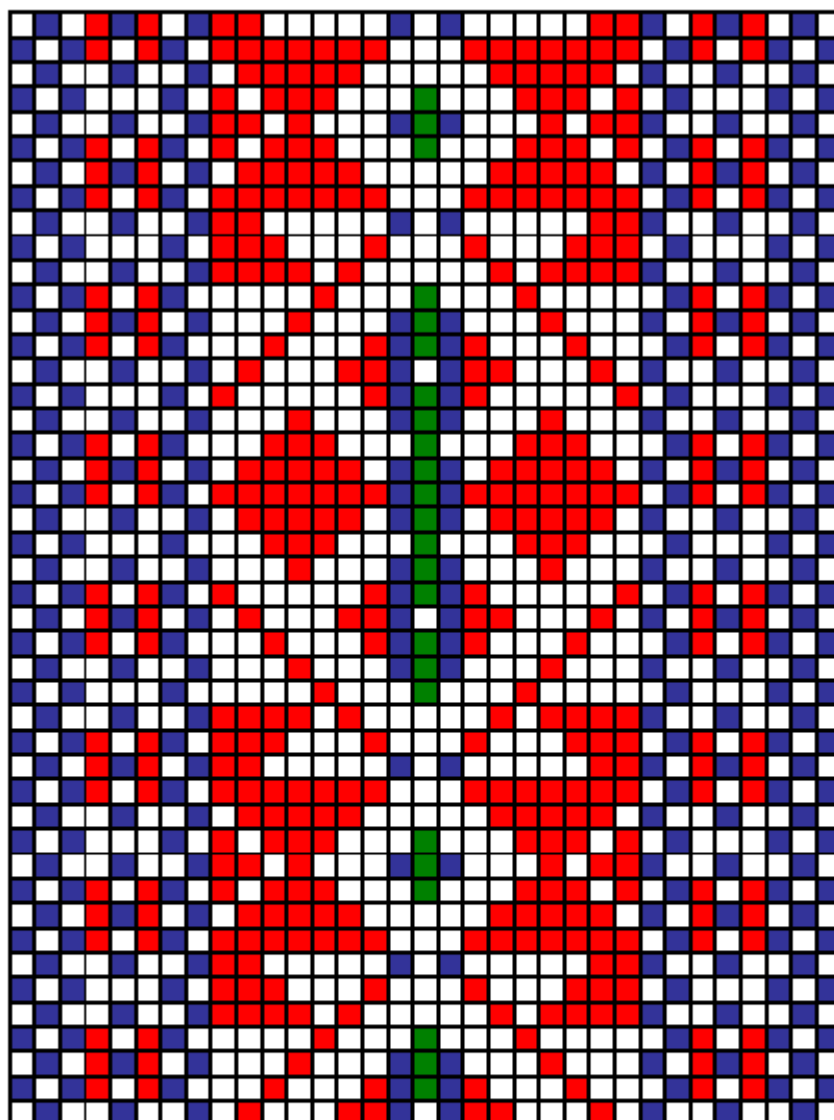
■ helepunane ■ lilla

Lääne - Eesti. Audru naise kinnvöö.

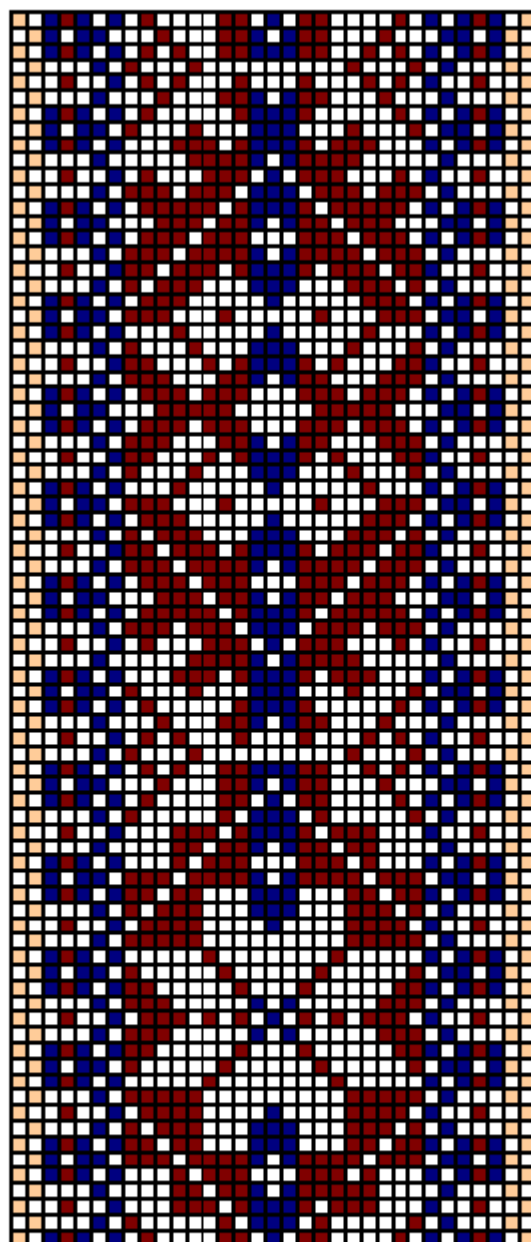
■ - madarapunane
 ■ - sinine
 ■ - kollane

Lääne - Eesti. Kihnu naise kirivöö.

■ - punane
 ■ - sinine
 ■ - roheline

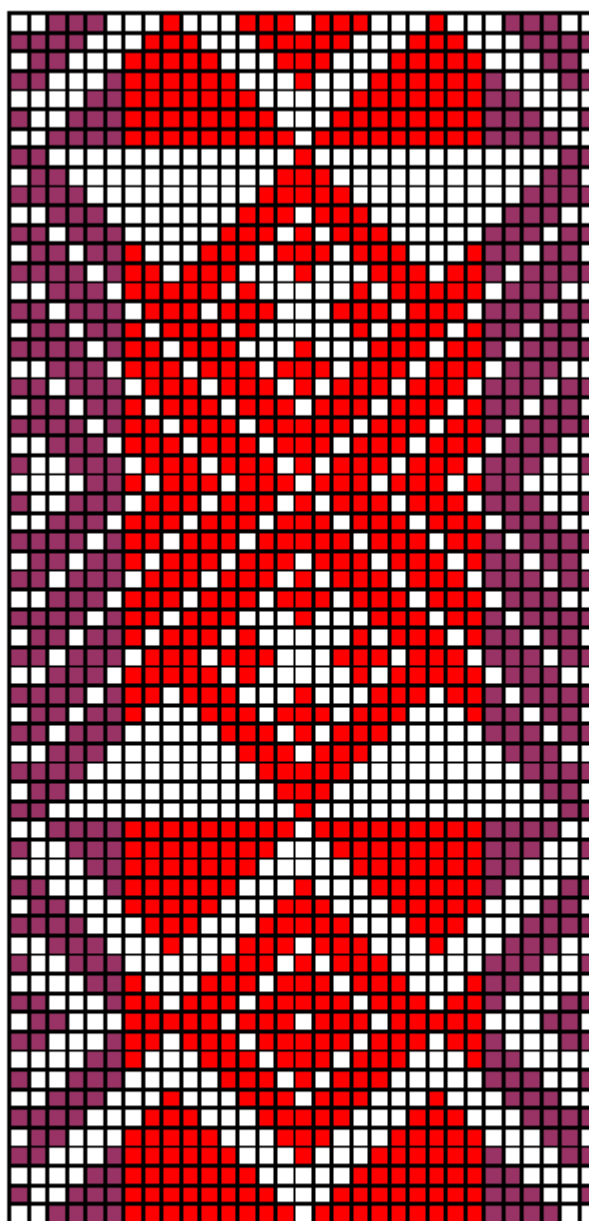
Lääne - Eesti. Kihnu naise kirivöö.

■ madarapunane (või tumedam roosa)

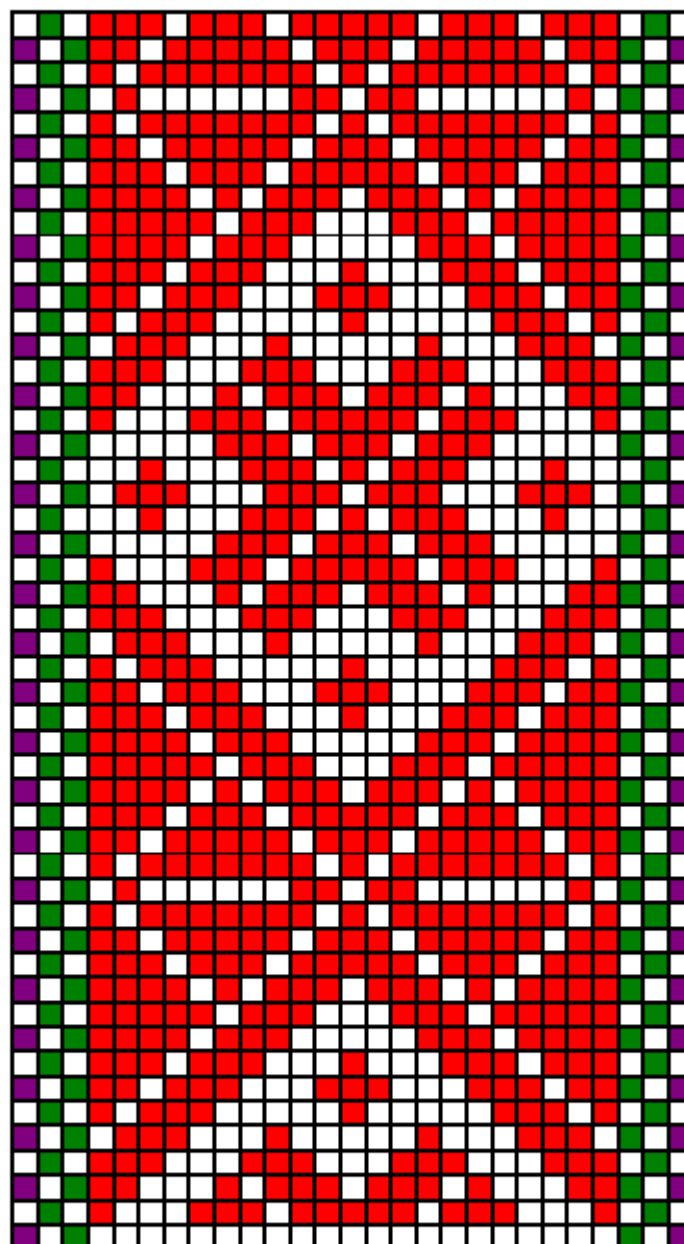
■ sinine ■ hele beež

Lääne - Eesti. Kihnu nenu kirivöö.

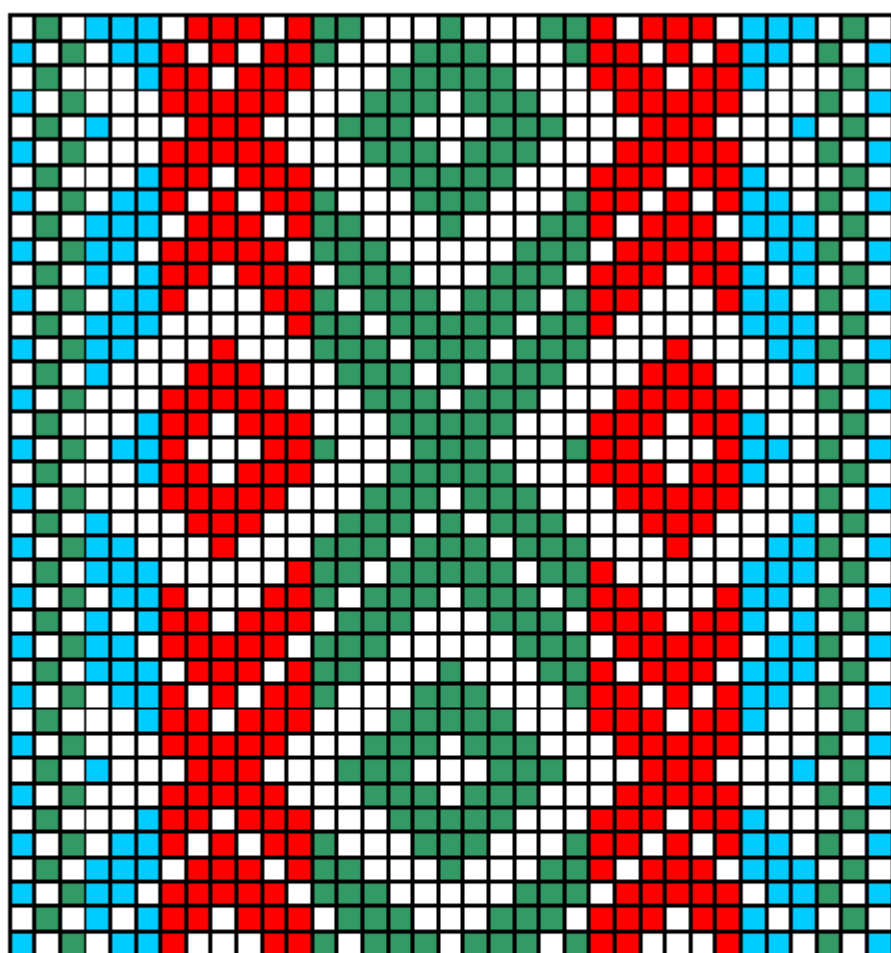
■ - punane ■ - lilla/punakaslilla

Lääne - Eesti. Lihula (Kirbla) neuu kirivöö.

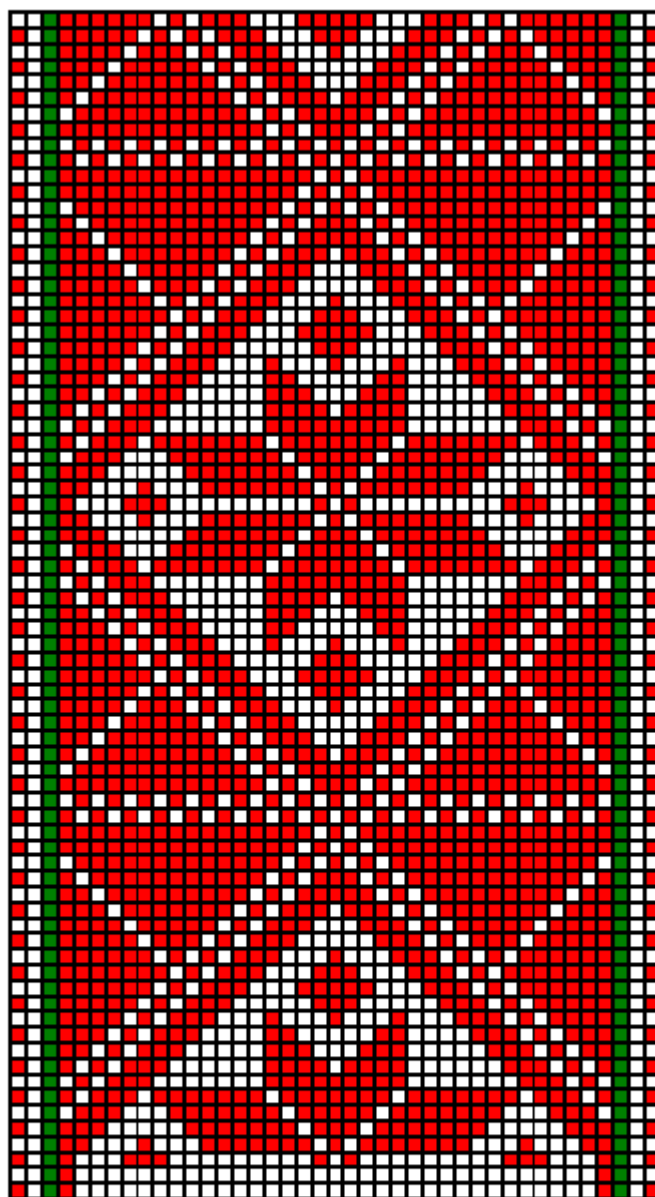
■ - erkpunane
 ■ - roheline
 ■ - lilla

Lääne - Eesti. Lihula tütarlapse kirivöö.

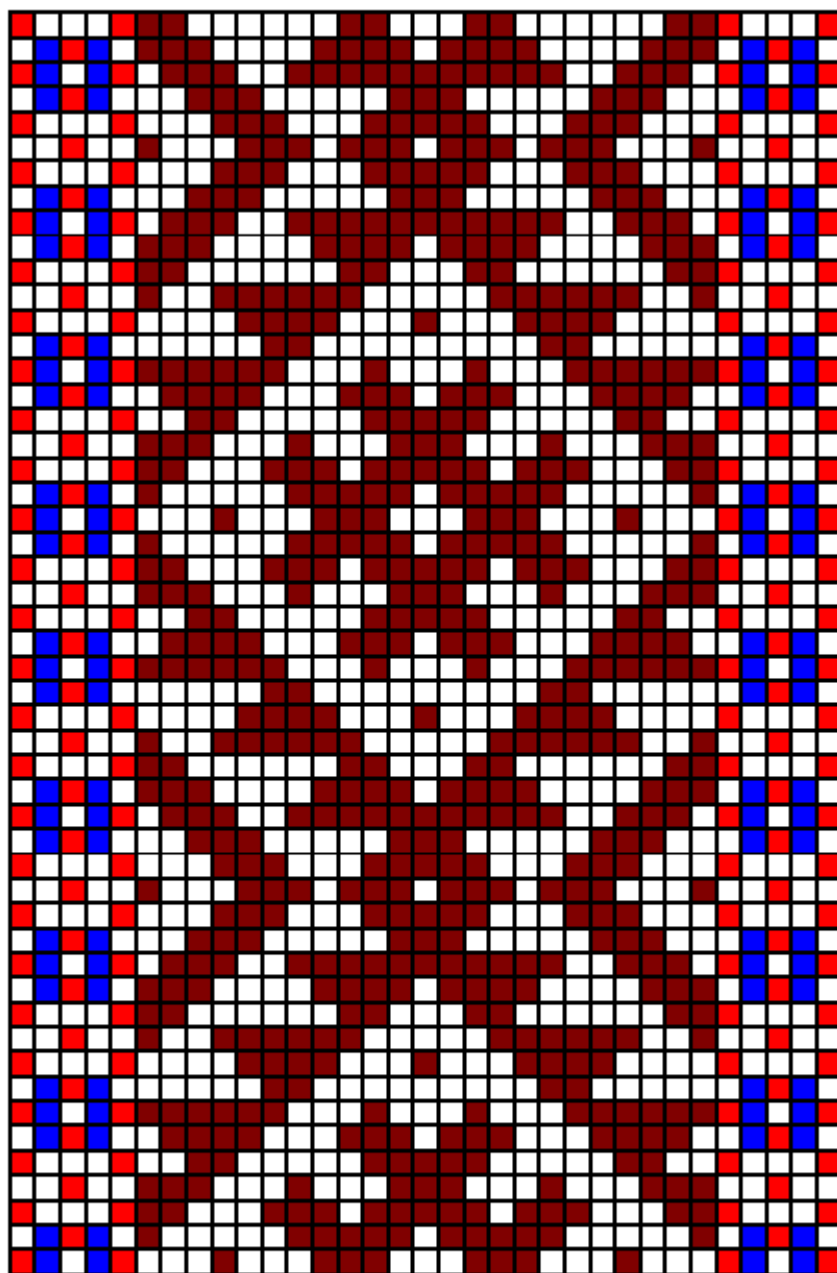
- tumedam roheline
 - punane
 - helesinine

Lääne - Eesti. Mihkli naise kirivöö.

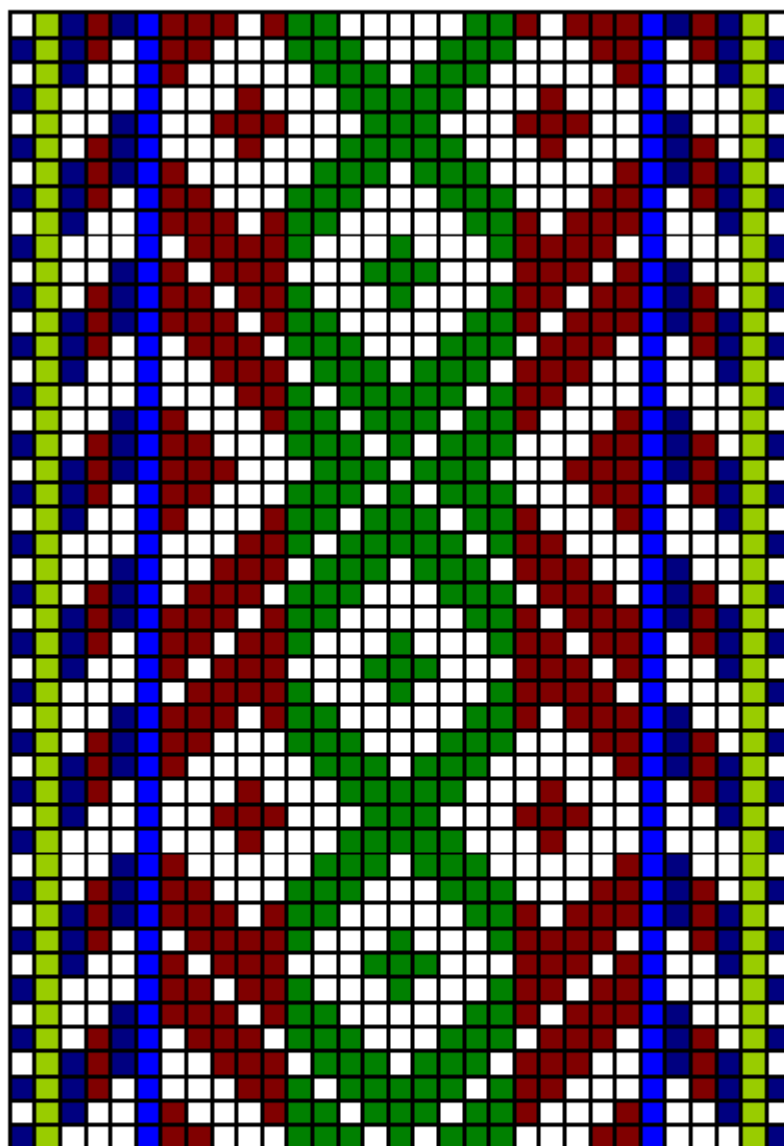
■ - punane ■ - roheline

Lääne - Eesti. Pärnu-Jaagupi naise kirivõõ.

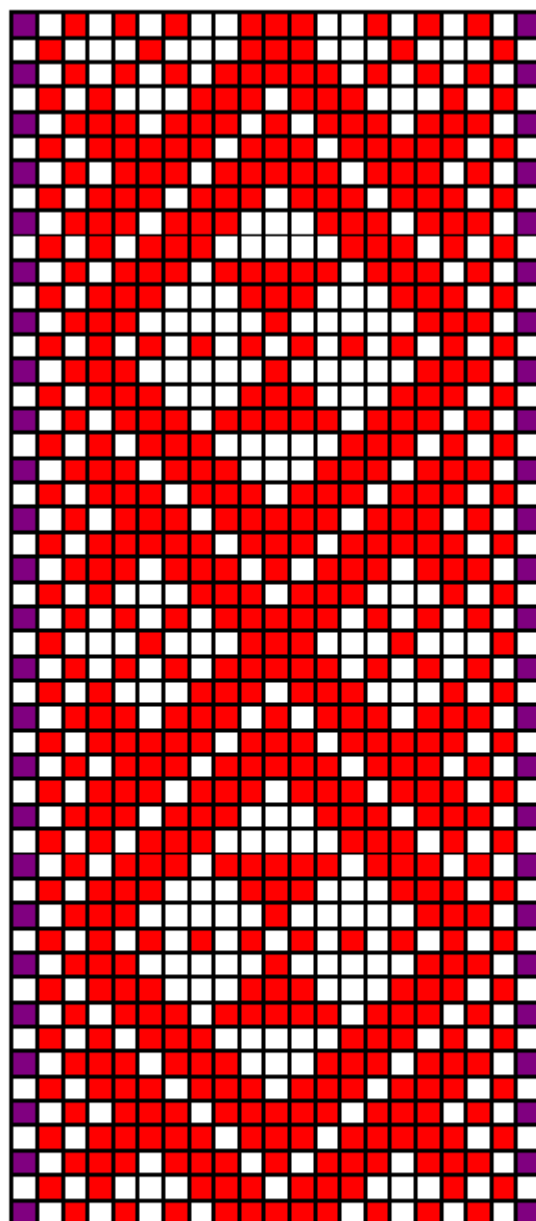
■ - tumepunane ■ - helepunane ■ - sinine

Lääne - Eesti. Pärnumaa kirivöö.

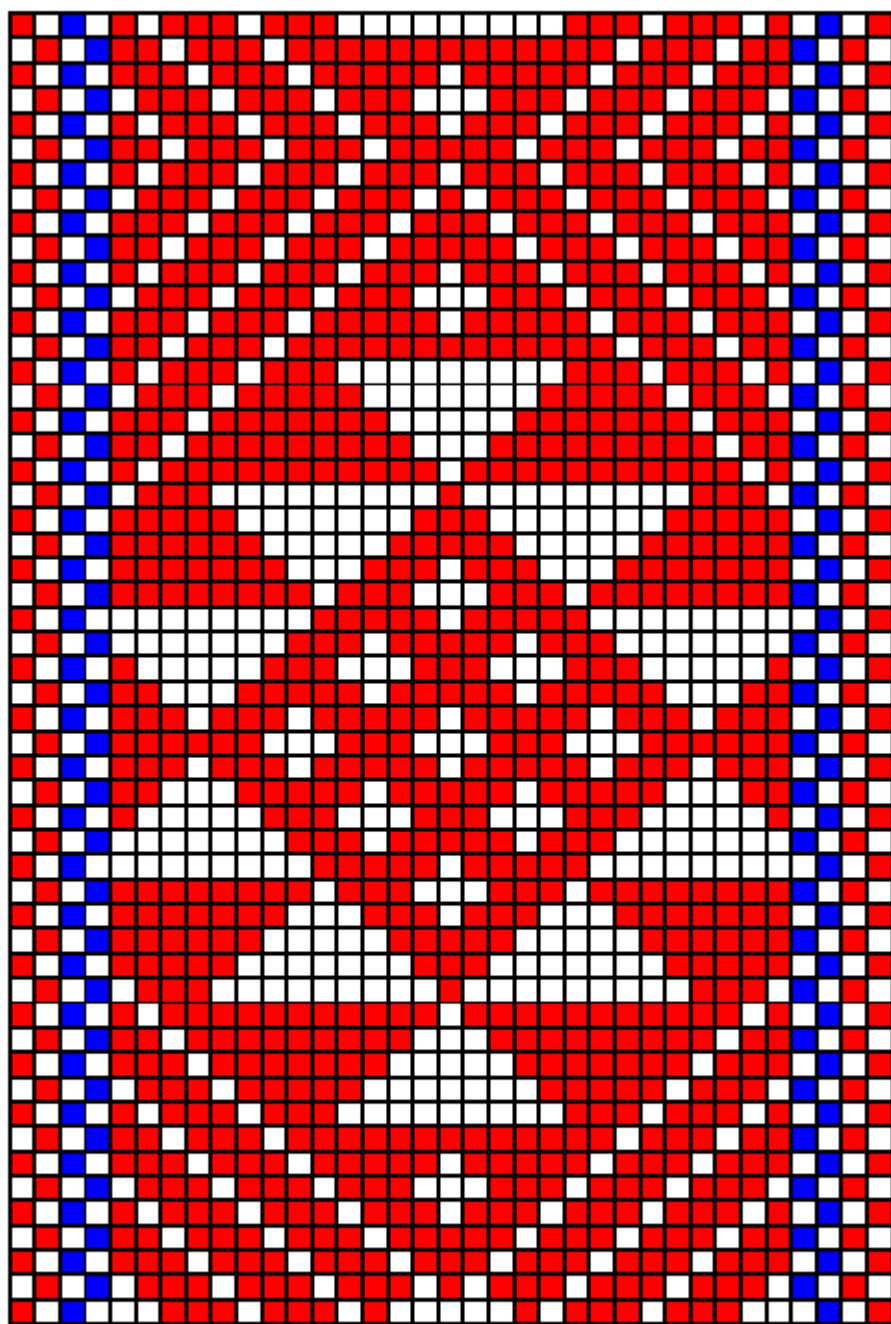
- tumeroheline
 - samblaroheline
 - punakaspruun
- rukkilillesinine
 - tumesinine

Lääne - Eesti. Ridala naise kirivöö.

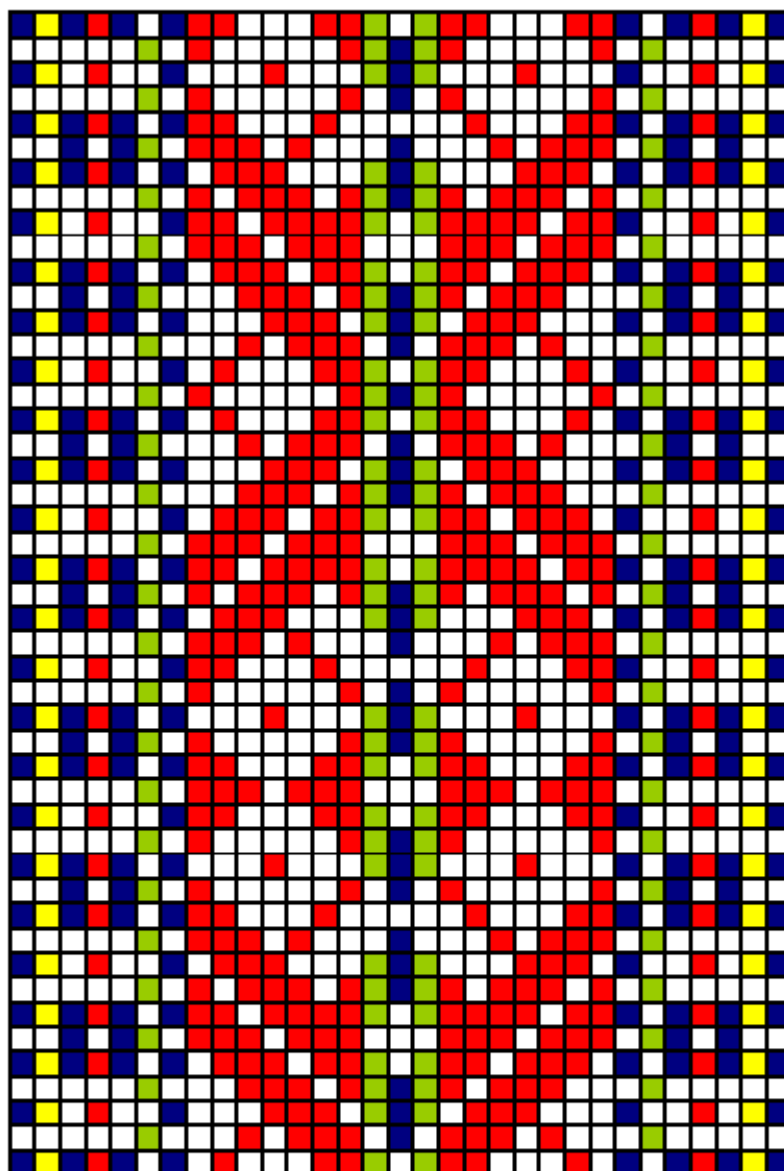
■ - punane ■ - lilla

Lääne - Eesti. Pärnumaa Saarde naise kirivöö.

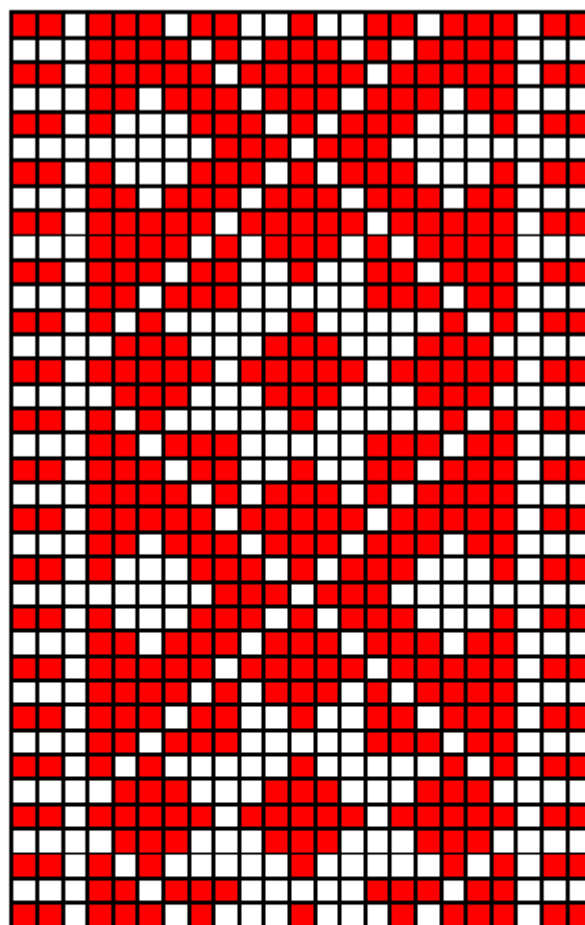
■ - punane ■ - sinine

Lääne - Eesti. Tori naise kirivöö.

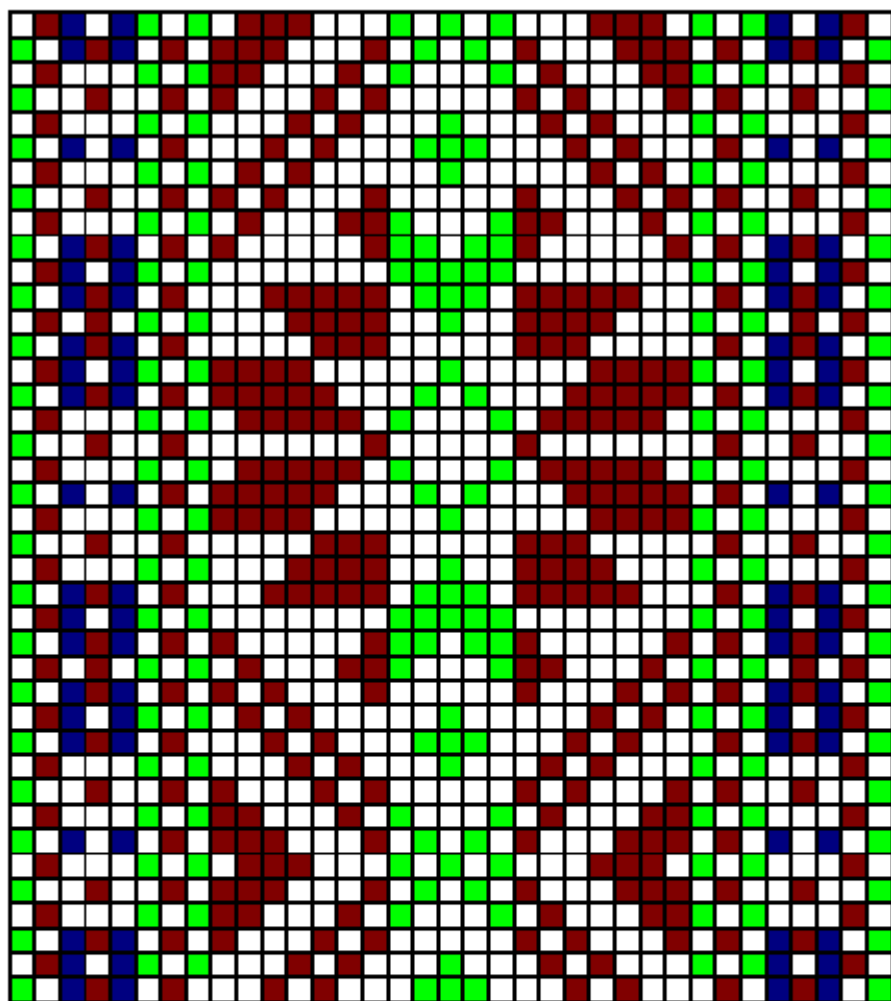
■ - punane
 ■ - tumesinine
 ■ - leheroheline
 ■ - kollane

Lääne - Eesti. Tõstamaa naise kirivöö.

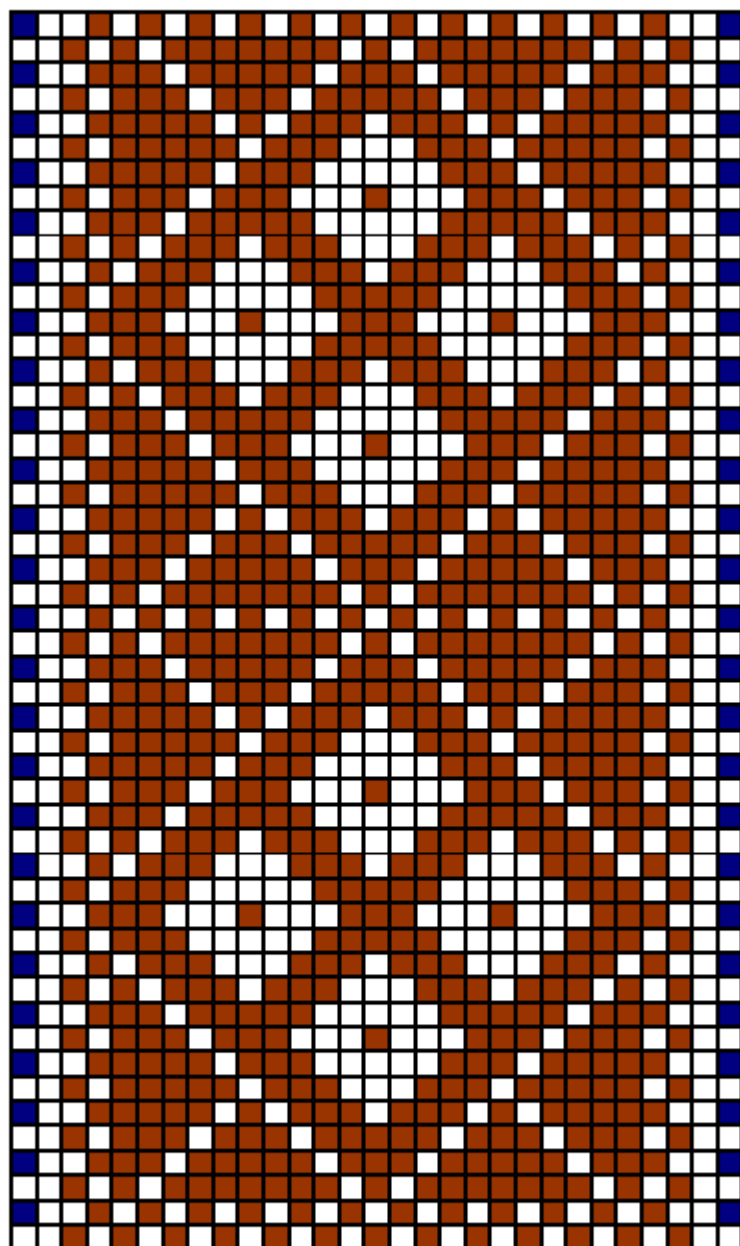
■ helepunane

Lääne - Eesti. Pärnu kirivöö.

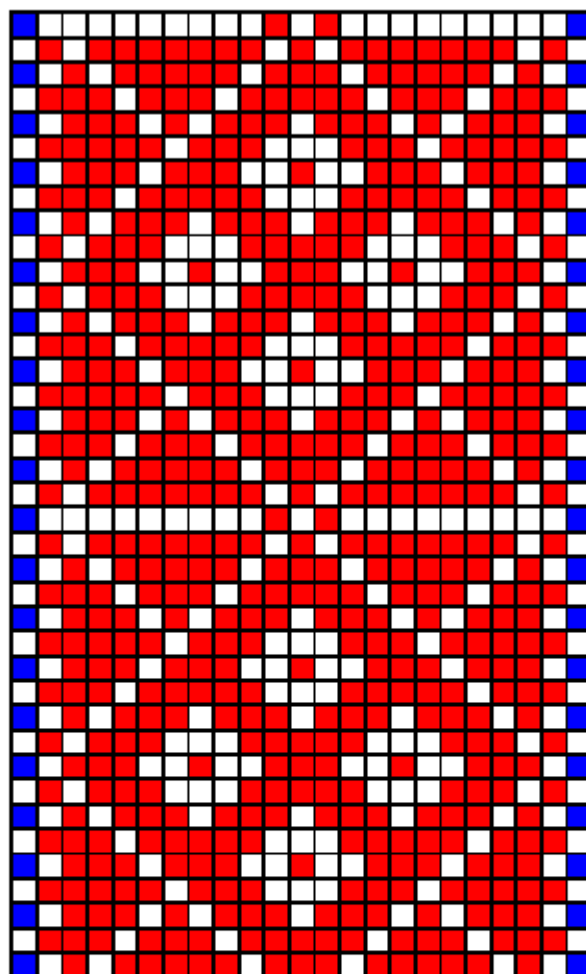
- lillakas punane
- heledam roheline
- tumesinine

Lääne - Eesti. Vändra kirivöö.

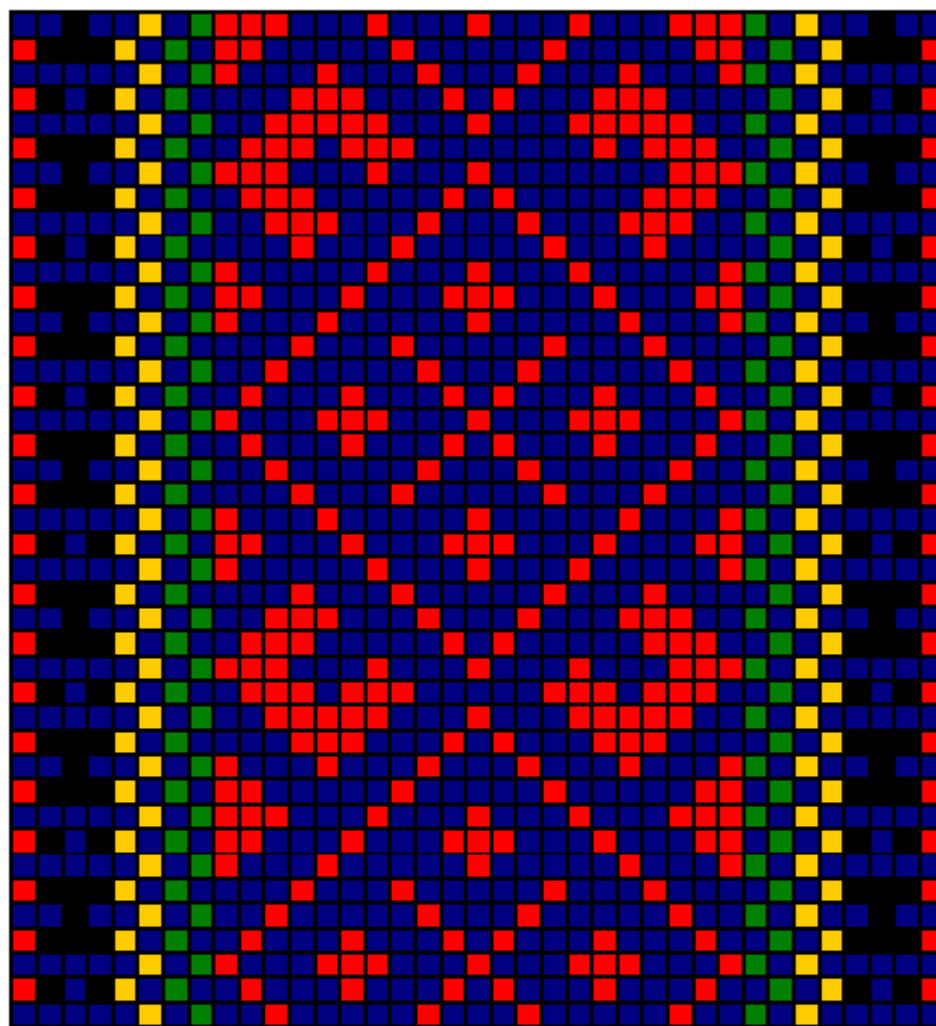
■ pruun ■ äär sinine

Lääne - Eesti. Kullamaa naise kirivöö.

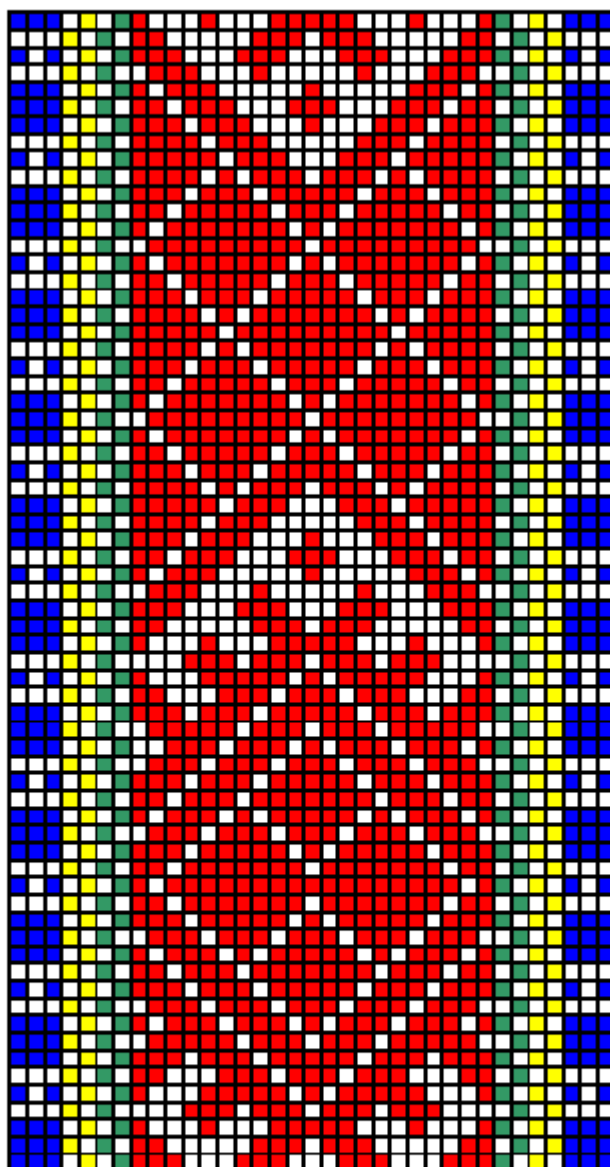
■ helepunane ■ - sinine

Lääne - Eesti. Kullamaa tütarlapse vöö.

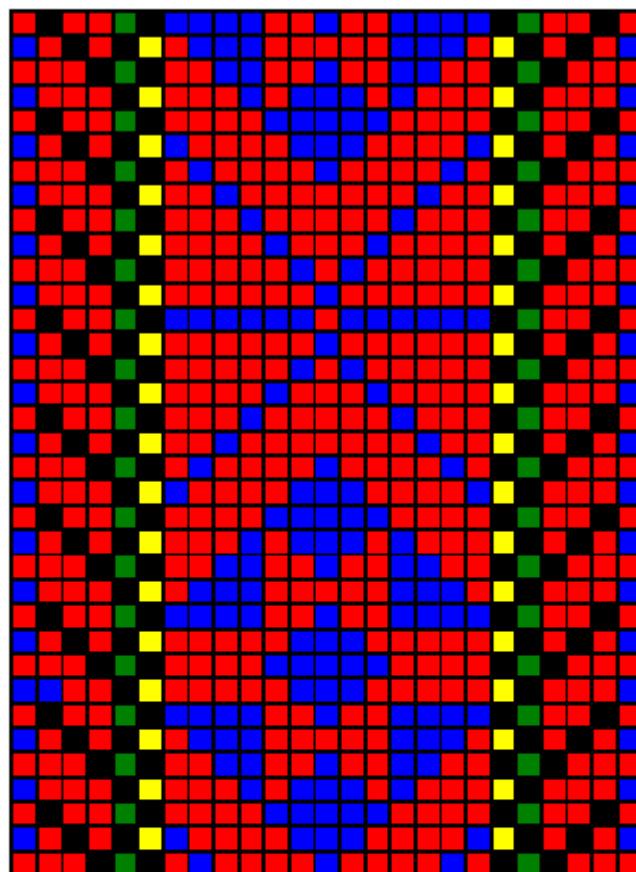
■ - punane
 ■ - sinine
 ■ - kollane
 ■ - roheline

Saared. Anseküla neiu ja naise kirivöö. Vöökirjas võivad punane ja sinine olla vahetatud.

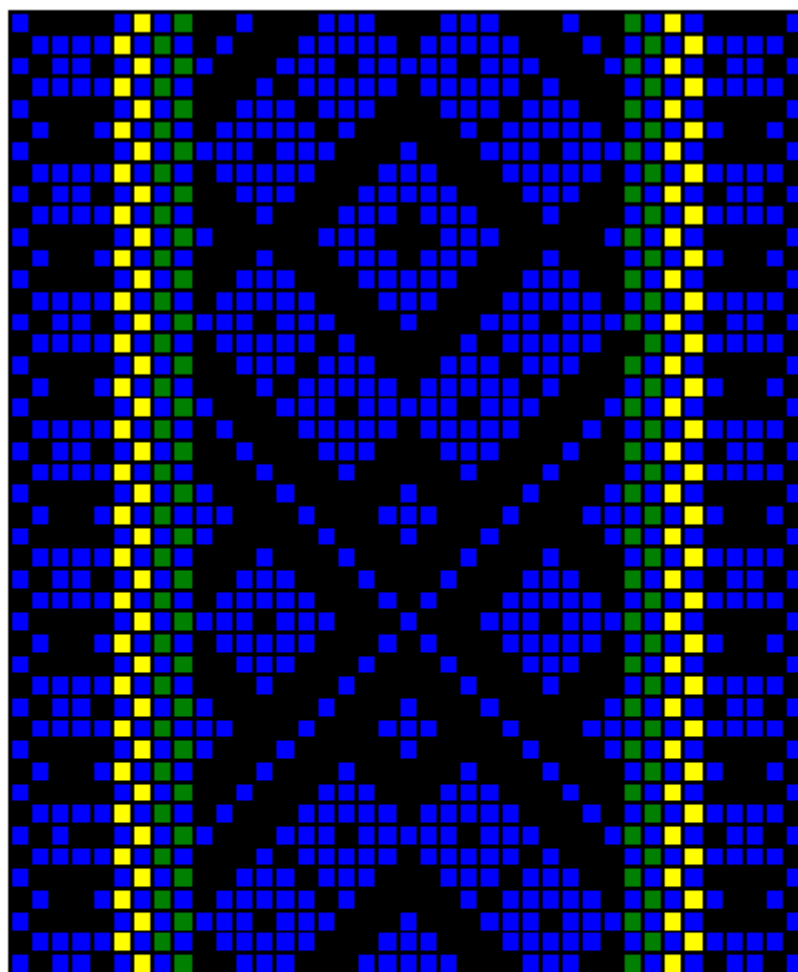
■ - punane ■ - roheline ■ - kollane ■ - sinine

Saared. Anseküla neiu kirivöö.

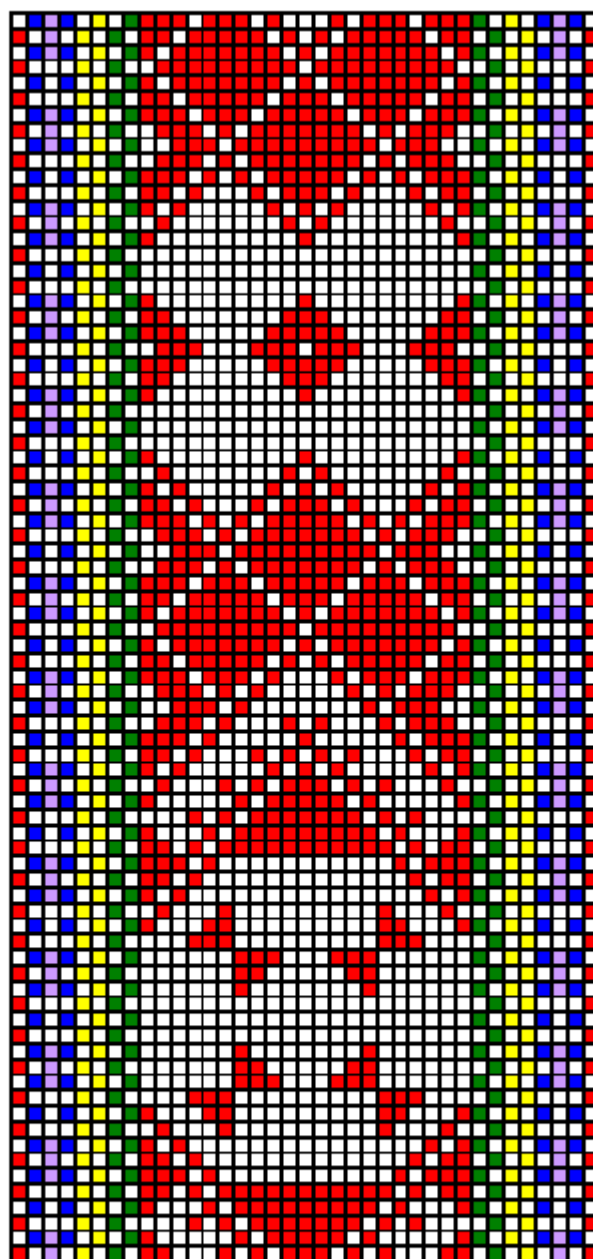
■ - punane ■ - sinine ■ - kollane ■ - roheline
■ - must

Saared. Anseküla tütarlapse kirivöö.

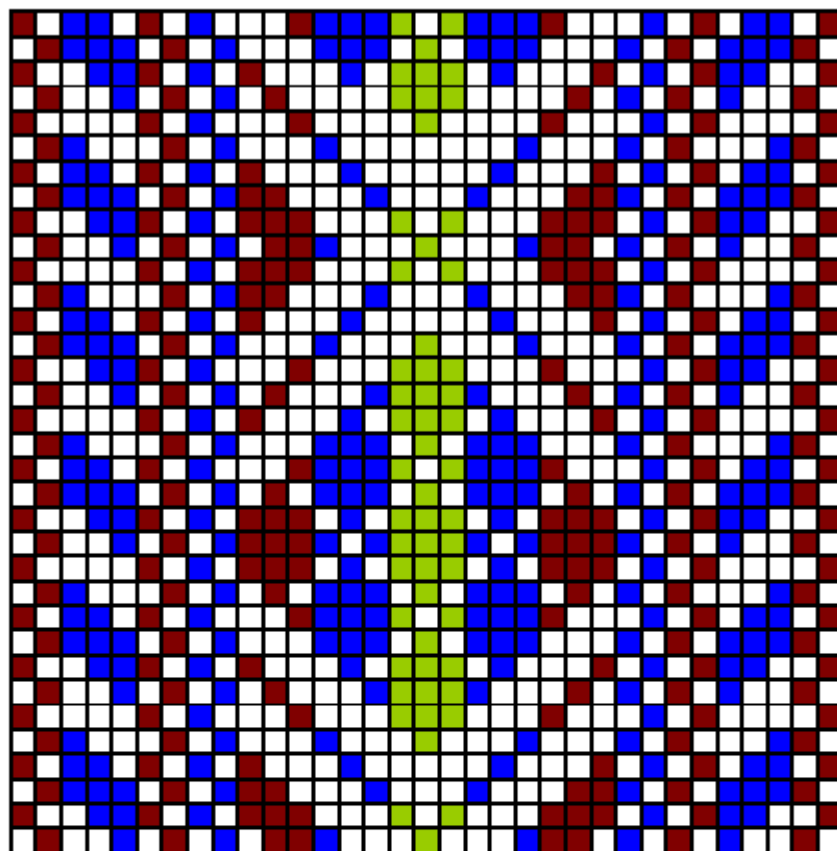

■ - sinine ■ - must ■ - kollane ■ - roheline

Saared. Jāmaja naise leinavöö. Must ja sinine võivad olla vahetatud.

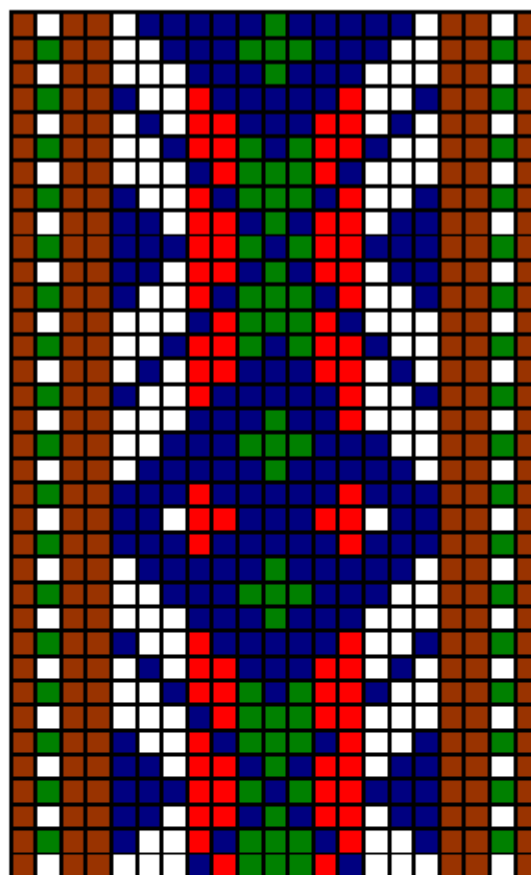

■ - punane ■ - roheline ■ - kollane
■ - sinine ■ - lillakas roosa
 Saared. Jāmaja naise kirivöö.

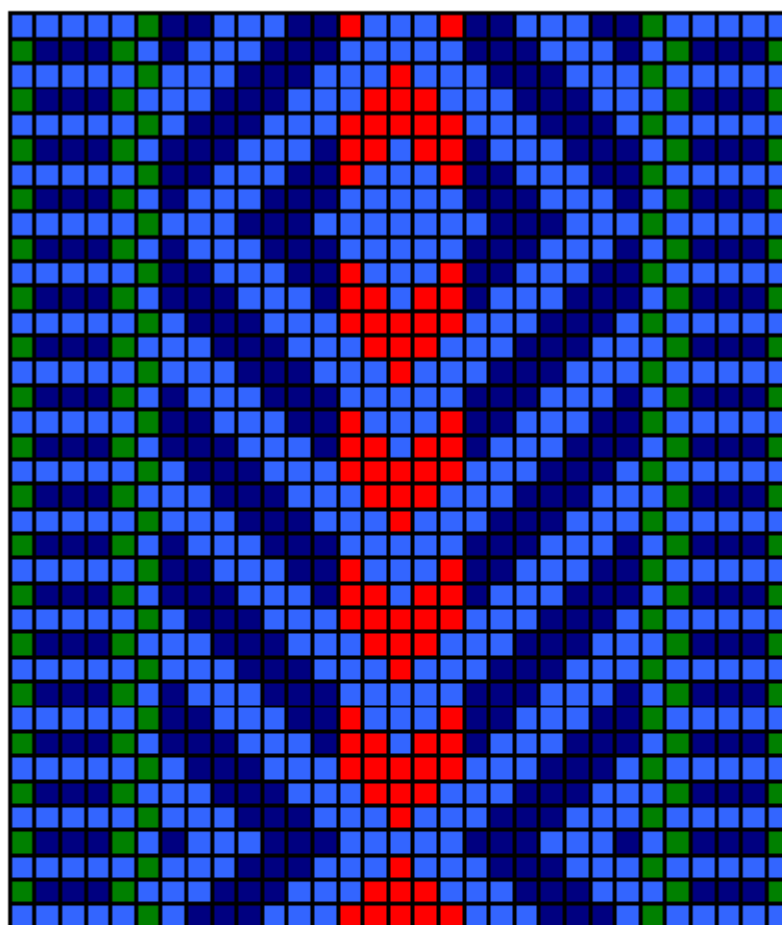
- leheroheline
 - madarapunane
 - tumedam rukkilillesinine

Saared. Kaarma naise kirivöö.

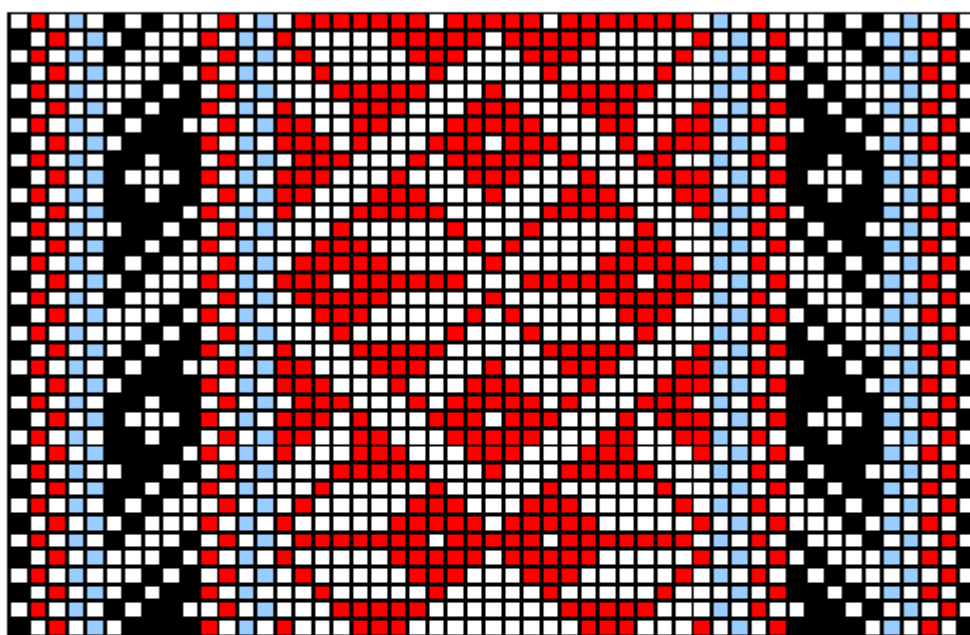
- tumepruun
 - sinine
 - roheline
 - punane

Saared. Kihelkonna lapse kirivõõ.

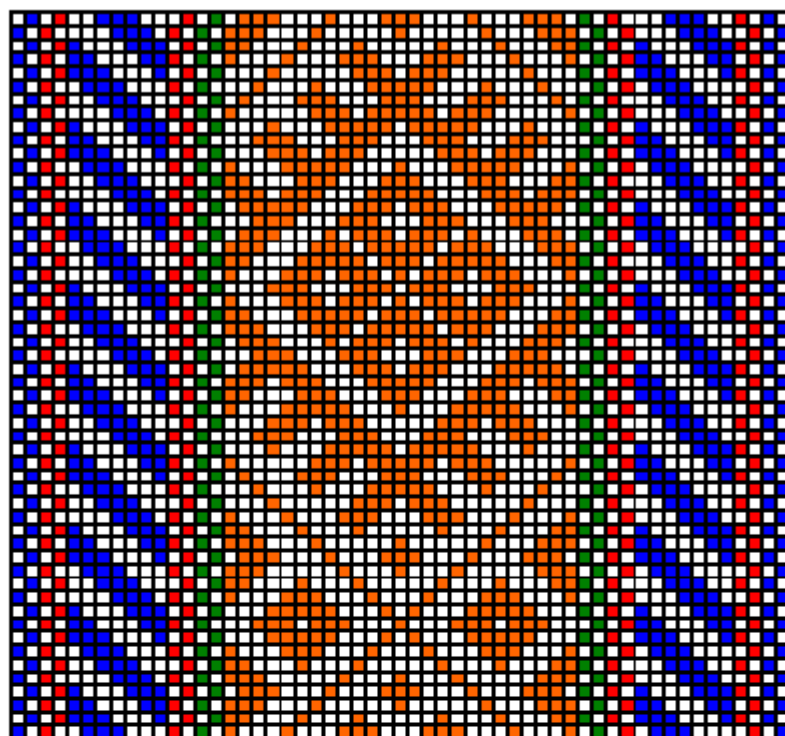
■ - tumedam punane ■ - helesinine ■ - tumesinine
■ - roheline

Saared. Kihelkonna naise kirivöö.

■ - punane ■ - hallikas sinine ■ - must või tumepruun

Saared. Põide karja nooniku kirivöö.

■ oranž
 ■ - roheline
 ■ - punane
 ■ - sinine

Saared. Põide naise kinnvöö.

Lisa 3. Tunnikonspektide kogud.

Tunnikonspekt 1

Läbiv teema: Ristpistes pinali või prillitoosi tikkimine

Aine: Käsitöö

Teema: Eesti rahvuslik ornament tänapäeva rõivastuses ja tarbekunstis.

Klass: 5.

Eesmärgid:

1. Oskab näha ilu oma rahvakunsti vöökirja ornamentikas ja julgeb kasutada seda pinali või prillitoosi valmistamisel.
2. Mõistab ornamentika märgistuste tähendusi.
3. Kujundab oma mustri kasutades eesti etnograafia näiteid.

Vajaminevad õppevahendid: Pildid erinevate Eesti rahvariiete kohta, pildid erinevatest tikanditest, vöökirjad ja nädisvööd, pildid ornamentika tähendustest, värvilised pliiatsid, jaotmaterjal 10-ne näpunäitega rahvarõiva kandjale, töölehed sümbolite ja märkidega rahvakunstist; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: Eesti rahvusliku ornamentikaga tutvumine.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	Väljas pildid rahvariietest.
40 min	Uus osa: Eesti rahvariided ja ornamentika. 1. Kus ja millal me kasutame rahvariideid? 2. Meie rahvariiete jagunemine: vestlus, selgitus ja pildimaterjali vaatlemine Põhja-Eesti; Lõuna-Eesti; Lääne-Eesti ja Saarte rahvarõivarühm. Eripärade väljatoomine. 3. Milliseid lisandeid kasutatakse rahvarõivaste juurde? 4. Erinevate vöökirjade vaatlemine-võrdlemine. 5. Kuidas kanda rahvarõivaid: 10 olulist näpunäidet rahvarõivakandjale. 6. Rühmatöö: mida teha, et rahvarõivaste kandmise traditsioon ei kaoks? Rühmatööde kuulamine, ühine arutelu.	Tantsupidu, laulupidu, presidendi vastuvõtt... Vaatlevad ja toovad ise välja erinevusi. Sõled, vööd, tanud, kotid, põlled.... Vaatlevad erinevaid vöökirju ja toovad välja erinevusi. Loevad jaotmaterjalil. Töö neljaliikmelistes rühmades - pakuvad välja kõikvõimalikke variante. Kõik rühmad esitavad oma ettekanded.	Iga rühma juurde piltide vaatlemine. Näidised valmisvöödest ja vöökirjadest. Jaotmaterjal 10-ne näpunäitega.

	Vahetund		
35 min	7. Sümbolid ja märgid rahvakunstis - joon, kaar, punkt, rist, päikeseratas, sünd, jagamine, ruut, kaldruut, tuli, vesi, kaheksakand, sõõr, elupuu. 8. Iseseisva töö juhised: kujunda omanäoline tikand kasutades rahvuslikku ornamentikat ja leida tarbeese või riietuse kuhu sa tahaksid selle paigutada. 9. Milliseid materjale vajame tikkimiseks: riide, lõngade ja tikkimisnõela tutvustamine.	Erinevate sümbolite ja märkide vaatlemine töölehel - tähenduse juurdekirjutamine peale arutelu ja õige vastuse leidmist. Iseseisev töö oma tikandi kujundamisega ja selle paigutamisega oma valitud tarbeesemele. Tutvuvad juteriide, tikkimisnõela ja vajaliku jämedusega lõngadega.	Töölehed sümbolitega.
10 min	Kokkuvõte oma töödest ja teistele tutvustamine. Tunni lõpetamine.	Töökoha korrastamine ja tunni lõpetamine.	

Tunnikonspekt 2

Aine: Käsitöö

Teema: Tikkimiseks sobiva materjali ja mustri valik.

Klass: 5.

Eesmärgid:

1. Vaatleb labasekoelist kangast ja hindab selle sobivust ristpistetikandis tööks.
2. Valmistab ette tikitava alusmaterjali.
3. Valib jõukohase mustri, mis sobib vastavalt tikkimisniitude jämeduse ja värviga.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink, K. Teder „Tikkimine. Väike rahvarõivaõpetus“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“; O. Soone „Tikkimine“ ; valik erinevaid vöökirja mustreid, näidis kanga niitude lugemiseks; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: sobiva materjali ja mustri valimine tikkimiseks.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
30-35 min	Kaasa võetud materjali sobivus ristpistes tikkimistööks, riideniitude arvu lugemise selgitamine ja demonstreerimine näidistöö abil. Õpilaste töö jälgimine ja abistamine.	Kuulavad ja vaatavad niitude arvu lugemist koe- ja lõimelõngapidi. Riideniitude lugemine 10-ne kaupa nõela ja värvi poolest nähtava niidiga.	Näidistöö niitude 10-ne kaupa lugemise selgitamiseks.
	Vahetund		
30 min	Olenevalt tikitava materjali niitude arvust mustrite soovitamise ja valimine. Värvikindluse proov lõngadele, et vältida hilisemat töö rikkumist.	Iseseisev töö – mustri koostamine ruudulisele paberile. Üks ruut paberil vastab 2x2 riide niidile. Kuulavad õpetaja selgitust värvikindluse proovi teostamise kohta ja sooritavad selle kodus enda valitud lõngadele.	Valik mustreid erineva pikkuse ja laiusega. Jälgida ajaliselt, et tööaeg ei veniks liiga pikaks. Märkus õpetajatele: Selle töö juures arvestada nõrgematega ja lasta neil teostada väiksem ese.
10 min	Iga õpilase tunnis tehtud tööle hinnangu andmine ja juhised järgmise nädala tegevuseks.	Kodus lõpetada mustri koostamine.	
5 min	Töökoha korrastamine ja tunni lõpetamine.	Korrastavad töölaudad.	

Tunnikonspekt 3

Aine: Käsitöö

Teema: Ristpiste tikkimine.

Klass: 5.

Eesmärgid:

1. Oskab õigete võtetega ristpistes tikkida.
2. Oskab valida tikkimiseks sobivat niidi või lõnga ja proovib selle sobivust.
3. Tikkimise alustamisel ja lõpetamisel kinnitab-peidab niidi ja lõngaotsi vältimaks hilisemat töö pahema poole kordaseadmist eraldi tööna.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink, K. Teder „Tikkimine. Väike rahvarõivaõpetus“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“; O. Soone „Tikkimine“; näidistööna vöökirjaline ristpistes tikand; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: ristpistes tikkimine.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
15 min	Ristpiste mõiste meeldetuletamine, selgitamine: ristpiste koosneb kahest diagonaalselt ristuvast pistest. Ristpiste tikkimisel loetakse oluliseks, et kõikidel ristidel oleks pealmised pisted ühesuunalised. Ristpistet võib tikkida ridadena või üksikute ristidena.	Õpilased loevad õpikust lk. 32, 33.	A. Pink „Tikkimine“ lk. 32, 33.
25 min	Ristpiste tikkimise demonstreerimine ja selgitamine. Niidi kinnitamine tikkimise alustamisel ja lõpetamisel. Töö pahema poole vaatamine.	Õpilased jälgivad õpetaja tööd ja selgitust ristpiste tikkimisel ja vaatlevad töö pahemat poolt.	Vöökirjaline ristpistes tikitud näidistöö.
	Vahetund		
15 min	Tikkimisniidi jämeduse sobivus alusmaterjali ja nõelaga – tikkimise harjutamine.	Õigete töövõtetega ristpiste tikkimine ja lõnga või niidi sobivuse määramine.	
20 min	Individuaalne juhendamine: õpilaste abistamine tikkimise alustamisel ja õige ristpiste tikkimise jälgimine vältimaks hilisemat harutamist.	Oma tikkimistöö alustamine mustri kõige tumedama ja rohkem kasutatud värvi niidi või lõngaga.	
10 min	Õpilaste tunnitöö hindamine. Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 4

Aine: Käsitöö

Teema: Tikkimistöö jätkamine ja töö mahu määramine.

Klass: 5.

Eesmärgid:

1. Oskab oma tööle leida vigu ja neid lihtsate võtetega parandada.
2. Mõistab töö mahu määramist selleks, et tikand valmiks õigeaegselt.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink, K. Teder „Tikkimine. Väike rahvarõivaõpetus“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“; O. Soone „Tikkimine“; näidistöö tikkimise pahemapoole näitamiseks; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: jätkame tikkimist ja määrame oma töö mahtu.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
15 min	Seni tikitud ristpistete õigete võtete ja töö pahema poole vaatlus ning arutelu koos õpilastega. Oma töödele hinnangu andmine.	Leiavad oma töödel tekkinud vigu ja korrastavad vajaduse korral töö pahema poole sõlmedest, pusadest ja lõngaotstest.	Tikitud näidistöö pahema poole puhtuse selgitamiseks.
25 min	Õpilaste juhendamine ja abistamine tikkimistöde jätkamisel.	Jätkavad iseseisvat tööd.	
	Vahetund		
15 min	Tikkimistöid vanemate ja vanavanemate veimevakast. Mõiste veimevakk selgitus: puulaastust painutatud kere ja kaanega vakk, mida kasutati pulmas veimede jagamisel. Veimevakaga töid peiupoisid pulmalistele jagatavad veimed (kingid) veimekirstust. See käis tantsusammul.	Kodune ülesanne – uuri oma emalt ja vanaemalt, kas nendel on alles jäänud mõni ristpistes tikitud ese.	Vanavanemate allesjäänud tikkimistöid.
25 min	Õpilaste iseseisva töö innustamine, hinnangu andmine tööga edasijõudmise kohta. Järgmiseks tunniks tehtava töö mahu selgitamine: Õpilase töö suuruse järgi tema töö mahu määramine nädalate lõikes kuni valmimiseni.	Tikkida põhiosa oma töö mahust.	
5 min	Tunni lõpetamine ja kokkuvõtte tegemine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 5

Aine: Käsitöö

Teema: Tikkimise jätkamine. Tikkimismaterjali värvikindluse määramine ja tikandi viimistlemine.

Klass: 5.

Eesmärgid:

1. Oskab seostada klassis tehtavat tikkimistööd varasemate aegadea – vanemate ja vanavanemate tikkimisharrastustega.
2. Õpib leidma rõõmu nii oma kui teiste töödest – tegemistest.
3. Oskab kontrollida lõnga värvikindlust ja mõistab triikimise ja aurutamise erinevust.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink, K. Teder „Tikkimine. Väike rahvarõivaõpetus“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“; O. Soone „Tikkimine“; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: jätkame tikkimist, määrame materjali värvikindlust ja õpime viimistlema.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
15 min	Õpilaste poolt kaasa toodud vanemate ja vanavanemate tööde vaatlus ja õpilastepoolsed selgitused – kelle töö, millal tehtud, kellele või kelle poolt kingitud.	Kaasa toodud tööde vaatlus ja eseme saamisloo jutustamine/ kuulamine.	Hinne „5“ õpilasele, kes tõi kaasa tikitud eseme ja teadis saamislugu.
25 min	Õpilastele näpunäidete jagamine tikkimise lõpetamisel.	Iseseisev töö – tikkimise lõpetamine.	
	Vahetund		
20 min	Tikandi viimistlemisega seotud tegevused – lahti jäänud niidi või lõngaotste kinnitamine. Selgitada: käsipesu olulisust, värvikindlust. Triikimine, aurutamine. Aurutamine: töö asetatakse pehmele triikimisalusele ja nihutatakse triikrauda esemele asetatud niiske riide kohal. Triikimine: nihutatakse triikrauda mööda riide pinda.	Viimistlemisega seotud tegevused – lõnga ja niidiotste kinnitamine; tikkimisniitide või lõngade; pärast pesemist aurutada töö õrnalt paremalt poolt ja seejärel triikimine pahemalt poolt. Loevad lisaks õpik lk. 59.	A. Pink „Tikkimine“ lk. 59.

20 min	Tikitud tööst eseme valmistamiseks materjalid ja töövahendid – voodririie, vatiin või poroloon, tõmblukk, nõöbid jne. Õmblemise töövahendid ja materjalid - õmblusniit, õmblus- ja nõöpnõelad, mõõdulint.	Õpilased märgivad üles nende eseme jaoks vajalikud lisamaterjalid ja õmblemiseks vajalikud vahendid.	
5 min	Töödele hinnangu andmine. Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine. Päevikute esitamine.	

Tunnikonspekt 6

Aine: Käsitöö

Teema: Eseme kavandamine ja lõike valmistamine. Lõike paigutamine riidele, õmblusvaru lisamine ja väljalõikamine. Traageldamine.

Klass: 5.

Eesmärgid:

1. Valib jõukohase tikitud tööst valmistatava eseme.
2. Mõistab kavandi joonistamise vajalikkust, et hiljem oma läbimõeldud töö valmimist jälgida.
3. Oskab valmistada lihtsat lõiget.
4. Saab aru õmblusvaru mõistest.
5. Paigutab lõike riidele ja lõikab lõike järgi välja nii, et materjali kasutamine oleks ökonoomne.
6. Saab aru mõistest „traageldamine“ ja selle vajadust enne masinaga õmblemist.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink, K. Teder „Tikkimine. Väike rahvarõivaõpetus“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“; O. Soone „Tikkimine“; A. Pink „Õmblemine“; näidised töökavanditest; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: oma tikandist eseme kavandamine ja lõigete tegemine.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
15 min	Väljapanek viimistletud tikanditest ja hindamine koos aruteluga.	Osalevad arutusel valmis tikandite hindamisel.	
15 min	Väikeste vahvate asjade valik mida võiks tikitud tööga teha, olenevalt töö suurusest. Abistada õpilasi eseme tegemise valikul. Kavandi joonistamise selgitamine: kavand on tööjuht kuni töö lõpuni. Selle järgi saab valmis lõplik tulemus.	Mõtleb läbi ja joonistab oma tööle kavandi. Õpik lk. 97.	A. Pink „Õmblemine“ lk. 97, näidiskavandid.
10 min	Lõigete valmistamine olenevalt valitud esemest. Eseme suuruse määramine. Õmblusvaru mõiste selgitamine: see on õmbluse ja lõike ääre vahele jääv osa. Mõõtmise põhjal lihtsa paberist lõike valmistamine. Abivajajate aitamine.	Mõõdab oma eseme suuruse ja sellele vastavalt koos õmblusvarudega voodririide suuruse.	

	Vahetund		
15 min	Lõike paigutamine riidele ja väljalõikamine. Õpilaste abistamine ja õigete töövõtete jälgimine.	Paigutab lõike riidele ja lõikab oma materjalist välja. Õmblusvaruks 1,5 cm.	
5 min	Traageldamine – mõiste selgitamine: toimub eelpistega. Sirget õmblust traageldatakse kuni 1 cm pikkuste pistetega. Traageldamine on vajalik selleks, et kokkuõmmeldavad riidedetailid masina all koos püsiksid. Niit võetakse ühekordne ja otsa tehakse sõlm. Traagelduse lõppu tehakse paar väikest kinnituspistet. Pärast masinaga õmblemist traagelniidid eemaldatakse. Õpetaja demonstratsioon.	Õpetaja kuulamine ja vaatamine.	
10 min	Tikitud töö ja voodririide traageldamine.	Traageldab oma tikkimistöö ja voodririide arvestades õmblusvaru.	
10 min	Tunnis tehtud töö kontrollimine, tekkinud vigade selgitamine: traageldamise käigus jälgida pistete pikkust ja õmblusvaru õiget laiust. Koduse tööna traageldamise lõpetamine. Õpilaste tunnitöö hindamine.	Kõik õpilased esitavad oma tunnis tehtud töö hindamiseks ja arutlevad õpetajaga tekkinud vigade parandamist.	
5 min	Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 7

Aine: Käsitöö

Teema: Õmblusmasina niidistamine ja õmblemine. Eseme lõppviimistlus.

Klass: 5.

Eesmärgid: Selle tunni eesmärgid on eeldusel, et õmblusmasinaga seotud õpetused on juba varemalt antud ja niidiga õmblemine harjutatud ja samuti eeldusel, et igale õpilasele on olemas õmblusmasin. Vastupidisel olukorral võib tunni ümber teha käsitsi tikkpiste õpetamiseks.

1. Kordab ohutusnõudeid masinaga õmblemisel ja õmblusmasina niidistamist ning käivitamist.
2. Oskab töödelda õmmeldud eseme nurki.
3. Oskab ühendada põhi- ja voodririidet ning nende ühenduskohta algul traageldada ja seejärel peitepistega kinnitada.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink, K. Teder „Tikkimine. Väike rahvarõivaõpetus“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“; O. Soone „Tikkimine“; näitmaterjalid tikitud valmistöödest; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: õmblemine õmblusmasinaga ja esemele lõppviimistluse tegemine.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
20 min	Õmblusmasina niidistamine ja niidistamisel õpetaja juhendamine. Varem õpitu kordamine – masina käivitamise, pistete pikkuse sobivuse proovimine/harjutamine.	Niidistavad masina õiges järjekorras – poolimine, alumise niidi paigaldamine, ülemise niidi paigaldamine ja alumise niidi üles toomine. Käivitavad masina, teevad proovitöö.	Kindlasti jälgida õiget õmblemise käiku pärast niidistamist (riie presstalla alla, nõel riidesse, niidid masina taha sirgeks, presstald alla).
20 min	Õmblusmasinatega õmblemine ja õpilaste töö juhendamine/abistamine.	Õmblevad kokku tikkimistöö ja voodririide vastavalt traageldamisele. NB jälgida õiget õmblusvaru.	
	Vahetund		
10 min	Õmblusmasinaga õmblemise jätkamisel õpilaste töö abistamine ja juhendamine.	Jätkavad õmblusmasinatega õmblemist.	

10 min	Tikitud töö ja voodririide ühendamise traagelniitide eemaldamine. Nurgatipud korralikult välja võtta.	Pärast masinaga õmblemist eemaldavad traagelniidid ja kinnitavad lahtised masinaõmbluse alustamisel ja lõpetamisel niidid juhul, kui ei ole tehtud tagasi õmblemist. Korrastavad töö nurgatipud.	
10 min	Õmmeldud tikkimistöö ja voodririide ühendamise näitamine ja ühendusääre traageldamise juhendamine.	Ühendavad tikkimistöö ja voodririide, pööravad sissepoole ühendusääre õmblusvaru, kinnitavad nõöpnõeltega ja traageldavad nõöpnõelu ükshaaval eemaldades.	
10 min	Ühendatud koha käsitsi peitepistetega kinnitamise selgitamine ja lisandite valik tööle (nööbid, haagid, trukid jne). Lõppviimistluse - triikimine.	Alustavad peitepistetega kinnitamist. Lisandite lisamine ja lõppviimistlemine koduse tööna.	Lisanditega näidistööd.
5 min	Tunni lõpetamine. Õpilaste teavitamine, et valmistoid hinnatakse järgmisel tunnil.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 1

Läbiv teema: Kirivöö muustriga soki kudumine

Aine: Käsitöö

Teema: Eesti rahvuslik ornament tänapäeva rõivastuses ja tarbekunstis.

Klass: 6.

Eesmärgid:

1. Oskab näha ilu oma rahvakunsti vöökirja ornamentikas ja julgeb kasutada seda kirivöö muustriga sokkide kudumisel.

2. Mõistab ornamentika märkide tähendusi.

3. Kujundab oma muustri kasutades eesti etnograafia näiteid.

Vajaminevad õppevahendid: Pildid erinevate Eesti rahvariide kohta, pildid erinevatest tikanditest, vöökirjad ja näidisvööd, pildid ornamentika tähendustest, värvilised pliiatsid, jaotmaterjal 10-ne näpunäitega rahvarõiva kandjale, töölehed sümbolite ja märkidega rahvakunstist; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: Eesti rahvusliku ornamentikaga tutvumine.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	Väljas pildid rahvariidetest.
40 min	Uus osa: Eesti rahvariided ja ornamentika. 1. Kus ja millal me kasutame rahvariideid? 2. Meie rahvariide jagunemine: Vestlus, selgitus ja pildimaterjali vaatlemine Põhja-Eesti; Lõuna-Eesti; Lääne-Eesti ja Saarte rahvarõivarühm. Eripärade väljatoomine. 3. Milliseid lisandeid kasutatakse rahvarõivaste juurde? 4. Erinevate vöökirjade vaatlemine-võrdlemine 5. Kuidas kanda rahvarõivaid: 10 olulist näpunäidet rahvarõivakandjale. 6. Rühmatöö: Mida teha, et rahvarõivaste kandmise traditsioon ei kaoks? Rühmatööde kuulamine, ühine arutelu.	Tantsupidu, laulupidu, presidendi vastuvõtt... Vaatlevad ja toovad ise välja erinevusi. Sõled, vööd, tanud, kotid, põlled.... Vaatlevad erinevaid vöökirju ja toovad välja erinevusi. Loevad jaotmaterjalilt. Töö neljaliikmelistes rühmades - pakuvad välja kõikvõimalikke variante. Kõik rühmad esitavad oma ettekanded.	Iga rühma juurde piltide vaatlemine. Näidised valmisvöödest ja vöökirjadest. Jaotmaterjal 10-ne näpunäitega.

	Vahetund		
35 min	7. Sümbolid ja märgid rahvakunstis - joon, kaar, punkt, rist, päikeseratas, sünd, jagamine, ruut, kaldruut, tuli, vesi, kaheksakand, sõõr, elupuu. 8. Iseseisva töö juhised - kujunda omanäoline ese kasutades rahvuslikku ornamentikat ja leia tarbeese või riietuse kuhu sa tahaksid selle paigutada. 9. Milliseid töövahendeid ja materjale vajame kudumiseks – lõngad, vardad Ringselt kudumise mõiste: ringselt kudumiseks kasutatakse 5 varrast. Ringselt kootakse eelkõige kindaid ja sokke. Vajalik arv silmuseid luuakse kahele vardale. Tööd alustades jaotuvad silmused võrdselt neljale vardale. Ringselt kududes ei ole varda alguses ületõstetud silmust.	Erinevate sümbolite ja märkide vaatlemine töölehel - tähenduse juurdekirjutamine peale arutelu ja õige vastuse leidmist. Iseseisev töö oma kudumi kujundamisega. Tutvuvad erinevate lõngadega ja ringselt kudumiseks vajalike varrastega. Tutvuvad ringselt kudumise põhimõtetega. Loe õpik lk. 37	Töölehed sümbolitega. A. Pink „Kudumine“ lk. 37
10 min	Kokkuvõtte oma töödest ja teistele tutvustamine, kui palju keegi on jõudnud, kui korrektselt on õnnestunud ja millised on tekkinud vead ning kuidas vigu parandada. Tunni lõpetamine.	Töökoha korrastamine ja tunni lõpetamine.	

Tunnikonspekt 2

Aine: Käsitöö

Teema: Tööproovi kudumine. Kudumiseks vajalike silmuste arvutamine. Sokkide kavandamine. Mustri koostamine.

Klass: 6.

Eesmärgid:

1. Saab aru kudumise tööproovi tegemise vajalikkusest.
2. Arvutab tööproovi abil oma tööks vajaliku silmuste arvu.
3. Koostab vöökirjalist mustrit.
4. Kordab ohutusnõudeid varrastega kudumisel.

Vajaminevad õppevahendid: A Pink „Kudumine“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K.

Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“, vöökirjade näidismustrid, näidiskavandid; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: koome tööproovi, arvutame vajaliku silmuste arvu ja teeme kavandi.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
20 min	Tööproovi kudumise vajalikkuse selgitamine – vajalik silmuste arvutamiseks oma soki sääre laiuse arvestamisel. Kaasa võetud lõnga ja varrastega 40 silmuse ristipidine loomine ja ringselt kudumise selgitamine.	Loovad 40 silmust neljale vardale, koovad ringselt kokku 10 rida.	A. Pink „Kudumine“ lk. 28.
20 min	Tööproovi viimistlemine ja selle abil vajalike silmuste arvu saamine. Arvutamise näide ühe õpilase andmetega tahvlile. Jälgida ja abistada õigete silmuste arvu saamist.	Viimistlevad tööproovi ja arvutavad vajaliku silmuste arvu vastavalt selle sokiääre mõõdule mida kuduma hakkavad.	
	Vahetund		
30 min	1. Erineva silmuste arvuga valmis mustrite soovitamine 2. Näidismustrite abil oma mustri koostamise õpetamine. Õpilaste abistamine ja juhendamine.	Saadud silmuste arvu jagavad õpilased neljaks ja koostavad ruudulisele paberile näidiste abil või ise vöökirjalise mustri kahe varda silmuste ulatuses.	Erinevate silmuste arvuga näidismustrid.

10 min	Oma soki kavandamine. Näidiskavandite abil kavandamise vajalikkuse selgitamine: kavand on tööjuht kuni töö lõpuni. Selle järgi saab valmis lõplik tulemus.	Alustavad oma soki kavandamist ja lõpetavad kavandid ning mustrid kodus.	Näidiskavandid erinevatest kootud esemetest tahvlile.
5 min	Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 3

Aine: Käsitöö

Teema: Soki säärete ringselt kudumise alustamine ja kudumine kuni kirjamiseni.

Klass: 6.

Eesmärgid:

1. Tutvub sokisäärete erinevate kudumismustetega.
2. Mõistab sokkide kudumise tehnoloogilist järjestust olenevalt soki osadest.
3. Õpib kuduma ringselt nii, et soki valmiv osa on kuduja poole.

Vajaminevad õppevahendid: A Pink „Kudumine“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K.

Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“, sokisäärete kudumise näidised, näidistööd soki kudumise erinevate osade kohta; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: soki säärete kudumise alustamine ringselt kududes.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
10 min	Kodus lõpetatud mustrite ja kavandite vaatlus. Arutelu ja vajaduse korral täiendamine.	Koostatud mustrite üle arutelu koos õpetajaga ja vajaduse korral täienduste või muudatuste tegemine oma töösse.	
10 min	Soki osade nimetustega tutvumine ja sellest olenevalt töö käigu selgitamine. Soki osad: sääre, kannalakk, kannapõhi, kannakiil, põid, ots.	Vaatavad näidistööd soki kudumise erinevate etappide kohta – säärete kudumisest kuni laba lõpetamiseni.	Näidistööd soki osade lisamisega kudumise käigus.
20 min	Silmuste ristipidine loomine ja jaotamine varrastele. Kudumise alustamisel õpilaste abistamine. Erinevate võimaluste pakkumine – soonik, sakiline serv jm.	Loovad ristipidiselt 2-le vardale vastava arvu silmuseid, jaotavad neljale vardale ja koovad vastavalt kavandatule sokisääred kuni kirjamiseni.	Erinevate sokisäärete alustamise näidised..
5 min	Vahetund		
30 min	Sokkide säärete kudumise jätkamine. Õpilaste töö juhendamine ja abivajajate aitamine.	Alustavad ka teise soki säärete kudumist kuni kirjamiseni.	
10 min	Senise klassis tehtud töö vaatlus ja hindamine.	Kuulavad selgitusi koduseks tööks – kududa mõlema soki sääred kirjamiseni.	
5 min	Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 4

Aine: Käsitöö

Teema: Sokkide säärite kirjamine.

Klass: 6.

Eesmärgid:

1. Saab aru mõistest kirjamine.
2. Oskab eri värvi lõngadega vaheldumisi kududa.
3. Tutvub vanavanemate kootud sokkidega etnograafiamuuseumi varade näitel.
4. Teab sokkidega seotud kombestikku ja uskumusi varasematel aegadel.

Vajaminevad õppevahendid: A Pink „Kudumine“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“; K. Konsin „Silmuskoeline kudumine“; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: alustame sokisäärite kirjamisega.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
15 min	Eesti sokid. Vanavanemate uskumused ja kombestik seotult sokkide ja sukkadega.	Loevad A. Pink „Kudumine“ lk. 54 ja vaatavad paljundusi või pilte K. Konsini koostatud raamatust „Silmuskoeline kudumine“.	Etnograafiamuuseumi kogude sokid K. Konsin.
25 min	Kirjamine: on parempidises koes mitmevärvilise mustri kudumine. Enamasti koosneb kiri korduvatest osadest. Kirja hakatakse lugema paremalt vasakule ja alt üles. Enne kirjamise alustamist 2 – 3 põhivärviga parempidiste silmuste ringi proovikudumine. Vöökirjalise mustri järgi sokisääre kudumine. Õpilaste abistamine kirjamise alustamisel ja töö jälgimine.	Õpetaja selgituste kuulamine. Õpiku teksti ja piltide vaatlus lk. 40. Alustavad vastavalt oma koostatud mustri sokisääre kirjamist.	A. Pink „Kudumine“ lk. 40.
	Vahetund		
25 min	Sokkide säärite kudumise jätkamine. Mustri jälgimisel ja ühelt ringilt teisele ülemineku jälgimine.	Koovad kirjates edasi sokkide sääri.	

10 min	Õpilaste tööle hinnangu andmine. Koduse töö selgitamine. Tunnis tehtud töö hindamine.	Kodune ülesanne: mõlemale sokisäärele põhilõngaga pärast kirjamist 2 – 3 parempidiste silmustega ringi kudumine.	
5 min	Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 5

Aine: Käsitöö

Teema: Kannalakkade kudumine.

Klass: 6.

Eesmärgid:

1. Oskab kududa kannalakka.
2. Teab ja oskab kududa tugevama kannaosa saamiseks tihedamat erikudet või lisada niiti.
3. Kordab edasi-tagasi kudumist vahelduvalt parem- ja pahempidiste ridadena.
4. Mõistab kannalaka silmuselise ääre vajalikkust.

Vajaminevad õppevahendid: A Pink „Kudumine“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“, kootud näidised erinevate kannalaka kudumise võtetega; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: õpime kuduma kannalakka.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
5 min	Selgitada võimalusi kannalaka kudumisel – parem- ja pahempidiste silmustega ja niidi lisamisega või tihedama erikoega – töö paremalt poolt tõstetakse iga teine silmus kudumata paremale vardale, lõng jääb sealjuures töö taha. Õpetaja demonstratsioon.	Kuulavad ja vaatavad õpetaja selgitusi kannalaka tugevdamiseks.	Näidistööd sokisääre + kannalakk erinevate kudumise võimalustega.
10 min	Enne kannalaka kudumise alustamist sokkide sääрте sobiva pikkuse selgitamine ja kui tundub sääр lühike, siis põhivärvi lõngaga mõne sentimeetri jagu ringselt kudumise jätkamine.	Vajaduse korral koovad õpilased oma sokkide sääred 1 – 2 cm võrra pikemaks.	
25 min	Kannalaka kudumiseks 1. ja 4. vardale vastavate varraste asukoha leidmine ja edasi-tagasi kudumise töövõtete kordamine. Mugavuse ja arusaadavuse mõttes kannalaka silmuste tõstmine ühele vardale. Kudumile silmuselise ääre jätmine.	Kordavad edasi-tagasi kudumise võtteid ja pahempidise silmuse kudumist 2 – 3 rea ulatuses õpetaja abiga. Jätkavad kannalaka kudumist parem- ja pahempidiste silmustega ning silmuselise ääreaga.	A. Pink „Kudumine“ lk. 48 – 49.

	Vahetund		
30 min	Kannalaka kudumise jätkamine ja õpilaste töö jälgimine ning abistamine. Vajaduse korral vigade parandamine – silmuseline äär, pahempidi silmuse kudumine. Tuletada meelde, et kannalakk on soki kanna üks kolmest osast.	Jätkavad kannalakkade kudumist seni kuni selle pikkus on ilma venitamata võrdne ühe varda silmuste laiussega.	Vaata A. Pink „Kudumine“ lk. 49.
10 min	Õpilaste tunnis tehtud töö ülevaatamine ja koduseks tööks selgituste andmine.	Jätkavad kannalakkade kudumist koduse tööna.	
5 min	Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 6

Aine: Käsitöö

Teema: Kannapõhjade kudumine.

Klass: 6.

Eesmärgid:

1. Oskab kududa kannapõhja õigete silmuste kahandamise võtetega töö paremal ja pahemal poolel.
2. Saab aru õigete töövõtete vajalikkusest näidistööde abil.
3. Suudab teisi aidata kannalaka silmuste jätkamisel külje- ja põhjaosa silmusteks.

Vajaminevad õppevahendid: A Pink „Kudumine“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 5. - 6. klassile“, näidistöö kannapõhja kudumise kohta; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: õpime kuduma kannapõhja.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
15 min	Kannalaka silmuste jaotamine kolme ossa, milledest äärmised on külje- ja keskmine põhjaosa. Põhjaosa silmuste arv jääb suurem siis, kui arv ei jagu kolmega.	Arvutavad kannapõhja silmused kolmeks osaks – külje, põhja ja külje silmusteks – õpetaja selgituse ja õpiku joonise abiga.	A. Pink „Kudumine“ lk. 49.
10 min	Kannapõhja kudumise alustamine. Töölehe koostamine igale õpilasele, vastavalt tema silmuste arvule kannapõhjas, et oleks kergem jälgida kust kahandada. Kõigepealt kududa esimese küljeosa ja põhjaosa silmused, jättes viimane põhjaosa silmus külje osa silmusega ületõstes kokku kudumiseks. Töövõtte demonstreerimine.	Koostavad töölehe vastavalt oma kannapõhja silmuste arvule, märkides, peale mitmendat silmust kahandada. Jälgivad õpetaja töövõtte selgitamist ja näitamist. Koovad oma töö vastava kohani.	Soki näidis kootud kannapõhjaga. A. Pink „Kudumine“ lk. 49.
10 min	Keerata töö ringi, esimene silmus võtta kudumata. Kududa põhjaosa silmused, jättes viimase kudumata. Viimane ja küljeosa esimene silmus kududa pahempidi kokku. Töövõtte demonstratsioon.	Jälgivad ja kuulavad järgmist töövõtte selgitust ja demonstratsiooni. Koovad töö pahempidisel poolel põhjaosa viimase silmuse ja küljeosa silmuse pahempidi kokku.	A. Pink „Kudumine“ lk. 50.

5 min	Vaadata üle, kas õpilaste töövõtted olid õiged, et tunni teises pooles veelkord selgitada kokkuvõtmisi töö paremal ja pahemal poolel.	Näitavad õpetajale oma soki põhja esimesi kokkuvõtmisi.	
	Vahetund		
30 min	Kannapõhjade kudumine mõlemale sokile. Õpilaste abistamine ja suunamine üksteist aitama.	Koovad mõlemale sokile kannapõhjad. Abistavad üksteist vajadusel.	
10 min	Õpilaste tunnis tehtud töö õigsuse kontrollimine ja hindamine.	Esitavad õpetajale hindamiseks oma tunnis tehtud töö.	
5 min	Koduse töö selgitamine. Tunni lõpetamine	Koovad kodus lõpuni sokkide kannapõhjad.	

Tunnikonspekt 7

Aine: Käsitöö

Teema: Kannakiilude kudumine.

Klass: 6.

Eesmärgid:

1. Oskab kududa kannakiilu.
2. Kordab silmuste kahandamise võtteid – kahe silmuse parempidiselt ja ületõstes kokku kudumist.
3. Mõistab selgituste hoolika ja tähelepaneliku kuulamise tähtsust.
4. Oskab märgata tekkida võivaid vigu ja neid vältida.

Vajaminevad õppevahendid: A Pink „Kudumine“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K.

Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“, näidistöö kannakiilu kudumisest; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: õpime kuduma kannakiilu.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
20 min	Kannapõhja silmuste jaotamine kahele vardale. Esimese varda põhjasilmustele lisaks kannalaka ääresilmustele alt uute silmuste üles korjamise näitamine. 2. ja 3. varda silmuste kudumine.	Jaotavad kannapõhja silmused kahele vardale, reeglina jaotuvad need alati võrdselt. Korjavad esimesele vardale, lisaks põhja silmustele, kannalaka äärelt uued silmused. Koovad 2. ja 3. varda silmused.	A. Pink „Kudumine“ lk. 50.
20 min	Vaba vardaga kannalaka teiselt äärelt silmuste korjamine suunaga alt ülespoole. Ülejäänud silmuste kudumine samale – neljandale – vardale. Näidata vastavat tööloiku ja selgitada tekkida võivaid vigu: vale silmuste arvu korjamine või jaotamine.	Korjavad kannalaka teiselt äärelt sama arv silmuseid, kui eelmiselt ja koovad nendele lisaks põhjasilmused.	Jälgida, et üleskorjatavate silmuste arv oleks võrdne teiselt küljelt korjatud silmuste arvuga!
	Vahetund		
15 min	Ringselt kudumise jätkamine – 2 ringi parempidiste silmustega. Silmuste kahandamise demonstreerimine: 1.varda lõpus parempidiselt kokku kududes ja 4. varda alguses ületõstes kokku kududes. Kokku kudumise	Kuulavad ja jälgivad õpetaja selgitust silmuste kahandamise kohta. Koovad 1. ja 4. vardal vastavates kohtades kahandades. Koovad ühe ringi parempidiselt ilma kahandamata.	A. Pink „Kudumine“ lk. 51 Soki näidis kannakiilu kudumise kohta (säär + kannalakk + kannapõhi + kannakiil).

	demonstreerimine. Pärast kahandamisringi kududa 1 ring ilma kahandamata.		
15 min	Järgneval ringil samades kohtades esimesel ja neljandal vardal silmuste kahandamine. Vahepealse ringi kudumine ja sama süsteemiga kahandamise jätkamine kuni kõikidel varrastel on võrdne arv silmuseid.	Õpilased koovad vaheldumisi kahandamisega ja kahandusteta ringe vastavalt õpetaja selgitusele seni kuni varrastel on võrde arv silmuseid.	
10 min	Õpilaste töödes õigete võtete kontrollimine ja selgitused kodus kannakiilude kudumise lõpetamiseks.	Näitavad õpetajale oma tunnis tehtud tööd ja kuulavad selgitusi kodus kannakiilu kudumise lõpetamiseks.	Järgmisel tunnil koduse töö hindamine.
5 min	Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 8

Aine: Käsitöö

Teema: Sokilabade kudumine kuni laba lõpetamiseni.

Klass: 6.

Eesmärgid:

1. Oskab lugeda kootud ringe.
2. Saab aru, et rahulikult kududes jõuab tööd teha rohkem.
3. Oskab sokilaba lõpetada.
4. Osaleb võistlusel, kus selgitatakse välja klassi „nobedamad näpud“, mis näitab, et kodust tööd tehes on õpilane ise kudunud ja saab hakkama ka tunnis.

Vajaminevad õppevahendid: A Pink „Kudumine“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 5.- 6. klassile“, näidistöö lõpetamata sokilabaga; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: sokilabade kudumine.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
20 min	Sokilaba kudumine toimub ringselt parempidiste silmustega kuni laba lõpetamiseni (kuni väike varvas jääb peitu). Kodus lõpetatud sokikanna hindamine – õiged töövõtted kannalaka, kannapõhja ja kannakiilu kudumisel.	Koovad edasi ringselt kuni laba lõpetamiseni. Samal ajal käivad õpetaja juures ja arutlevad koos õpetajaga oma töödel tehtud töövõtete õigsust.	A. Pink „Kudumine“ lk. 51. Näidistöö – sokk ilma laba lõpetamata.
20 min	Sokkidelabade kudumise jätkamine.	Jätkavad sokilabade kudumist.	
	Vahetund		
25 min	Enne kudumise jätkamist lugeda üle seni kootud täisringid. Seejärel alustada kudumist korraga, õpetaja märguande peale. Rahulikult kudumine annab paremaid tulemusi. Sellega selgitada „nobedaid näppe“ – kudumise kiirust.	Õpilased loevad oma kootud täisringe ja annavad oma ühe soki õpetajale kootud täisringide lugemiseks. Seejärel koovad rahulikult oma tööd, alustades ja lõpetades korraga. Kes sai rohkem?	Selle võistluse juures jälgida kindlasti silmuste arvu ja lõnga jämedust.

15 min	Sokkide labade kudumise jätkamine kuni tunni lõpetamiseni. Töö käigus küsida, mis jäi meelde etnograafiliste sokkidega seotult.	Jätkavad sokkide labade kudumist ja meenutavad õpetaja poolt räägitut etnograafiliste sokkide tutvustamisel.	
5 min	Koduse tööna sokilabade kudumine lõpuni. Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 9

Aine: Käsitöö

Teema: Sokkide labade lõpetamine ja viimistlustööd.

Klass: 6.

Eesmärgid:

1. Tutvub sokiotsa erinevate kahandamise võtetega.
2. Saab aru, et selgituste ajal peab olema tähelepanelik ja tööle keskendunud, et mitte raisata väärtuslikku aega.
3. Õpib sokiotsa ümaralt kahandama ja lõpetama nii, et sokiotsa ei jääks kõrget tippu.
4. Saab aru, et erinevate materjalide puhul kasutatakse erinevaid viimistlusvõtteid.

Vajaminevad õppevahendid: A Pink „Kudumine“; A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K.

Malmstein „Käsitöö 5. – 6. klassile“, kootud näidistööd valmis sokkidest; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: sokkide kudumise lõpetamine ja viimistlemine.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
10 min	Tutvustada erinevaid kahandamise võimalusi. Selgitada ümara kahanduse töövõtet – iga varda alguses ja keskel kahe silmuse parempidiselt kokku kudumine.	Kuulavad ja vaatavad õpetaja selgitusi silmuste kokkukudumise õige paigutuse kohta. Loevad õpikust lk. 55, 56.	5. – 6. klassi käsitööõpik lk. 55, 56. Näidistööd.
30 min	Pärast kahandustega ringi parempidiste silmustega ringselt kudumine – ringide arv oleneb ühel vardal kahe kahanduse vahele jäänud silmuste arvust. Juhul kui õpilaste kudumi vardal on paaritu arv silmuseid, siis lasta enne ühel ringil kahandada ainult kaks silmust kokku iga varda alguses. Seejärel kududa 1-2 ringi vahele ja jätkata varema selgituse järgi.	Kahandavad iga varda alguses ja keskel parempidiselt kokku kududes. Need õpilased, kelle on igal vardal paaritu arv silmuseid, kuulavad õpetaja eraldi selgitust. Kõik jätkavad tööd.	A. Pink „Kudumine“ lk. 52.
	Vahetund		

20 min	Jälgida õpilaste tööd laba lõpetamisel ja vajaduse korral abistada neid, kes ei ole töövõttest aru saanud.	Jätkavad sokkide otsade kokkukudumist seni kuni igale vardale on jäänud 2 silmust. Lõnga katkestamine ja varrastele jäänud silmuste läbi tõmbamine lõngaga.	
20 min	Sokkide viimistlemine olenevalt materjalist – lõnga ostmisel lõngavööõl õpetus. Lahtiste lõngaotste peitmine. Villasest lõngast sokkide aurutamine ja selle käigus vormimine. Aurutamine: nihutatakse triikrauda esemele asetatud niiske riide kohal. Säilib koepinna reljeefsus. Akrüüllõngast sokke aurutada ei tohi, neid võid vaid niisutada ja niiskelt pisut venitada – vormida.	Õpilased viimistlevad sokid õpikust loetu põhjal ja esitavad hindamiseks järgmisel tunnil, et koos klassikaaslastega saada ülevaade tehtud tööst.	A. Pink „Kudumine“ lk. 52.
5 min	Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 1

Läbiv teema: Kirivöö mustriga kinda kudumine

Aine: Käsitöö

Teema: Eesti rahvuslik ornament tänapäeva rõivastuses ja tarbekunstis.

Klass: 7.

Eesmärgid:

1. Oskab näha ilu oma rahvakunsti vöökirja ornamentikas ja kasutab seda kirivöö mustriga kinnaste kudumisel.
2. Mõistab ornamentika märkide tähendusi.
3. Kujundab oma mustri kasutades eesti etnograafia näiteid.
4. Saab aru ringselt kudumise mõistest.

Vajaminevad õppevahendid: Pildid erinevate Eesti rahvariiede kohta, pildid erinevatest tikanditest, vöökirjad ja nädisvööd, pildid ornamentika tähendustest, värvilised pliiatsid, jaotmaterjal 10-ne näpunäitega rahvarõiva kandjale, töölehed sümbolite ja märkidega rahvakunstist; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: Eesti rahvusliku ornamentikaga tutvumine.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	Väljas pildid rahvariidetest.
40 min	Uus osa: Eesti rahvariided ja ornamentika. 1. Kus ja millal me kasutame rahvariideid? 2. Meie rahvariiede jagunemine: Vestlus, selgitus ja pildimaterjali vaatlemine Põhja-Eesti; Lõuna-Eesti; Lääne-Eesti ja Saarte rahvarõivarühm. Eripärade väljatoomine. 3. Milliseid lisandeid kasutatakse rahvarõivaste juurde? 4. Erinevate vöökirjade vaatlemine-võrdlemine. 5. Kuidas kanda rahvarõivaid: 10 olulist näpunäidet rahvarõivakandjale. 6. Rühmatöö: Mida teha, et rahvarõivaste kandmise traditsioon ei kaoks? Rühmatööde kuulamine, ühine arutelu.	Tantsupidu, laulupidu, presidendi vastuvõtt... Vaatlevad ja toovad ise välja erinevusi. Sõled, vööd, tanud, kotid, põlled.... Vaatlevad erinevaid vöökirju ja toovad välja erinevusi. Loevad jaotmaterjalilt. Töö neljaliikmelistes rühmades - pakuvad välja kõikvõimalikke variante. Kõik rühmad esitavad oma ettekanded.	Iga rühma juurde piltide vaatlemine. Näidised valmisvöödest ja vöökirjadest. Jaotmaterjal 10-ne näpunäitega.

	Vahetund		
35 min	7. Sümbolid ja märgid rahvakunstis - joon, kaar, punkt, rist, päikeseratas, sünd, jagamine, ruut, kaldruut, tuli, vesi, kaheksakand, sõõr, elupuu. 8. Iseseisva töö juhised - kujunda omanäoline muster kasutades rahvuslikku ornamentikat ja leia tarbeese või riietuse kuhu sa tahaksid selle paigutada. 9. Milliseid töövahendeid ja materjale vajame kudumiseks – lõngad, vardad Ringselt kudumise mõiste: ringselt kudumiseks kasutatakse 5 varrast. Ringselt kootakse eelkõige kindaid ja sokke. Vajalik arv silmuseid luuakse kahele vardale. Tööd alustades jaotuvad silmused võrdselt neljale vardale. Ringselt kududes ei ole varda alguses ületõstetud silmust. Õpetaja demonstratsioon.	Erinevate sümbolite ja märkide vaatlemine töölehel - tähenduse juurdekirjutamine peale arutelu ja õige vastuse leidmist. Iseseisev töö oma kudumi kujundamisega. Tutvuvad erinevate lõngadega ja ringselt kudumiseks vajalike varrastega. Õpetaja demonstratsiooni vaatlemine. Loe õpik lk. 37	Töölehed sümbolitega. A. Pink „Kudumine“ lk. 37
10 min	Kokkuvõte oma töödest ja teistele tutvustamine. Tunni lõpetamine.	Töökoha korrastamine ja tunni lõpetamine.	

Tunnikonspekt 2

Aine: Käsitöö

Teema: Ettevalmistustööd, tööproovi kudumine ja ülesloodavate silmuste arvutamine.

Kavandamine.

Klass: 7.

Eesmärgid:

1. On teadlik kinnaste kudumise ajaloost ja erinevatest tehnikatest.
2. Tutvub vanavanemate traditsioonidega ja uskumustega seoses kinnastega.
3. Oskab arvutada tööproovi abil kinnaste kudumiseks vajalikku silmuste arvu.
4. Saab aru kavandamise tähtsusest ja vajalikkusest.

Vajaminevad õppevahendid: K. Konsin „Silmkoelised kudumid“, A. Pink „Kudumine“, A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K. Malmstein „Käsitöö 7. klassile“; kavandite näidised, valik vöökirja mustreid, näidiskinnas osade õppimiseks; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: koome tööproovi ja arvutame tööks vajamineva silmuste arvu.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
15 min	Vestlus kirikinnaste kohta meie rahvakultuuris. Etnograafiliste kinnaste tutvustamine. Nõelatehnikas, kahevärvilised, tihedakirjalised, roositud, koekirjalised, jne kindad. Kombestik ja uskumused kinnastega seotult. Kust kindakirjad endale nime said.	Kuulavad õpetaja etnograafiliste kinnaste tutvustamist etnograafiamuuseumi varade põhjal. Vaatavad näitmaterjale. Loevad õpikust kindakirja saamisloost lk. 56.	K. Konsin „Silmuskoeline kudumine“. A. Pink „Kudumine“ lk. 56 – 59.
25 min	Kinda osade nimetused ja olenevalt nendest kinnaste kudumise tööetapid. Kinda osad: ranne, laba, ots, põial. Tööproovi kudumine – 40 silmuse loomine neljale vardale ja 10 rea ringselt parempidiselt pinna kudumine.	Teeb selgeks õpiku joonise abil ja näidise abil kinda osad ja nende omavahelised proportsioonid. Alustab tööproovi kudumist ringselt 40 silmusega. Koob 10 rida parempidiselt.	A. Pink „Kudumine“ lk. 60. Näidiskinnas kindaosade õppimiseks.
35 min	Tööproovi viimistlemine ja vajaminevate silmuste arvutamine – lugeda tööproovilt 5 cm-le jääv silmuste arv, korrutada see käelaba ümbermõõduga ja jagada 5-ga.	Viimistlevad tööproovi, loevad silmuste arvu tööproovi 5 cm-l, korrutavad saadud silmuste arvu käelaba ümbermõõduga ja jagavad 5-ga.	A. Pink „Kudumine“ lk. 60.

	Vahetund		
15 min	Kontrollida õpilaste arvutusi ja aidata teha vajaduse korral uus arvutamine. Lisada saadud arvule silmuseid, et tulemus jaguks 4-ga.	Kontrollivad õpetaja abiga silmuste arvutamise õigsust ja vajaduse korral lisavad silmuseid nii, et üldarv jaguks 4-ga.	
15 min	Kinnaste kavandamine vöökirjalise mustriga: mustri paigutus terve kinda ulatuses, randmele, kinda laba alaosa (randme ja põidla-ava vahele) või ülaosa (põidla ja laba lõpetamise vahele).	Kavandavad oma kinda.	Kinnaste kavandite näidised tahvlile.
10 min	Valmis mustrite soovitamine vöökirja mustrite hulgas.	Otsivad oma kinda silmuste arvule sobivaid valmis mustreid, et neid järgmisel tunnil kasutada.	Valik erinevaid vöökirja mustreid.
5 min	Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 3

Aine: Käsitöö

Teema: Vöökirjalise mustri koostamine ja randmete kudumise alustamine.

Klass: 7.

Eesmärgid:

1. Oskab koostada mustrit vastavalt 2 varda silmuste arvule.
2. Oskab teha koostööd kaasõpilastega mustri koostamisel.
3. Meenutab varem õpitud ristipidise silmuste loomise käiku.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink „Kudumine“, A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K.

Malmstein „Käsitöö 7. klassile“; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: valime vöökirjalise mustri ja alustame kinda randmete kudumisega.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
20 min	Vöökirjalise mustri koostamise alustamine olenevalt silmuste arvust. Muster koostada 2 varda silmuste ulatuses. Abistada õpilasi mustri koostamise alustamisel ja ergutada õpilasi tegema koostööd.	Alustavad vöökirjalise mustri koostamist 2 varda silmuste arvuga ruudulisele paberile. Üksteise abistamine.	Kavandite hindamine.
20 min	Mustrite koostamise jälgimine ja vajaduse korral muudatuste tegemine.	Jätkavad mustri koostamist pärast õpetajale näitamist.	
	Vahetund		
20 min	Kinnaste kudumise alustamine. Silmuste ristipidine loomine 2-le vardale ja jaotamine kududes 4-le vardale. Algusotsa ja kerast tuleva lõnga sõlmimine 1. ja 4. varda vahele. Kudumine vastavalt kavandatud kindale – soonik, parempidine pind, sakiline serv jne.	Loovad ristipidiselt silmused kahele vardale ja jaotavad kududes neljale vardale. Seovad lõnga algusotsa ja kerast tuleva lõnga ning alustavad randme kudumist vastavalt enda valitud kavandile.	A. Pink „Kudumine“ lk. 37 ja 61. Näidiskinnas – kinda randmeosaga.

20 min	Randmete laiuse kontrollimine pärast 2 – 3 cm kudumist. Vajaduse korral silmuste lisamine või vähendamine ja uuesti alustamine.	Koovad randmed kuni kirjamiseni. Ilma mustrita randmetel 2 – 3 cm.	
5 min	Koduse töö selgitamine – jätkata randmete kudumisega. Tunni lõpetamine.	Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 4

Aine: Käsitöö

Teema: Randmete kudumine.

Klass: 7.

Eesmärgid:

1. Oskab kududa kinda randmeosa.
2. Saab aru kuidas kududa randmeosa pikkust olenevalt kootava kinda osade omavahelistest proportsioonidest.
3. Mõistab koduse töö lõpetamise vajalikkust.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink „Kudumine“, A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K.

Malmstein „Käsitöö 7. klassile“; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: jätkame randmete kudumist.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
10 min	Kodus tehtud töö ülevaatamine ja vajadusel muudatuste tegemine.	Koos õpetajaga kodus tehtud töö vaatlus ja muutmine vajaduse korral.	
30 min	Randmete kudumise jätkamine vastavalt kavandatule – vöökirjaline, soonik, ripskoeline, parempidine kude jm. Vöökirjalise mustri kudumisel õpilastele kirjamise mõiste selgitamine, abistamine, lõngajooksude lõdvalt hoidmise selgitamine. Kirjamine: on parempidises koes mitmevärvilise mustri kudumine. Enamasti koosneb kiri korduvatest osadest. Kirja hakatakse lugema paremalt vasakule ja alt üles.	Koovad edasi randmeid vastavalt oma kinnaste kavandile. Õpetaja selgituste kuulamine. Õpiku teksti ja piltide vaatlus lk. 40.	A. Pink „Kudumine“ lk. 61. A. Pink „Kudumine“ lk. 40.
	Vahetund		
30 min	Mõlema kinda randmete kudumise jätkamine ja õpilaste töö jälgimine ning abistamine.	Jätkavad randmete kudumist vastavalt kavandatule.	
10 min	Tunnis tehtud tööle hinnangu andmine. Takistavate tegurite selgitamine: lõngajooksude	Arutlevad tunnis tehtud tööd ja selgitavad välja takistavad tegurid.	

	liiga pingul hoidmine kirjamise juures, randmeosa on liiga lai või kitsas.		
5 min	Koduse töö selgitamine. Tunni lõpetamine.	Lõpetada randmete kudumine kodus.	

Tunnikonspekt 5

Aine: Käsitöö

Teema: Kindalabade kudumine kuni pöidlaavani.

Klass: 7.

Eesmärgid:

1. Kasvatab silmuseid pärast randmeosa kudumist.
2. Kordab kirjamise mõistet ja alustab kinda kirjamist.
3. Saab aru, et mõlemad kindad tuleb kududa pöidla-avadeni järgmise tunni alguseks.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink „Kudumine“, A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K.

Malmstein „Käsitöö 7. klassile“; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: kindalabade kudumine pöidla-avadeni.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
15 min	Enne kindalaba kudumist ja kirjamise alustamist võib silmuseid vajaduse korral juurde kasvatada. Kasvatamine eelmise rea kahe silmuse vahelt. Silmuste arvu ja koostatud mustri vastavuse kontrollimine.	Lisavad vajaduse korral õpetaja juhendamisel hajutatult silmuseid.	Näidiskinnas kindalaba osaga.
25 min	Kirjamise alustamisel uuesti eri värvi lõngadega töö demonstreerimine ja juhendamine.	Alustavad kirjamist või vastavalt kavandile kindalaba alaosa kudumist.	
	Vahetund		
30 min	Kindalabade kirjamise või põhilõngaga kudumise jätkamine kuni pöidlaavani. Kindalaba pikkuse jaotamine kolme ossa. Kõrgus randmest kuni pöidlaavani on 1/3-ndik laba pikkusest.	Jätkavad kindalabade kudumist kuni pöidlaavadeni.	
10 min	Selgitada miks tuleb järgmiseks tunniks kududa mõlemad kindad pöidlaavadeni: kuna vasaku ja parema käe kindal jäävad	Kuulavad õpetaja selgitusi kinnaste kudumise jätkamise kohta.	

	pöidlaavad erinevatele varrastele, siis oleks koos hea alustada uut töövõtet, et teistest mitte maha jääda.		
5 min	Koduse töö selgitus. Tunni lõpetamine.	Kodus kududa kindad pöidla-avadeni. Kaasa võtta 2 haaknõela.	

Tunnikonspekt 6

Aine: Käsitöö

Teema: Pöidlaavade jätmine ja kindalabade kudumine otsa kahandamiseni.

Klass: 7.

Eesmärgid:

1. Õpib jätma pöidla-ava silmuseid haaknõelale või lisalõngale pannes ja vastavat arvu silmuseid uuesti luues.
2. Paigutab pöidla-avasid eri käe kinnastel õigetele varrastele.
3. Saab aru kuidas kududa kindalaba kuni laba lõpetamiseni.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink „Kudumine“, A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K.

Malmstein „Käsitöö 7. klassile“, näidistööd kinda pöidlaavade paigutusega; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: õpime jätma pöidlaavasid ja jätkame kindalabade kudumist.	Töövahendite väljavõtmine. Tervitamine.	
10 min	Pöidlaavade jätmiseks vaadata üle kinnaste alaosa kudumise kõrgus (et pöidlaavad ei jääks liiga madalale või vastupidi liiga kõrgele). Vajaduse korral teha muudatused.	Arutlevad koos õpetajaga seni kootud kindalaba proportsioone.	
10 min	Pöidlaavade silmuste arvutamine. Jagada kahe varda silmused kolmega ja liita üks lisaks. Kui vardal on rohkem kui 14 silmust, siis tuleb lisaks anda 2 silmust.	Jagavad kahe varda silmused kolmega ja liidavad ühe lisaks. Kui vardal on rohkem kui 14 silmust, annavad lisaks 2 silmust.	A. Pink „Kudumine“ lk. 62.
20 min	Pöidlaava paigutamine vasaku käe kindal 2. vardale. Uute silmuste loomine lõngakeerdudega. Kui kootakse mustrit siis mustri järgi lõngu vahetades. Õpetaja demonstratsioon.	Koovad 1. varda silmused ja paigutavad 2. vardale pöidla-ava silmused nii, et kinda küljelt jääb 2 silmust kudumiseks. Loovad lõngakeerdudega uued silmused haaknõelale või lisalõngale pandud silmuste asemele ja jätkavad ringselt kudumist.	Näidiskindad pöidlaava paigutusega.
	Vahetund		

20 min	Pöidlaava paigutamine parema käe kinda 3. vardale. Uute silmuste loomine lõngakeerdudega. Vajadusel veel kord õpetaja demonstratsioon.	Koovad 1. ja 2. varda silmused ja 3. varda algusest kaks silmust. Paigutavad pöidlaava silmused haaknõelale või lisalõngale. Loovad lõngakeerdudega uued silmused ja jätkavad ringselt kudumist.	
20 min	Kindalabade kudumise jätkamine, kuni väike sõrm jääb peitu – 2/3 laba pikkust. Abivajajate aitamine ja tunnis tehtud töö hindamine.	Jätkavad kinnaste labade kudumist seni, kuni väike sõrm jääb peitu.	
5 min	Tunni lõpetamine.	Kodus: kinnaste kudumise jätkamine laba lõpetamiseni. Töölaua korrastamine.	

Tunnikonspekt 7

Aine: Käsitöö

Teema: Kinnaste otste kudumine.

Klass: 7.

Eesmärgid:

1. Tutvub kinda otsa kahandamise erinevate võimalustega.
2. Oskab kahandada ühe- ja kahesilmuselise kahandusega.
3. Õpib lõpetama kahandust nii, et kinda otsa ei jääks teravat tippu.

Vajaminevad õppevahendid: A. Pink „Kudumine“, A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K.

Malmstein „Käsitöö 7. klassile“, erinevad näidistööd kindla otsa kahandamise kohta;

võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: õpime kahandama kinda otsi.	Töövahendite välja võtmine. Tervitamine.	
5 min	Kinda otsa kahandamise erinevad moodused – kahe- ja ühesilmuseline kahandus.	Loevad õpikust kahe- ja ühesilmuselise kahanduse töökäike.	Erinevad näidised kahandatud otsaga. A. Pink „Kudumine“ lk. 64.
10 min	Erinevate kahanduste töövõtete demonstreerimine. Ühesilmuseline kahandus: Teise ja neljanda varda lõpus kududa viimane silmus parempidi, tõsta vardalt maha ja venitada pikemaks. Kududa kolmanda varda kaks esimest silmust parempidise keerdsilmusega kokku, kasutades selleks pika silmuse lõnga. Kahe- ja ühesilmuseline kahandus: 1. ja 3. varda alguses kududa kaks silmust ületõstega kokku. 2. ja 4. varda lõpus kududa kaks silmust parempidi kokku.	Jälgivad õpetaja selgitusi ja töövõtete näitamist.	Näidiskinnas kindaotsa lõpetamisega.
25 min	Kindaotste kahandamine valitud viisil.	Kahandavad kindaotsad ühe- või kahe- ja ühesilmuselise kahandusega, tehes kahandused põhilõngaga ja jälgides mustrit.	.

	Vahetund		
35 min	Kindaotste kahandamise jätkamine, õpilaste töö jälgimine ja abistamine. Kahanduse käigus mustri hoolikas jälgimine. Vöomustrilisel kindal põhilõngaga (mitte mustriga) kudumise soovitamine.	Jätkavad kinnaste otste kahandamist valitud viisil seni, kuni igale vardale jääb 2 silmust. Lõnga katkestamine ja varrastele jäänud silmuste läbi tõmbamine lõngaga.	
5 min	Tunnis tehtud töö arutelu.	Arutlevad tekkinud probleemide üle oma töö juures.	
5 min	Koduse ülesande andmine. Tunni lõpetamine.	Kodus jääb lõpetada tunnis alustatud kinnaste otste lõpetamine.	

Tunnikonspekt 8

Aine: Käsitöö

Teema: Pöialde kudumine ja viimistlustööd.

Klass: 7.

Eesmärgid:

1. Oskab pöidla-ava äärtelt silmuseid üles korjata.
2. Saab aru silmuste kahandamisest pöialde kudumise käigus.
3. Oskab kahandada pöidla otsa sujuvalt.
4. Saab aru, et erinevast materjalist kindaid tuleb erinevalt viimistleda.

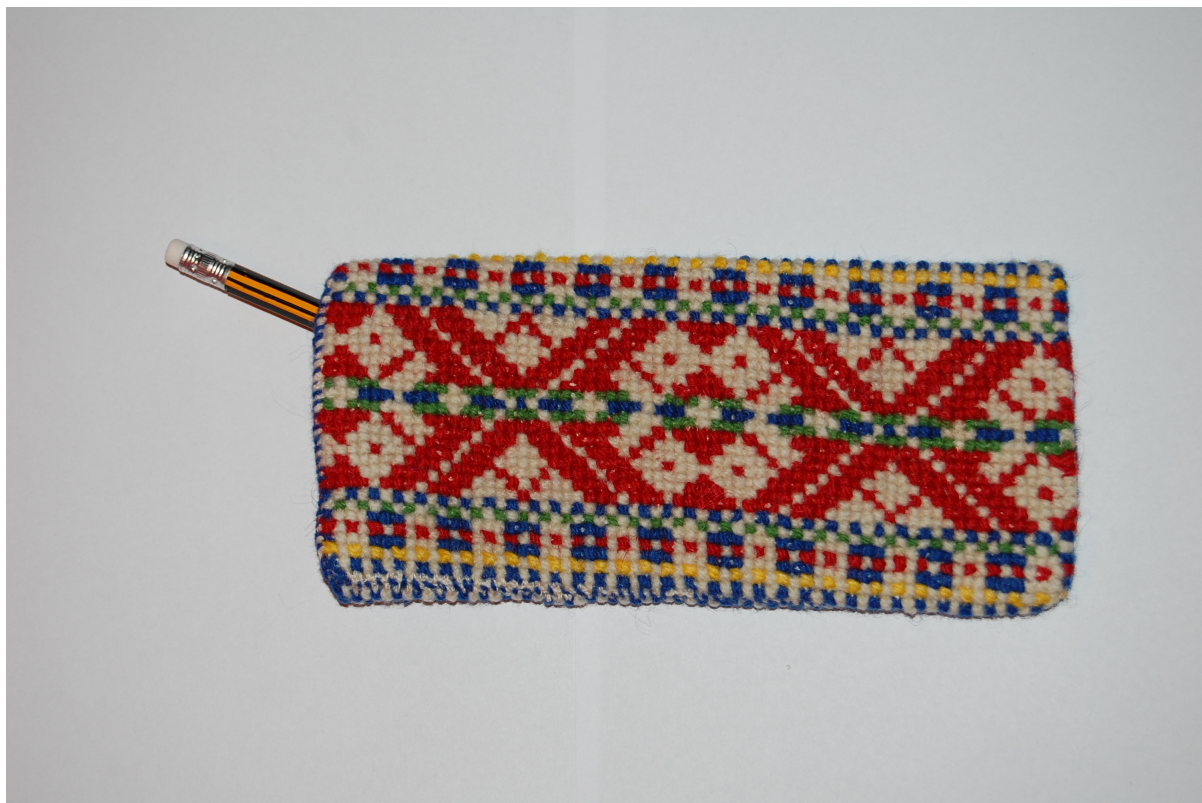
Vajaminevad õppevahendid: A. Pink „Kudumine“, A. Hein, L. Kivilo, A. Linnas, K.

Malmstein „Käsitöö 7. klassile“, näidistööd valmis kinnastest; võimalusel kasutada koostatud tekstimaterjali kirivöödest.

Aeg	Õpetaja tegevus	Õpilase tegevus	Märkused
5 min	Tunni alustamine/organiseerimine. Tunni teema: pöialde kudumine kinnastele ja valmistööde viimistlemine.	Töövahendite välja võtmine. Tervitamine.	
15 min	Pöidlaava silmuste korjamine kolmele vardale ühel kindal. Abilõngal silmused ühele vardale. Ülejäänud kahele vardale korjata silmused pöidla-ava küljelt ja lisaks veel 1 – 2 silmust, et vältida aukude tekkimist pöidla külgedele.	Panevad haaknõelale või lisa lõngale jäetud silmused ühele vardale. Korjavad pöidlaava külgedelt 1-2 silmust ja teiselt äärelt sama arvu silmuseid, mis oli jäetud pöidlaavaks kahele vardale.	A. Pink „Kudumine“ lk. 65. Lõpuni kootud näidiskindad.
25 min	Pöidla kudumine poole pöidla küüneni väikesemustrilisena või põhilõngaga . Kui pöial lai siis pöidla tagumisel küljel kahandada peale esimest ringi mõned silmused. Pöidla tipust kahandamine.	Koovad pöialt ringselt väikese mustriga või põhilõngaga. Vajaduse korral kahandavad tagumisel küljel mõned silmused. Kahandavad pöidla otsa sujuvalt – ühel ringil iga varda alguses, teisel ringil lõpus parempidi kokku kududes.	
	Vahetund		.
20 min	Pöialde kudumise jätkamine.	Kahandavad pöidla otsi seni, kuni igale vardale jääb 2 silmust (kokku 6 silmust). Katkestavad lõnga ja toovad allesjäänud silmustest läbi.	

20 min	Kinnaste viimistlemine: lahtiste lõngaotste peitmine. Villaste kinnaste aurutamine. Aurutamine: nihutatakse triikrauda esemele asetatud niiske riide kohal. Säilib koepinna reljeefsus. Akrüüllõngast kinnaste kerge niisutamine ja niiskelt vormimine.	Kinnitavad lahtised lõngaotsad nii, et pealtpoolt ei paista. Aurutavad villasest lõngast kindad ja vormivad niiskelt (ei töötle triikrauaga) akrüüllõngast kindad.	A. Pink „Kudumine“ lk. 66.
5 min	Koduse ülesande andmine – lõpetada kindad. Tunni lõpetamine.	Esitavad järgmisel tunnil hindamiseks valmis kindad.	

Lisa 4. Fotod nädistöödest.

Pinal Tõstamaa naise kirivöömustriga.

Pinal Viru – Nigula naise kirivöömustriga.

Prillitoos Alutaguse naise kirivöö mustriga.

Prillitoos Kihelkonna lapse kirivöö mustriga.

Kindad Virumaa, Lüganuse tütarlapse ja Kadrina naise kirivöö muustritega.

Sokid Juuru naise ja Kullamaa naise kirivöö muustritega.

Lisa 5. Küsimustik ekspertidele.

Küsimustik ekspertidele

Tere!

Olen Tartu AÜ klassiõpetaja eriala tudeng ja uurin oma magistritöös kirivööde

kasutamisevõimalusi põhikooli käsitöötundides.

Olen koostanud tekstide kogu Eesti kirivöö ajaloolise ülevaate ja valmistamise kohta,

Korrastanud erakogu 75 kirivöö mustriskeemiga ja tunnikonspektide kogud kirivöömustrite rakendamiseks 5., 6. ja 7. klassi käsitöötundides. Selgitamaks välja kogu materjali sobivust käsitöö õpetamiseks, palun Teil hinnata küsimustiku abil kolme õpivara osa eraldi.

Küsimustiku esimeses osas palun hinnangut koostatud tekstimaterjali kohta, teises osas korrastatud erakogu ja kolmandas osas tunnikonspektide kogu kohta. Kuna tunnikonspektikogusid on kolm, siis palun hinnata iga kogu eraldi.

Küsimustele vastamiseks palun märkige ristiga sobivaim vastusevariant ja põhjendage punktiirjoonel oma valikut. Vastuste põhjendamine võimaldab õpivara täiustada, parandada ja muuta kasutamisõbralikumaks.

Head vastamist!

Tiia Heintalu

Eksperti andmed

Vanus:

..... aastat

Haridus:

- ☐ Kesk
- ☐ Kesk-eri
- ☐ Kõrg
- ☐ Muu

.....

Ametijärk:

- ☐ Kutseta õpetaja
- ☐ Nooremõpetaja
- ☐ Õpetaja
- ☐ Vanemõpetaja
- ☐ Õpetaja-metoodik

Tööstaaž:

..... aastat.

I osa: Tekstid Eesti kirivööde ajaloolise kasutamise ja nende valmistamise kohta.

1. Kas koostatud tekstid kirivööde ajaloolise kasutamise ja nende valmistamise kohta aitavad

Teid tundide läbiviimisel?

☐ Jah

☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

2. Kas koostatud tekstid kirivööde ajaloolise ülevaate kohta aitavad kaasa õpilaste

väärtushinnangute kujunemisele?

☐ Jah

☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

3. Kas kirivööde ajalooline ülevaade on põhjalik?

☐ Jah

☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

4. Kas koostatud tekstid kirivööde ajaloo, kasutamise ja nende valmistamise kohta on

õpilasele keeleliselt lihtsad ja arusaadavad?

☐ Jah

☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

5. Kas koostatud tekstid on õpilastele eakohased?

☐ Jah

☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

6. Kas koostatud tekstid aitavad kaasa õpilaste rahvakultuurialaste teadmiste täiendamisele?

☐ Jah

☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

II osa: Korrastatud erakogu Eesti kirivöömuustritega ja selle kasutamine käsitöötundides.

1. Kas näete võimalusi erinevate erakogude kasutamiseks oma igapäevatöös?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

2. Kas näete võimalusi, et rakendada erakogu muustriskeeme ka teiste käsitöötundide teemade juures?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

3. Kas korrastatud muustriskeemid on tööde teostamiseks jõukohased?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

4. Kas korrastatud muustriskeemide kogu on Teie tööks piisavalt mahukas?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

5. Kas muustriskeemide värvilahendused ja nende selgitused on arusaadavad?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

6. Kas muustriskeemid on õpilastele hästi loetavad ja selged?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

7. Teie ettepanekud korrastatud erakogu täiustamise kohta.

.....
.....
.....
...

III osa: Koostatud tunnikonspektide kogud. Palun hinnata iga kogu eraldi – 3 hinnangut.

1. Kas koostatud tunnikonspekte on võimalik antud kujul kasutada?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

2. Kas koostatud konspektid on eakohased?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

3. Kas konspektides informeeritakse õpilasi tunni eesmärkidest?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

4. Kas koostatud konspektides toimub varemõpitu meeldetuletamine?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

5. Kas tunnikonspektide sisu aitab kaasa õpilaste õpimotivatsiooni kujunemisele?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

6. Kas uue materjali esitamine on konspektides piisav ja arusaadavad?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

7. Kas konspektides kontrollitakse õpitut vastavalt tunni eesmärkidele?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

8. Kas konspektides on tagatud tagasiside saamine oma tööle?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

9. Kas praktiliste tööde valmimiseks planeeritud aeg on piisav?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

10. Kas läbi planeeritud tegevuste ja olemasoleva lisamaterjali abil on eesmärgid teostatavad?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Palun põhjendage oma valikut

11. Kommentaarid ja ettepanekud konspektide täiustamiseks.

.....
.....

12. Kas olete antud teemat, Eesti kirivööd ja selle mustrid, oma tundides rakendanud?

.....
.....

